

ປະຫວັດສາດ

໑໖ ມັງກອນ ໑໙໙໙

ประวัติครู

❖ ครูสง่าจัตพิมพีในวันครู ❖

๑๖ มกราคม ๒๕๐๙

หอสมุดครูสง่า

คำนำ

ครุสภาได้จัดงานวันครุมาแล้วรวม ๘ ครั้ง ในการจัดงานดังกล่าว
ครุสภาได้แต่งตั้งกรรมการชนคณะหนึ่ง ทำหน้าที่เรียบเรียงประวัติครุใน
ประเทศไทย ทมความสามารถและมชอเสียงในค่านต่าง ๆ และเป็นผลวงล
ไปแล้ว เพื่อจดพมพเป็นทระลก ในงานวันครุทกขมา มเวนอขยขยเคยวค
พ.ศ. ๒๕๐๗ เนื่องจากการกรรมการบาง ท่านติคการเขียนประวัติทระทว
คึกษาธิการ ในโอกาสททระทรวงใคมีอายุครบ ๗๒ ปี คณะกรรมการชค
มีคาสตราจารย รอง คยามานนท เป็นหัวหน้า รยหนาทสยคอกนมา รว
ทงครงนเป็นครงท ๘ คณะกรรมการกตามมีใคมีการเปลยยนทวเส
นอกจากกรรมการสองท่านทคตราชการคานอน ไม่อาจปลกค้วมาใคสระทว
ประวัติครุทใคเรียบเรียงและจดพมพชนไว ๘ ครงแลวนน มีจำนวน
๑๑๐ ท่าน และครงท ๑๐ ซงจดพมพในงานวันครุ พ.ศ. ๒๕๐๘
คณะกรรมการใคเรียบเรียงชนอก ๑๐ ท่าน รวมทงสิ้นเป็น ๑๒๐ ท่าน
คณะกรรมการเรียบเรียงประวัติครุชน มีรายนามคงคอไปน คค

๑. นายรอง คยามานนท หัวหน้าแผนก
๒. หลวงสวัสดิศาสตราศรพทนิ ทปกรษา
๓. หม่อมราชวงศ์ แสงไสม เกษมศร์ ผู้ช่วย
๔. ขุนวิรพีหารรยา ผู้ช่วย
๕. นายพงศ์อินทร ศุขขจร ผู้ช่วย
๖. นางสาวบุญเจือ องคประคิษฐ ผู้ช่วย

- ๗. นายภักดี ฌวลสุข ๕๖
- ๘. นายเจริญ ไชยชนะ ๕๖
- ๙. นายจุล ชวระวณ ๕๖

ในการเรียบเรียงประวัติครั้น คณะกรรมการประสับความยากลำบาก
 เป็นอันมาก ทั้งในการเลือกเฟ้น ด้วยบุคคลผู้ควร จะไ้รับ การเขียน ประวัติ
 และการเรียบเรียงประวัติบุคคลนั้น ๆ การเลือกเฟ้นบุคคลที่ประสับความยาก
 ลำบากก็เพราะเหตุว่าจำนวนครที่ลวงลยไปแล้วนมนมมากมาายกายกอง การ
 จะหยขยกท่านผู้ใดขึ้นมา ก็ต้องปรกฏว่ามีควม สมควรจริง ๆ เช่นว่า
 ท่านผู้นั้นมีความคเตน หรือมีความสามารถในต่านต่าง ๆ เช่น การจัดการ
 ศึกษาในส่วนภูมิภาค การจัดการศึกษาในต่านโรงเรียนราษฎร์ การจัดการ
 ศึกษาในต่านเกษตรกรรม ศิลปกรรม การพลศึกษา ตลอดจนการอบรม
 กุลสตรี เป็นต้น บางคราวเมื่อได้กำหนดตัวลวงไปแล้ว ก็หาหลักฐาน
 ต่าง ๆ ที่จะเขียนไม่ได้ ต้องระงับไปก็มี ส่วนความลำบากในการเรียบเรียง
 ประวัติบุคคลนั้นก็มี เช่นว่า เมื่อได้กำหนดตัวครที่ลวงลยไปแล้ว
 ก็จะนำมาเขียนประวัตินั้น คณะกรรมการก็ต้องไปขอรองใหม่ใกล้ช้ท หรือ
 ผู้ทรงเรอจรวาของครผู้นั้นก็ เขียนมาให้ก่อน แล้วคณะกรรมการจึงนำมา
 ตรวจแก้ไขอีกครั้ง หนึ่ง ในการตรวจแก้ไขนั้นจะต้องระมิตระวงที่จะใหม่
 ประวัติหนักไปในต่านการศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าประวัติของบางท่าน
 ผู้เขียนได้เขียนมาสั้น ๆ เพียง ๒ - ๓ หน้ากระดาษพิมพ์ คณะกรรมการ
 จะต้องเป็นธุระค้นคว้าหาหลักฐานและเขียนเพิ่มเติมให้ใหม่ บางท่านก็

เขียนมายาวถึง ๗-๘ หน้าแต่ทว่าขาดเนื้อเรื่องด้านการศึกษา ก็ต้องแก้ไข
 ทักทอน ในการเขียนประวัติครูผู้หนึ่ง ๆ คณะกรรมการต้องใช้เวลาประชุม
 กันตรวจแก้ ๒ รอบ ๓ รอบเป็นเวลาดัง ๑๕ ครั้ง ครั้งละไม่ต่ำกว่า ๓ ชั่วโมง
 และปรากฏว่าหนังสือประวัติครุ โรงเรียนพิบูลประชาสรรค์จังหวัดภูเก็ตซึ่งงาน
 แยกทุกครั้ง และมีหลายครั้งที่หนังสือเสร็จเรียบร้อยในตอนเช้าตรู่ของ
 วันครูนั่นเอง

ในการจัดพิมพ์ประวัติครูครั้งก่อน ๆ คณะกรรมการได้นำรายชื่อ
 ผู้สอบไล่ได้ประโยคครูประถมและประโยคครูมัธยม และผู้สำเร็จอน
 ุปริญญาครูมัธยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ลงไว้ด้วยจนถึง
 พ.ศ. ๒๔๙๙ แต่ต่อจากนั้นมาแล้ว ปรากฏว่าจำนวนผู้สำเร็จการศึกษา
 ชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา มีจำนวนมากขึ้น และจำนวนวิทยาลัยศ
 กษามากขึ้น จึงไม่อาจจะนำรายชื่อมาลงต่อไปอีกได้ เพราะจะเพิ่มความหน
 ของเล่มขึ้นอีกหลายเท่า จึงได้นำลงไว้เฉพาะตัวเลขสถิติเท่านั้น

ในการเขียนประวัติของครูผู้ล่วงลับไปแล้วในครั้งที่ ๑๐ นี้ คณะ
 กรรมการได้รับความกรุณาจากท่านทมช่อต้อไปนช่วยเขียนให้ คือ

๑. นางประวิง กลัยเพชร เขียนประวัติชนกลัยเพชรศึกษา
 (แหวน กลัยเพชร)
๒. ชนอภิรักษ์จรรษา เขียนประวัติพระบรมเจติวิสาชา
 (ชม ขุนยาคม)
๓. นายจิตร ทังสุขตร เขียนประวัตินาย เอ. ยี โยมอนท์

๔. พันตำรวจเอก หม่อมราชวงศ์พงศ์พูนเกษม เกษมศรี
เขียนพระประวัติหม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี
๕. พระพิชัยสารวิเทศ เขียนประวัติหลวงชำนาญครูณวิทย์
(พรัง มนฉาทุผลิน)
๖. นายสันฉนะ บุญปาลิต เขียนประวัติหลวงบุญปาลิตวิเศษชา-
สาส์ก (บุญเลี้ยง บุญปาลิต)
๗. นางสาวชรัต อรุณโรจน์ เขียนประวัตินายชณห์ อรุณโรจน์
๘. นางสมณฑา ไชยศักดิ์ระกุล เขียนประวัติชนเชยวพทยาการ
(เชยว เชยวพทยาการ)
๙. นางสมพร ศรีสขปลง เขียนประวัตินายสันทิ จุฑารพ

คณะกรรมการแผนกประวัติขอแสดงความขอบคุณท่านที่กล่าวนาม
มาแล้วไว้ ณ ทนทวย.

คณะกรรมการแผนกประวัติครู พ.ศ. ๒๕๐๕

สารบัญ

หน้า

ขุนคลังเพชรศึกษากร (แหวน กลัษเพชร)	๑
พระบรรเจิดวิชาชาณ (ชม ขุณยาคม)	๑๑
นาย เอ. บี. ไบมอนท์	๒๒
หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี	๓๖
พระยาพณิชยาค้าศรัวิธาน (อุ พรธนะแพทย์)	๔๙
หลวงชาณุตถวิทย์ (พรัง มณฑาศณิน)	๖๖
หลวงขุณยาลิตวิชชาสาสกร (ขุณยเลียง ขุณยาลิต)	๙๔
นายชอุท อรุณโรจน์	๑๐๐
ขุนเชียวพิทยาการ (เชียว เชียวพิทยาการ)	๑๑๑
นายสนิท จุฑารพ	๑๒๘
บรรณานุกรม	๑๔๘
สถิติแสดงจำนวนผู้สำเร็จวิชาการศึกษาวิชาครุศาสตร์ หรือวิชาครู ในระดับต่าง ๆ ปีการศึกษา ๒๔๙๗ - ๒๔๙๘ - ๒๔๙๙ - ๒๕๐๐	๑๕๐

ขุนกลับเพชรศึกษากร
(แหวน กลับเพชร)

ขุนกลบเพชรศึกษากร

(แหวน กลบเพชร)

พ.ศ. ๒๔๒๓ — ๒๔๕๖

ขุนกลบเพชรศึกษากร เป็นบุตรคนที่ ๕ ของนายกลบ นางพลบ กลบเพชร เกิดเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ที่ตำบลบ้านใหม่ อำเภอครอน จังหวัดนครราชสีมา พ่อแม่ของรวมบิดามารดาเดียวกัน ๘ คน เมื่ออายุ ๘ ขวบ ได้ติดตามพระภิกษุเทียง พชายซึ่งเขามาศึกษาพระปริยัติธรรม ในพระนคร สมัยนั้นยังไม่มรดไฟ การเดินทางจึงต้องใช้รถล่องแพมา พระภิกษุเทียง ได้นำน้องชายมาฝากไว้กับโยมอชัญชุกของท่าน คือ ขุนและนางวิเศษเสนา ผู้ใคร่ชอบนกลบเพชรศึกษากรไว้เป็นบุตรบุญธรรม และให้ไปเรียนหนังสือ รวมกับบุตร ซึ่งต่อมาได้เป็นพระยาวชิรวัชรธรรมธาดา (ยุเหล็ก อัครวณฺท์)

ผู้พากษาศาลฎีกา **หอสมุดศรีสุภา**
เมื่อสำเร็จชั้นสามัญศึกษาแล้ว ขุนกลบเพชรศึกษากรได้เข้าศึกษาต่อ ในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ อันเป็นการขัดขวางประสงค์ของผู้ปกครอง ซึ่งปรารถนาจะให้ศึกษาวิชากฎหมายเช่นเดียวกับพระยาวชิรวัชรธรรมธาดา บุตรชาย แต่ขุนกลบเพชรศึกษากรมีนิสัยรักการเป็นครูเป็นชีวิตจิตใจ จึงได้ยกอาชีพครูมาจนตลอดชีวิต เมื่อออกจากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์แล้ว ได้เข้ารับราชการเป็นครูที่โรงเรียนตจวริต (ขณะนั้นตั้งอยู่ที่ตำบลสามเสน) เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๕ นับเป็นการเริ่มแรกชีวิตครูของท่าน

ต่อมาได้ย้ายไปเป็นครูที่โรงเรียนวัดราชาธิวาส โรงเรียนวัดพิตรพิมข
 และโรงเรียนวัดสามจีน (ปัจจุบันคือโรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย) ตามลำดับ
 ในระหว่างที่รับราชการอยู่ในจังหวัดพระนคร ชนกกลีบเพชรศึกษากรได้
 สโมสรกับนางสาวจุก แซ่ตั้ง มีบุตรหญิง ๒ คน ผู้เขียนเป็นบุตรคนที่สอง บุตร
 คนแรกชื่อประวง ถึงแก่กรรมตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ

ในวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ชนกกลีบเพชรศึกษากร ได้ย้าย
 ไปเป็นครูโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวุด จังหวัดสงขลา ซึ่งขณะนั้นตั้งอยู่ที่โรงเรียน
 ถนนวิเชียรชมในปัจจุบัน ความจริงท่านจะได้ย้ายไปอยู่จังหวัดพิษณุโลก
 แต่พระยาวชิรธรคุณากร (วารี ชิตวารี) อธิการมณฑลนครศรีธรรมราช
 สมัยนั้นชักชวนให้ไปอยู่จังหวัดสงขลา โดยบอกว่า ยังไม่เคยไป ก็ควร
 ไปเสีย ณ โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวุดนั้น นอกจากสอนวิชาสามัญ ชนกกลีบเพชร
 ศึกษากรยังได้รับมอบหมายจากอธิการมณฑลให้เป็นผู้ตกแต่งอาคารและ
 สถานที่ของโรงเรียนอีกด้วย เพราะเป็นสมัยที่ยังขาดงบประมาณช่างและ
 การเกษตรอยู่ โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวุดขณะนั้นยังเป็นหนองน้ำ มีพืชน้ำ
 ครอบงำ ผลงานที่ท่านได้ทำไว้อย่างคงเหลือเป็นอนุสรณ์อยู่ในขณะนี้ คือ อาคาร
 เรียนหลังในของโรงเรียนถนนวิเชียรชม

อนึ่ง ชนกกลีบเพชรศึกษากรมีเสียงดี ร้องเพลงไทยได้ เมื่อดำเนิน
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศ
 เป็นพระเจ้าอนุชาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ อุปราชมณฑลยักขไค
 ทรงทราบ ก็โปรดให้เข้าเฝ้า จึงได้เป็นนักร้องประจำวงระนาดของพระองค์
 ท่านตลอดมา มีหน้าที่ร้องส่งถวายแก่ทุกคน และเมื่อพระบาทสมเด็จพระ

กฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลพิษณุโลกคราวใด ก็ได้แต่งตั้งพระ
 ยหน้าพระที่นั่งทุกครั้ง นอกจากนั้นชนกสิขเพ็ชรศึกษากรยังเขียนเสื่อยาม
 กทเกยกาย จึงต้องตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ทุกครั้งที่
 ประพาสจังหวัดอื่น ๆ

ในวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒ ชนกสิขเพ็ชรศึกษากรได้ย้าย
 ยืนครูใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูมูล ตำบลท่ามหาร้า จังหวัดพทลง ซึ่งใน
 นั้นสอนวิชาเกษตรกรรมด้วย จังหวัดพทลงในขณะนั้นเป็นแหล่งทมิฬราย
 ยมมาก มีหัวหนาใหญ่ เช่น ตำหวแพร รังคอรทาย และยกตากแดด
 คน อาศยทชนกสิขเพ็ชรศึกษากรเป็นคนใจดี กล้าหาญ มีความเมตตา
 ณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนและสัตว์ทั่วไป จึงแคล้วคลาดจากการถูกปล้น
 ฎว่าชาวขานแถบนั้นมักจะนำขอรหลานทเป็นหญิงและเงินทองไปฝากไว้
 ให้อศพ้นจากการถูกขอรว่าและถูกโจรปล้นหลายราย บ้านของท่านใน
 วดพทลงน เวลาเย็นมักมีฝพายขอรหลานมาเที่ยวเล่นทวัน เพราะเป็น
 วนคอกไม้และสวนสัตว์น้อย ๆ มีสัตว์เลี้ยงหลายชนิด ท่านเคยเลี้ยง
 ษนทองถึง ๗ ตัวในคราวเดียวกัน ได้ปล่อยให้อินไปมาโดยอิสระ ชน
 ษนทษนกรเรียกกวว มา นก ษนนิ เหมือนเรียกคน และเมอเรียก
 ษนเข้ามาหาทกตัว ระหว่างนทานชอวว ๓ ตัว และเกวยนเล่มหนึ่ง
 ษนใช้รับจ้างขนหินใทกองทาง วัวตัวหนึ่งกำหนดให้อินวันละ ๒ เทยว
 ฝผลกน ถ้าคนขบขทวหรือใช้ววขนหินเกินกวาทกำหนด จะถูกเอ็ดตะโร

อย่างใหญ่โต ท่านว่า “วามนพูดไม่ได้ ถึงเหนอขมกนัง ควรจะส่งสา
 มนขาง” เหตุที่ตของซอวและเกวียนมารบข้างขนหิน ก็เพราะรายไตไม่พ
 ภัยรายจ่าย เนื่องจากขณะนั้นโจรผู้ร้ายชกชม เมื่อมีเจ้าหน้าที่ทาง
 เคนทางมา ก็มักมาพกทขานขนกสยเพชรศึกษากรเป็นประจำ เจ้าหน้าที่คน
 หนึ่ง ๆ ก็มักจนวนตงแต่ ๓ คนขึ้นไปถึงกวาสยคน เมื่อพกแล้วตของเลย
 อาหารด้วย ท่านได้บอกแก่ภรรยาว่า “ชายผ้าเอาหน้ารอดนะ เกิดเขนค
 กตของมเพื่อน อยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ เขาไม่รัก เขาไม่สนท เขาก็
 มาพก”

ต่อมาโรงเรียนฝึกหัดครูมณฑลจังหวัดพทลงย้ายไปตั้งที่ตายลกาแพงเพ
 อ้าเกอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ขนกสยเพชรศึกษากรก็ไดย้ายตามมาที่
 เมอวท ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ไดย้ายโรงเรียนจนถึง พ.ศ. ๒๔๗
 จึงไดย้ายกลับมายุโรงเรียนมหาชิวาธิก และไต่ ออกจากราชการ
 พ.ศ. ๒๔๗๕ ไต่รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา

เมื่อออกจากราชการแล้ว บรรดาศักษยเกา มีนายเฉลิม สขเวศ ผู้เค
 เป็นคักษาธิการจังหวัดสงขลาเป็นหัวหน้าไต่แสดงความประสงค์จะเรยไรเง
 ซอทคนปลุกขานให้อยู่ และเมื่อมีเงินเหลือก็จะฝากคลังไว้ให้เป็นค้ายางชพทอ
 ดังเช่นไต่เคยทำให้ครอาจารย์ก่อน ๆ มาแล้ว แต่เมื่อขนกสยเพชรศึกษ
 ไต่ทราบ ก็ห้ามไว้และกล่าวว่ “ขออย่าให้ผอินเทอครอินโดยไม่จำเป็นก
 เลย การทำเช่นนธางจะมีบางคนเทอครอินไต่ ครยังมีสตัขบัญญัติกระเส
 กระสนหาเลยงชพไต่ ไร่จันขบัญญัติจริง ๆ จึงค้อยทำ ขอขอยคุณอย่างม
 ให้เรยญยง ๆ ไปเถิด”

ในวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ขนกลีบเพชรศึกษากร ไต่เตง
 ทรเรียนราษฎรชนทงหวดสงขลา คือ โรงเรียนกลีบเพชรศึกษา ท่านอ้าง
 การใช้ข้อสกลเป็นข้อโรงเรียนนั้นเป็นการโฆษณาไปในตัว เมื่อลูกศิษย์
 นายจระนำบุตรหลานมาเรียนเองไม่ต้องโฆษณา และก็เป็นจริงคงททาน
 ถ้าวัว ขนกลีบเพชรศึกษากรมันสยมกนอย เมื่อบรรดาครูในโรงเรียน
 อรื่องจะให้ชนค่าเล่าเรียน ท่านก็ห้ามว่า "อย่าหน้าเลือด อย่าโลภ พอ
 ยงโรงเรียน เลียงปากเลียงท้องกพอแล้ว อย่าให้ผอนเทอครอน เป็นครู
 ษาหวังรวย หวังรวยกอย่าเป็นครู อาชพนเป็นอาชพบริสทธิ เป็นอาชพ
 กักคูล ขอให้ครทุกคนภูมิใจเถิดว่า เกิดมาไม่เสี้ยทเกิด ไต่ทำประโยชน์
 ใหญ่แก่ประเทศ แก่โลก จงทำประโยชน์อย่างเต็มความสามารถ เต็ม
 สติขปัญญาเถิด ให้ส่มกขชอที่ลูกศิษย์และใครๆ เรียกว่า 'คุณครู'

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง โรงเรียนนี้ค ต้องอพยพหลบภัย
 จำเป็นต้องใช้เงิน ผู้เขยนปรารภว่า ท่านใจใหญ่ จึงไม่มีเงินเหลือเกย
 ออพยพต้องใช้เงินทองมาก เมื่อไม่มีจะให้ทำอย่างไร ปรากฏว่าพอรุ่งเช้า
 อยเกาคคนหนึ่งไต่ให้คนแบกข้าวสารมาให้ ๒ กระสอบ ขนกลีบเพชรศึกษา
 ภานำมาแจกคนจนบ้าง ขณะนั้นข้าวสารมีราคาแพงมาก และยังมีหาชอ
 ยากด้วย ครนลกระเบิดลงตวจังหวัดสงขลา ก็พากันอพยพไปทางอำเภอ
 ิงพระ (เจตงพระ) ศษยเกาทบวชเป็นพระภิกษุก็มีจดหมายลงกานน
 ใหญ่บ้านให้ช่วยเหลือคร ท่านจึงไต่รับความสละควถบ้ายตลอดททาง กำนัน
 ใหญ่บ้านหลายคนไต่นำข้าวสารและกุงปลามาให้ ซึ่งผู้อพยพบางคทงๆท

มีฐานะร่ำรวยกึ่งอตกตชขาดแคลน ขนกลีบเพชรศึกษากรได้กล่าวแก่แม่เข
ว่า "นี่แหละคือความร่ำรวยของพ่อ ที่พ่อได้สะสมไว้แต่ครั้งก่อน" ก

อพยพครึ่งนไปโดยเรือใบ ไปค้ากลางทางที่บ้านท่าโพธิ์ อำเภอสังข
อนเป็นระยะครึ่งทางของบ้านศิษย์ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนประชาบาลที่จะไป
จ้างแหวะจอกเรือหุงหาอาหาร เผอิญมีครูคนหนึ่ง ชื่อ อิน สายสิงห์ บ้าน

ข้างคลองมาใต้ถามว่าจะไปไหน เมศทราบความก็ห้ามไม่ให้ไป เพ
ระยะทางยังอีกไกล ทั้งเป็นฤดูฝน การเดินทางลำบาก ครูอินได้เชิญให้พ
บ้านของตน และเล่าว่าตนเคยเป็นนักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูมูลที่อำเภอตร

เหมือนกัน แต่เป็นนักเรียนรุ่นหลังเมื่อขนกลีบเพชรศึกษากรย้ายเข้างท
สังขลาเสียแล้ว ถึงกระนั้นครูอินก็ยังได้ย่นนักเรียนรุ่นพลรรเสริญขนกล
เพชรศึกษากรเสมอว่า เป็นครูที่ใจดี เห็นอาหารของนักเรียนไม่บริวารผ ก

เงินส่วนตัวไปซื้อเพิ่มเติมให้ เคยพานักเรียนไปหามวทลกเลิกกตตาย
(ชาวบ้านเป็นไทยอิสลาม ไม่กินสัตว์ตาย) บางครั้งก็ไปยิงสัตว์มาให้
ครูอินจึงพลอยมีความนิยมรักใคร่ท่านด้วย การที่ได้พักบ้านครูอินทำให้
ต้องลำบากในการเดินทางต่อไป

ในค่านการสอน ขนกลีบเพชรศึกษากรสนใจมากโดยเฉพาะการส
ของคณั ไทพยายามหาวิธีสอนให้นักเรียนอ่านออกเร็ว พร้อมทั้งมีความส
สนุกเพลิดเพลินในการเรียนโดยไม่เบื่อหน่าย ดังจะเห็นได้จากการสอนวิ
ต่อไปน

การสอนตัวอักษร และสอนเลขเบื้องต้น ท่านมีขนลกขาง เมื่อยัง
อะไรก็คิดแน่นอน ท่านได้ให้นักเรียนขงเขาทมตัวอักษร ใครยังถูกอักษรตัวใ

การสอนอ่านของต้น เด็กที่มาเข้าเรียนใหม่ๆ ร้องไห้ไม่ยอมหยุด
 ขนกลีบเพชรศึกษารมิกตกรูปปลัดมภาพยนตร์ให้เล่นข้าง ให้เล่นของเล่นบ้าง
 ของเล่นส่วนมากเป็นไม้ ทำจากต้นลำพู ท่านนำมาแกะเป็นรูปต่างๆ เช่น รูปไก่
 ก็เขียนตัว ก ทิศไว้ รูปไข่ ก็เขียนตัว ข ทิศไว้ เป็นต้น พยัญชนะที่กำ
 รูปยาก เช่น ฉ, ฎ ฯลฯ ท่านก็เขียนตัวพยัญชนะบนแผ่นไม้รวมกันไป
 ส่วนพยัญชนะ ค ทำเป็นรูปคบาย ม เป็นรูปมค และ อ เป็นรูปอจุ เด็ก
 บางคนไม่ยอมเล่นของเล่น เอาแต่ร้องไห้ ท่านก็สอนให้ร้องไห้เป็นเพลง
 และเป็นการผันอักษรไปด้วยว่า ฮือ ฮือ ฮือ ทำให้เด็กส่วนมากหยุดร้องไห้
 ได้ทันที

การสอนทำนองทำให้เด็กอ่านหนังสือออกโดยไม่รู้ตัวภายในเวลา
 เพียงไม่กี่เดือน ขนกลีบเพชรศึกษารมิกคนใจคนควาวัดสอนของตนอยู่เสมอ
 ท่านกล่าวว่า การสอนของตนยากกว่าการสอนชั้นสูง ครูต้องหมั่นหาวิธีสอน
 ให้เด็กสนใจใฝ่มาๆ ท่านมักเตือนครูในโรงเรียนเสมอว่า ครูทศตของสละเวลา
 ให้นักเรียนแม่แต่่นอกเวลาเรียน ครูทศตของไม่นั่งสอนตึกเกาะ ไม่โกงเวลา
 ของนักเรียน ต้องรักนักเรียนทุกคนประดุจบุตรของตน ไม่มีอคติประการ
 ของรักอาชัพครจริง ๆ และต้องชวนช่วยหาวิธีสอนให้นักเรียนเข้าใจอยู่เสมอ
 ขนกลีบเพชรศึกษารมิกนสยรกรการเป็นครูเป็นชีวิตจิตใจ แม้เวลาช่วยถ้ายัง
 สอนไหว ก็ไม่ยอมหยุด ถึงกับเอาเตียงผ้าใบมาทางหน้าชั้นนอนสอน ท่านว่า
 เป็นห่วงเด็ก อย่าเอาเปรียบและโกงเวลาเด็กเลย อนึ่ง เมอธราชการอยู่ที่
 โรงเรียนฝึกหัดครูมุล จังหวัดพทลงนิน ข้าราชการผู้ใหญ่ฝ่ายมหาดไทย
 มีหนังสือ ใตชกชวนให้เปลี่ยนอาชีพครูไปเป็นปลัดอำเภอ โดยรับจะฝากให้

เพื่อที่จะไต่ถามความก้าวหน้าในการงานยังชน ชนกลีบเพชรศึกษากรได้ตอบ
ไปว่า รู้สึกชอบพระคุณอย่างล้นเหลือ แต่ถึงแก่ไปไม่ได้ เพราะรักอาชีพครู
เป็นชีวิตจิตใจเสียแล้ว ขอตายในหน้าที่ครเถิด

ชนกลีบเพชรศึกษากรมีนิสัยชอบบันทึกสภาพต บทกลอน และเรื่องราว
ต่าง ๆ อยู่เสมอ ชาวบ้านใครจำอายุขจรไม่ได้ก็ยกต้องมาถาม บรรดาศิษย์ทมิ
คุณแก่ท่าน ท่านก็จดบันทึกไว้ มีสภาพตบทหนึ่งที่ท่านจดและท่องจำไว้เสมอ
คือ นพฤษ มรณ โหติ ความตายไม่เป็นของที่น่ากลัว ท่านกล่าวว่า
สภาพตบทนี้ หมิ่นทอง หมิ่นอำนาจระงับความโลภ หลง ได้อย่างมาก
ความดีของท่านอีกอย่างหนึ่งก็คือ ไม่ยอมเป็นลูกหนี้ใคร ได้กำชับบุตรภรรยา
ให้ระมัดระวังในเรื่องนี้เ็นมาก ใน พ.ศ. ๒๔๙๕ ก่อนบ้ที่จะลงแก่กรรม
บ้หนึ่ง ชนกลีบเพชรศึกษากรได้กล่าวแก่ภรรยาและบุตรว่า รู้สึกสังหรณ์ใจ
ว่าจะตายขหน้าเป็นแน่ แต่ก็ไม่เป็นห่วง เพราะหากินกันได้แล้ว

ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ชนกลีบเพชรศึกษากร ได้ป่วยด้วยโรคมะเร็งใน
ต่อมลูกหมาก ก่อนบ้ที่จะเดินทางมารักษาตัวในกรุงเทพฯ ได้ฝากจดหมายให้
เขียนนำไปให้ชนศิลาปกรรรมพิเศษ ศิษย์เก่าคนหนึ่งซึ่งเป็นศิษย์การจังหวัด
สงขลาในขณะนั้น ใจความในจดหมายมีว่า "ท่านชน ผมไม่สบายมาก
ผมคิดว่าไม่รอด คงตายในเร็ว ๆ นี้ ขอฝากโรงเรียนและลูกด้วย และ
ขอลา" การรักษาในกรุงเทพฯ อาการไม่ดีขึ้น จึงเดินทางกลับจังหวัดสงขลา
และถึงแก่กรรมในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ อายุได้ ๗๓ ปี ปรากฏว่า
วันนำศพท่านไปบรรจุ ณ สีสาน มีผู้ตามศพเป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้
แจ้งให้ใครทราบ ในวันฌาปนกิจบรรดาศิษย์ได้เช่นข้อขอรองให้เผาศพท่าน
ที่หน้าโรงเรียนกลีบเพชรศึกษา ในบริเวณวัดโรงวาสเพื่อเป็นการไว้อาลัย

ไต่ถามผู้ร่วมพิธีและนำเงินมาช่วยในการทำบุญเป็นอันมาก หลังจากท
ฎาปนกิจแล้ว ยังมีเงินเหลือออกถึงหมื่นบาทเศษ ได้นำไปใช้ในการก่อสร้าง
อาคารเรียนเพิ่มเติม

โรงเรียนกลีบเพชรศึกษา เมื่อแรกตั้ง ยยตตกแถวเลขที่ ๑๗ ถนน
ยะทรง มีเด็กข้างบ้านมาเรียน ๕ คน ต่อมามีคนเรียนมากขึ้นจนกว่าสาม
ร้อยคน จึงขยายมาตงเลขที่ ๑๕ และเลขที่ ๗ ถนนเคียวถนน ต่อมาได้
แต่ตงละครทจังหวัดสงขลาและจังหวัดตรัง ได้เงินมาสร้างโรงเรียนใน
บริเวณวัดโรงวาส ถนนรามวิถี ชณะเมื่อชนกลีบเพชรศึกษากรดงแก่กรรม
มีคนเรียนกว่า ๖๐๐ คน ในชั้นแรกสอนชั้นเตรียมประถม ถึงประถม
มขที่ ๔ ต่อมาได้ขยายชั้นลงมคยมขที่ ๖ มีนักเรียนดง ๑,๓๐๐คน และ
ในการศึกษา ๒๕๐๗ ได้รับการบรรของวิทยฐานะตงแต่ชั้นอนนยาลดงชน
มคยมคยขยที่ ๓ ขยจนได้ขยายดงชั้นมคยมคยขยที่ ๔ จำนวนนักเรียน
ลดลงเหลืออกว่า ๘๐๐ คน ทั้งนี้เพราะโรงเรียนเทศบาลขยยชนเรียน
ถึงประถมขยที่ ๗ นักเรียนชนประถมขยที่ ๕-๗ จึงลาออก ไปเข้าโรงเรียน
เทศบาลกันมาก เพราะไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ชณะนี้ผู้เขียนได้เขียนตง
การโรงเรียน และบรรชยขยคนเคียวของผู้เขียน ซึ่งสำเร็จประโยชน์ครมคย
อดส้าหกรรมคยป์ จากวิทยาลัยเทคนิคกรงเทพ ฯ ก็มาเป็นครในโรงเรียน
นอกจากนบรรคยหลาน ๆ อีกหลายคนทอยจังหวัดอศรคยคยต เมื่อส้าเรจวช
ครแล้ว ก็มาเป็นครอยทโรงเรียนกลีบเพชรศึกษาคยว.

(ในการเรียบเรียงครั้งนี้ ผู้เขียนได้รับความเอื้อเฟื้อจาก นางสาวบุญเจ้า
องคประดิษฐ์ เพิ่มเติมตรวจแก้ให้ จึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย)

ประวิง กลีบเพชร

พระบรมเจ็ดวิชาชาญ
(ชม บุญยาคม)

พระบรมเจ็ดวิชาชาลย

(ชม บุญยาคม)

พ.ศ. ๒๔๒๕ — ๒๕๐๗

พระบรมเจ็ดวิชาชาลย เกิดเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๕
เป็นบุตรคนที่ ๔ ของหมื่นพิจิตรนรา (อ่วม บุญยาคม) และนางพิจิตรนรา
(ทองคำ บุญยาคม) ณ บ้านหลังวัดใหม่เวเชยร ตำบลลำเจียก อำเภอ
บางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี ศึกษาวชิราของตนที่โรงเรียนวัดสังข์
กระเจาย จังหวัดธนบุรี และต่อมาศึกษาวชิรา ณ โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
วัดเทพศิรินทร์ สอบได้ประกาศนียบัตรครุประถม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕
ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๔ สอบได้ประกาศนียบัตรครูมัธยม นอกจากนั้นยัง
ศึกษาวชิราพิเศษที่สามัคยาจารย์สมาคมอีกหลายวิชา เช่น วิชาวาดเขียน
วิชาดนตรีไทย สามารถเข้าชลย และคคจะเข้ได้อย่างดี

พระบรมเจ็ดวิชาชาลยออกรับราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ ใน
ตำแหน่งครูโรงเรียนวัดราชสิทธิาราม ต่อจากนั้นก็ย้ายไปประจำ
โรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดธนบุรีหลายโรงเรียน คือ โรงเรียนวัดกัลยาณ
พิทยานุกูล โรงเรียนวัดราชสิทธิสังข์กระเจาย และโรงเรียนทวีธาภิเศก
จน พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รบแต่งตั้งให้เป็นว่าที่ผู้ช่วยข้าหลวงกรมการมณฑล

นครสวรรค์ ธรรมการจังหวัดนครสวรรค์ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งธรรมการมณฑลนครสวรรค์ ซึ่งตอนนั้นในระหว่างนั้นได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนบรรเจิดวิชาชาญเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ และมียศเป็นรองอำมาตย์เอก ครั้น พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นหลวงในราชทินนามเดิม และใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นอำมาตย์ตรี

พระบรรเจิดวิชาชาญเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ หลายประการ เป็นต้นว่า เอาใจใส่ในการศึกษาทุกแขนง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาธรรม มีการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา มีความชำนาญพิเศษในทางดนตรี ละคร ตลอดจนการครัว ดังจะได้กล่าวในอันดีย์ต่อไป

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลนครสวรรค์ ซึ่งขณะนั้น พลโท พระยาเทพหัสดิน (ผาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นสมุหเทศาภิบาล และพระบรรเจิดวิชาชาญได้พร้อมมอบหน้าที่ให้ช่วยเหลือกิจการรับเสด็จพระราชดำเนินด้วย ทางมณฑลได้จัดละครพดด้วงถวายทอดพระเนตรหน้าพระที่นั่ง พระบรรเจิดวิชาชาญเป็นทั้งผู้จัดการและผู้แสดงเองด้วย คณะละครซึ่งล้วนมากเป็นข้าราชการในมณฑลนครสวรรค์คนนเอง ได้แสดงถวายทอดพระเนตรเสร็จแล้ว ปรากฏว่าเป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมาทองคำให้แก่ผู้แสดงรวมทั้งพระบรรเจิดวิชาชาญด้วย

เมื่อราวต้น พ.ศ. ๒๔๖๗ ซึ่งในระยะนั้นผู้เขียนได้ไปร่วมราชการ

กับพระบรมเจทวิชาชาฎในตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนมณฑลนครสวรรค์

เนื่องจากมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ พลโท พระยาเทพหัสดิน

สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์ไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมไปรษณีย์

โทรเลข พระยาสุนทรพิพิธผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์เป็นหัวหน้า

จัดการเลียงส่ง พระบรมเจทวิชาชาฎได้แสดงละครพูดเรื่อง "ฉันทะบวช"

ของพระพิพัฒน์พิทยาน่วมกับข้าราชการในจังหวัดนครสวรรค์อีกครั้งหนึ่ง

โดยพระยาสุนทรพิพิธได้มอบหมายให้ผู้เขียนเป็นผู้กล่าวการแสดง

เรื่องเกี่ยวกับละครนี้ พระบรมเจทวิชาชาฎมีความชำนาญชำนาญ และ

จัดเจนพอตัว ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๐ พระบรมเจทวิชาชาฎได้รับพระบรม

ราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่งกรรมการมณฑลนครไชยศรี

ชั้นมณฑลนครปฐมเป็นต้นตงมณฑล และพระราชวังสนามจันทร์อันเป็นที่

ประทับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแต่เดิมก็พระราชทาน

ให้ใช้เป็นศาลาพักผ่อนและศาลากลางจังหวัดนครปฐม ในระยะที่

พระบรมเจทวิชาชาฎดำรงตำแหน่งกรรมการมณฑลอยู่นั้น เมื่อผู้เขียนได้

ได้ย้ายไปเป็นกรรมการจังหวัดนครปฐมเมื่อต้น พ.ศ. ๒๔๗๒ ร่วมกับ

ท่านอภิวาระหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มี

การชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ ๒ ขึ้น ณ บริเวณพระราชอุทยาน

สราญรมย์ พระบรมเจทวิชาชาฎและผู้เขียนได้รับมอบให้เป็นหัวหน้าควบคุม

ลูกเสือมาในงานชุมนุมลูกเสือประเภทนี้แทน และควรเป็นที่ทราบกันโดย

ทั่วไปว่า ในการจัดลูกเสือเข้ามาชุมนุม ณ กรุงเทพฯฯ แต่ละครั้งนั้น ทาง

มณฑลต้องหาหนอรอน คือเงินเป็นค่าใช้จ่ายจนตลอดการชุมนุม เพราะ
 ทางราชการไม่มีเงินงบประมาณจ่ายให้ อาศัยความถนัดจกเงินเกยวกับ
 การละคร ซึ่งพระบรมเจทวิชาชาณูมีมาแลแล้วแต่หนหลัง จึงได้จกใหม่
 การแสดงละครรอน เพอหาเงินมาใช้จ่ายในการชุมนุมมลกเส็ด สมยนั้น
 ประชาชนยังนิยมละครรอนอย่มาก จึงต้องจกให้เป็นไปตามทรรคนะของ
 ประชาชน พระบรมเจทวิชาชาณูได้ขอรองบรรดาครูบาอาจารย์ในจังหวัด
 นครปฐมทมนสยในการละครรวมกันแสดง กำหนดการแสดงถึง ๓ เรอง
 เรองละครน เพราะถ้าจะแสดงเรองเกยว ๓ คนก็จะมีคนคน งานครรงน
 เป็นงานหนักทสคครงหนงในช่วราชการของมทมนหาทเกยวของ กว่าจะ
 ถึงกำหนดควนแสดงก็จะต้องมีการนคนแนะ และชอมละครกันทกคนลวงหน้า
 ตลอดเวลา ๓ เดือน พระบรมเจทวิชาชาณูต้องไปอำนวยการชอมละครกับ
 ผู้เขียนทกคน ไม่ว่าฝนจะตกฟ้าจะรอน และสถานทชอมละครคือทโรงเรียน
 ประมุขวิทยาลัย ห่างจากบ้านพักธรรมการมณฑล ซึ่งอยุ่ทายพระราชวัง
 สนามจนทรถึง ๓ กิโลเมตรเศษ ทานทไม่เคยออกบรรราชการทวเมืองคิง
 จะไม่ทราขว่า ข้าราชการทวเมืองนนมความเหนอยยากสีกเพียงไร การ
 จัดการแสดงละครรอน เกบเงินได้พอกับค่าใช้จ่ายในการชุมนุมมลกเส็ด
 แห่งชาติ ครงท ๒ ยิ่งกวานนเมอการชุมนุมเส็ดจลนลงแลแล้ว ผลปรากฏว่า
 อดรลกลเส็ดผู้แทนมณฑลนครไชยศร์เป็นผู้ “ชนะเลิศ” ในการประกวดและ
 แข่งขันต่าง ๆ จนได้รับพระราชทานรางวัลเป็นเกยรตยศ สำหรับพระ
 บรมเจทวิชาชาณูในบทยมากได้รับพระราชทานเลอนบรรดาศักกิตเป็น พระ

พระราชทินนามเดิม ^{๒๒} ๒๒
ลกเสด็จทรงตนเอง

การทความรู้ความสามารถในทางละครและดนตรีของพระบรมเจ
ชาชาวยุเป็นทประจักษ์แก่เจ้านาย ข้าราชการ และประชาชนนั้น สมคว
ระนำมากล่าวในตอนตอนหนึ่งก็คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าพศมัยพมลสัทย์ (พระเจ้าพนางเธอ ในพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว) เสด็จประพาสจังหวัดนครปฐม และประทับแรมที่จังหวัด
ฉะเชิงเทรา ในการนี้พระศรีสัทย์ (หม่อมหลวงอนันต์ สัทย์) ผู้ว่า
ราชการจังหวัดนครปฐมในขณะนั้น ได้ถวายจนผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นท
ประทับแรม คืนวันหนึ่งพระบรมเจตวิชาชาญได้ชวนผู้เขียนไปเฝ้าด้วย เม
ื่อไปเฝ้าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์นั้น ได้มีรับสั่งเป็นเชิงทรงขอร้องให้
การเล่นอะไรพอให้เพลิน ๆ พระหฤทัยบ้าง ตอนนั้นเองข้าพเจ้าจึงได้เห็น
พระบรมเจตวิชาชาญร้องเพลงไทยเดิม และเข้าช้อยเพลงไทยเดิมถวาย
เป็นที่ลยพระอดิษย์พระองค์และศรีสัทย์เสวยพระบรมเจตวิชาชาญเป็นอัน
มาก ก่อนที่จะเสด็จกลับกรุงเทพฯ ได้ประทานแหวนทองคำลงยาแก่พระ
บรมเจตวิชาชาญ และผู้เขียนก็พลอยได้ไปด้วย

ในด้านกาการเกษตรกรรม พระบรมเจตวิชาชาญก็มีความสนใจ และ
ความชำนาญอยู่ไม่น้อย เพราะท่านเป็นชาวสวนอยู่แต่เดิมแล้ว แม้เมื่อ
ออกจากราชการไปแล้ว ตอนมีชันมิวรี่ ท่านก็ยังมีความสนใจอยู่มาก ใน
ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งกรรมการมณฑลนครสวรรค์ ได้เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้ง

โรงเรียนฝึกหัดครูมดลสถกรรรมชนทงจังหวัดนครสวรรค์ โดยเขียนผู้แต่ง

จดหาทคนคานหลัง คาลามณฑล มีเนอทประมาณ ๑๐๐ ไร่เศษ

ชนทพยบวรารักษ์คหบดี จังหวัดนครสวรรค์ ยกให้กระทรวงศึกษาธิการ ใน

พชเขตโรงเรียนฝึกหัดครูมดลสถกรรรมน พระยาธรรมศักดิ์มนตรีเสนาบดี

กระทรวงศึกษาธิการได้ไปเป็นประธานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ต่อมาเมื่อยาย

มาเป็นกรรมการมณฑลนครไชยศรี มีโรงเรียนฝึกหัดครูสถกรรรมทตaylorพระ

ประโทนอยก่อนแล้ว ท่านก็ได้พยายามปรับปรุงให้ดีขึ้น และเอาใจใส่เป็น

พิเศษ เพราะท่านมีความรักในงานคานนอยเป็นอนมาก

ครนเมือลาออกจากราชการในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

พระยรรเจิกวิชาชาญกลับไปยังบ้านเดิมทงจังหวัดนครสวรรค์ ได้พยายามปรับปรุง

สวนของท่านทมอยเดิมให้เป็นสวนทเรียน ใช้เวลานานประมาณ ๖ - ๗ ปี

ทเรียนจึงให้ผลและเผอิญผู้เขียน ไปเยี่ยมท่านที่บ้านสวน อย่างที่เคยมาทกปี

ท่านบอกว่าผู้เขียนไซคด ททเรียนของท่านมีผลและสกรับประทานได้เป็นวัน

แรก แต่เป็นทีน่าเสียดายว่า เมือต่อมาอกบเคียว คือ พ.ศ. ๒๔๘๕

เป็นนทีน่าทวมใหญ่อกครั้งหนึ่ง ในจังหวัดพระนครและธนบุรี ต้นทเรียนของ

ท่านจึงตายหมด ถึงกระนั้นท่านก็ไม่ละความพยายาม ได้จัดหาต้นทเรียน

มาปลูกงใหม่ และคิดเลอกพันธุ์ ทคมาปลูกในส่วนแห่งนี้ ท่านเอาใจใส่

คั้นควาไปและท่านบำรุงไป จนมต้นทเรียนถึง ๓๐๐ ต้น เรืองการปลูก

ทเรียนนชาวไคลวงงไปถึงคณหลวง สวรรคณาจกสถิจ อดทอธิการยค

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงได้ไปเยี่ยมท่านงบ้านเพือศึกษาหาความรู้ใน

งานนี้ เพราะหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจนึกแต่ในทางเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่
มากกว่าอย่างอื่น ๆ หลังจากนั้นมาออกราว ๖-๗ ขันที่เรียนที่พระบรร
กวีวิชาชาวนปลูกไว้ใหม่ก็ให้ผล จัดว่าเป็นรายได้ที่ไม่ค่อยดีเท่าไร สำหรับ
เองที่เรียนนั้นท่านสนใจมาก ถึงแก่เรียบเรียงเป็นตำราไว้ กล่าวถึงชนิด
เรียนและคนตงซ้อ ตลอดจนรายช้อที่เรียน วิชาปลูก วิชารักษา ซึ่งได้
พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพของท่านเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม
๒๕๐๘ แล้ว

นอกจากที่เรียนยังมีไม่ตอกชนิดหนึ่งที่พระบรรกวีวิชาชาวนชอบมาก
อีกหลาย ขันแรกท่านก็เล่นกหลายพันเมืองเท่าที่มอยู่ในเมืองไทยก่อน
ริมเลนราวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นระยะเวลาที่ผู้เขียนย้ายไปเป็นกรรมการ
จังหวัดนครปฐม และมีบ้านพักอยู่ไกลกันมาก ท่านก็เลยแบ่งให้ผู้เขียนลอง
ปลูกดูบ้าง ในที่สุดผู้เขียนก็พลอยชอบกหลายไปด้วย ท่านเล่นไปและค้น
คว้าไป ต่อมาเมื่อท่านมกหลายในเมืองไทยเกือบทุกชนิดแล้ว จึงอยากเล่น
กหลายเมืองนอกบ้าง ผู้เขียนได้จัดหาแคตลอกกหลายเมืองนอก และท่าน
ก็ให้ผู้เขียนเขียนจดหมายส่งไปยังเมืองเบลฟัสต์ รัฐไอร์แลนด์เหนือแห่ง
สหราชอาณาจักรอังกฤษ การส่งซ้อนั้นต้องเช่าหุ้กัน มีพระไชยศาสตร์
ราชสภาศึกษาวิชาการบ้านาญมาร่วมด้วยผู้หนึ่ง ส่งมาคราวละประมาณ
๑๒ กิ่ง ราคาคราว ๑ ปอนด์เศษ (สมัยนั้นเงินอังกฤษมีค่าประมาณปอนด์ละ
๑๐ บาท) เมื่อส่งมาครั้งแรกปรากฏว่า ได้ผลราวร้อยละ ๘๐ คือ
กหลาย ๑๐ กิ่งจะเลี้ยงรอดราว ๘ กิ่ง เมื่อผลปรากฏเป็นที่พอใจเช่นนั้น

จึงได้ส่งเข้ามาทูลขอลงพระนาม บัลละครัง ราว ๓ หรือ ๔ ครั้ง จนกระทั่งท่านยา
 ไปเป็นกรรมการมณฑลนครสวรรค์อีกครังหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ แล
 ต่อมาในราว พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๕ ผู้เขียนได้ไปเยี่ยมท่านที่
 ปรากฏว่า ท่านคงเล่นกหลายเป็นการใหญ่อยู่ดังเดิม พร้อมกับเล่นทเรีย
 ควบกันไปด้วย ถึงกับลงทุนไค่นันไม้ใหญ่ๆ ในสวนที่อยู่ใกล้ๆ บ้านให้โล่งเต
 สำหรับปลูกกหลาย และได้จัดพิมพ์รายชื่อกหลายไว้สำหรับนักเรียนกหลาย
 ทต้องการ กหลายที่ท่านปลูกไว้ ท่านตองกำจำหน่ายในราคาพอสมควร
 นับว่าเขางานอดิเรกที่มคณค่างหนึ่ง ซึ่งผมรายได้ไปด้วย

นอกจากนี้พระบรมเจดิวชิชาชาญยังเป็นเอตทัคคะในเรื่องการครัว
 ด้วย ในเมื่อมีการเลี้ยงคณทบ้านของท่าน ท่านมักจะปรุงอาหารททานช
 เอง และอาหารมักจะมรสดี เพราะใช้เครื่องปรุงครบบริบูรณ์ พระบรมเจ
 วิชิชาชาญสามารถปรุงอาหารได้ถึง ๓๐ กว่าชนิด รายการอาหารททา
 ชอยปรุงก็ได้พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พร้อมกับเรื่องทเรีย
 เช่นกัน

หอสมุดครุสภา

พระบรมเจดิวชิชาชาญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาคนหนึ่ง ดังจะเห็น
 ได้จากการที่ไดค่างตำแหน่งครูใหญ่ตั้งแต่อายุยังน้อย และได้ค่าง
 ตำแหน่งครูใหญ่ถึง ๓ โรงเรียน ทางกระทรวงธรรมการคงเห็นคว
 สามารถในการสอนและการปกครองจึงได้แต่งตั้งให้ไปค่างตำแหน่ง
 ผู้ช่วยข้าหลวงธรรมการมณฑลตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ อายุเพียง ๓๐
 ต่อมาออกบเดี่ยวได้ค่างตำแหน่งธรรมการจังหวัดนครสวรรค์ ต่อมา
 ๓ ปีได้ย้ายไปค่างตำแหน่งธรรมการจังหวัดอุทัยธานี และบรุงชนก

ตำแหน่งว่ากรรมการมณฑลนครสวรรค์ และข้อมาอีกโตดำรงตำแหน่ง
กรรมการมณฑลนครสวรรค์ ซึ่งตอนนั้นมีอายุเพียง ๓๕ ปีเท่านั้น

ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ โตดำรงตำแหน่งกรรมการมณฑลพิษณุโลก ต่อ
นั้นก็โตดำรงตำแหน่งกรรมการมณฑลนครไชยศรี มณฑลนครสวรรค์
และมณฑลอยุธยา ล่วงมาถึงวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้รับ
แต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งกรรมการมณฑลภูเก็ต แต่ไม่สมัครใจไปเพราะ
สภาพไม่สมบรณ์ จึงได้ขอลาออกจากราชการรับพระราชทานบำเหน็จ
ชานาญ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ อายุเพียง ๕๑ ปี ได้รับ
พระราชทานยศเป็นอำมาตย์ตรี และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จักรภพเฉลิมมงกุฎไทย และเหรียญจักรพรรดิมาลา

ฉะฉาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ทางราชการได้จัดให้มีการปกครองท้อง
ที่แบบเทศบาลชนบทจังหวัดฉะฉาน ทางราชการก็ได้เลือกพระบรมเจทวิชาชาญ
ให้เป็นสมาชิกบริหารงานถึง ๒ สมัยติดต่อกัน สมัยที่ ๓ ซึ่งเป็นสมัยที่ราษฎร
ออกตง ก็ได้รับเลือกตั้งโดยคะแนนเสียงลำดับที่ ๑ ในเขตเลือกตั้งที่ ๕ ล่วง
มาถึงใน พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้รับเลือกตั้งเป็นเทศมนตรีเทศบาลนครฉะฉาน แต่อยู่
ตำแหน่งนี้โดยเดียว ถึงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ก็ได้ลาออก
เพราะต้องการพักผ่อน และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้รับใช้งานท้องถิ่นบ้าง

ในชีวิตชนปลาย พระบรมเจทวิชาชาญได้เห็นเข้าหาธรรมะ ความจริง
ในเรื่องของธรรมะ ท่านสนใจมานานนับพันมาแล้ว วันหนึ่งผู้เขียนมีราชการจะ
ต้องเรียนให้ท่านทราบ จึงแวะทักทายท่าน ปรากฏว่าท่านแต่งตัวเพื่อจะไปทำงาน
เสร็จแล้วแต่กำลังอยู่ในห้องพระ คุกเข่าบูชาพระแล้วจึงออกมาพบ ผู้เขียน

ได้ทราบว่าท่านปฏิบัติดังนี้ทว่า ด้วยท่านมีความมั่นใจในพระพทธศาสนา
ต่อมาเมื่อวัยชราแล้วเขียนใตไปเยี่ยมคารวะท่านที่บ้านทกขมโตชาก จนลง
ท่านถึงแก่กรรม ตอนนั้นท่านจะพูดจาอะไรต้องมีเกยวกับหลักธรรมะเสมอ

พระบรมเจทวิศาชาญมัสถภาพคิ อ้วนท้วนสมบูรณ์ตลอดมาแต่
เวลาหลายสิบปี เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๗ เวลาบ่ายได้เป็น
ลมจับจนล้มลงศีรษะฟาดกับพื้น เมื่อหายจากเป็นลมแล้วกลายเป็นอัมพา
ร่างกายส่วนขวาไม่มีความรู้สึก พูดไม่ได้ ใต้นำส่งโรงพยาบาลศิริราชใน
วันนั้น นายแพทย์ได้ทำการเขยวการรักษาเป็นอย่างดี แต่สักความสามารถ
เพราะเส้นโลหิตในสมองแตก จึงถึงแก่กรรมด้วยความสงบ เมื่อวันที่
มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๗ เวลา ๘.๓๐ น. จำนวนอายุได้ ๘๓ ปี

พระบรมเจทวิศาชาญได้สมรสกับนางสาวเอ็ม ยันตรยุหะ บุตรขุนวิเศษ
ครุณรักษ์ มีบุตรธิดารวม ๗ คน คือ

๑. นายสุข บุษยาคุม
๒. นายบัณฑิต บุษยาคุม อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพาณิชยการ
ตั้งตรงจิตร
๓. นางสมพร ศิริพนธุมาศ
๔. นางโกสม ไยไพโรจน์
๕. นายสรวง บุษยาคุม
๖. นางวภาว สมศักดิ์
๗. นางเสริมพนธิ ทองมัสถภ

บุตรชายหญิงในจำนวนนี้ เช่นครุตามอาชัพบคาถา ๔ คน นอกนกรบ
 ราชการและทำงานในองค์การของรัฐบาลเป็นหลักเป็นฐานทุกคน จึง
 นับได้ว่าพระบรมเจทวิชาชาตย์เป็นสามัคคีของภรรยา เป็นบิดาทศของบุตร
 ส่วนในทางราชการก็เป็นผบงคยขณชชาติของผบยโตขงคยขณชชาติ มคณสมยต
 พยขพร้อม ควรเป็นตัวอย่างอันดีแก่ครุรุ่นหลัง ๆ ต่อไป.

ขุนอภิรักษ์ภรรยา

หอสมุดคุรุสภา

นาย เอ.ย. ไบมอนท์

พ.ศ. ๒๔๒๘ — ๒๔๘๖

นาย เอ.ย. ไบมอนท์ เกิดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๘ ที่เมืองกลอส ประเทศอังกฤษ เป็นบุตรพี่เอก ยี. ไบมอนท์ มุควมอนุปริณายก วิชาครูของกระทรวงศึกษาธิการอังกฤษ Teaching Diploma, English Board of Education เริ่มเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ขณะนั้นนาย เอช.อ. สโตน เป็นอาจารย์ใหญ่ แต่พอถึงแก่กรรมลงในบั้น นายนอร์แมน ชัตตัน ได้ย้ายจากโรงเรียนวัดปทุมคงคา มารักษาการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่แทน ต่อไป ตลอดเวลาที่นาย เอ.ย. ไบมอนท์ สอนอยู่ในโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ได้ตั้งใจอบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทั้งด้านวิชาการและความประพฤติ ศิษย์ของอาจารย์ เอ.ย. ไบมอนท์ ได้ทุนศึกษาต่อ ในต่างประเทศมีจำนวนไม่น้อย ที่ออกไปรับราชการในตำแหน่งสำคัญก็มีเป็นอันมาก และที่ไปประกอบอาชีพส่วนตัวก็เป็นอีกแผนมค มีไม่น้อย

นายเอ.ย. ไบมอนท์ เป็นสมาชิกสภามัคยาจารย์สมาคม เลขที่ ๑๓๘ เมื่อแรกเข้ารับราชการได้รับพระราชทานเงินเดือน ๗ ๕๐ บาท และได้เลื่อนขึ้นเงินเดือนเป็นลำดับทุกปีกระทั่งเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับอยู่เดือน ๘๕๐ บาท ในแผนกครูฝรั่ง ท่านมิได้เอาใจใส่แต่ในเรื่องการสอนอบรมศิษย์ ในโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยเท่านั้น ยังสนใจในเรื่องการปกครองที่

นาย เอ. ยี โบมอนท์

จึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้กำกับตรวจกระทรวงทหารเรือเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ นับเป็นราชการพิเศษ

ระหว่างที่รับราชการเป็นอาจารย์อยู่ ณ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จนถึงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ นาย เอ.ย. โยมอนท์ ก็ได้ประกอบคุณงามความดี ตั้งใจปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จตุรตถาภรณ์มงกุฎไทย เบญจมาภรณ์ช้างเผือกและเหรียญบรมราชาภิเษก (เงิน) ชั้นกาลที่ ๗

นาย เอ.ย. โยมอนท์ เป็นผู้เข้มงวดกวดขันในเรื่องระเบียบอย่างยิ่ง นับแต่ระเบียบในการทำงาน ถ้าใครทำงานส่งไม่เรียบร้อยเป็นต้องถูกสั่งให้คิดใหม่ทบทวน และยิ่งเอาใจใส่ต่อระเบียบในชั้นเรียนอีกด้วย โดยเฉพาะเวลาเรียน นักเรียนต้องนั่งตัวตรง จะเอนเอียงไปพึ่งผ้าห้องไม้ใดเป็นอันขาด นักเรียนเก้าสวนกุหลาบวิทยาลัยที่เข่นศิษย์ในรุ่นนั้น จะยืนยันในความระมัดระวังจิตของท่านได้คือ อาทิบางวันอากาศอบอุ่น นักเรียนนั่งเรียนนาน ๆ บางทีก็เพลินไป จิตใจซักจะเคลิ้ม ๆ ศีรษะจึงค่อย ๆ เอนเข้าพึ่งกำแพงห้องเรียน หมายจะได้อาศัยพอนเป็นที่พักพิงศีรษะมิให้โง่งงหงายหงาย แต่ไม่ทันไรเป็นต้องได้ยินเสียงก้องออกมาลั่นห้องว่า "Don't lean to the wall" แถมนักเรียนบางคนด้วยไม้ถ่ออีก ๓ กิ่ง ทำให้นักเรียนสั่นๆ หุดหาวสว่างทันที

ตามปรกตอาการร่วงเหงาหาวนอนในเวลาเรียนชั่วโมงภาษาอังกฤษของท่านเกือบจะเรียกได้ว่าไม่มี เพราะท่านมีวิธีสอนให้นักเรียนเข้าใจง่าย มีเรื่องเล่าสนุกทุกทงชั่วโมง ถึงเวลาให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด ท่านเป็นต้องหมั่น

เกินตรวจดูการทำงานของนักเรียนอยู่ตลอดเวลา ไม่ยอมนั่งเฉยอยู่กับเก้าอี้
เป็นอันขาด

นาย เอ.ย. ไบมอนท์ ชอบมาโรงเรียนแต่เช้าก่อนกำหนดเวลาเข้า
โรงเรียนทุกวัน คิษย์คนหนึ่งของท่านแล้วว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ คิษย์ผู้นี้
กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมที่ ๘ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ซึ่งเขาเรียน
ตอนเช้าเวลา ๘.๓๐ น. นาย เอ.ย. ไบมอนท์ นกคนนักเรียนชั้นมัธยมที่ ๘
ให้เขาเรียนเวลา ๘.๐๐ น. ทุกวัน เพื่อทบทวนวิชาที่ท่านได้สอน และ
ตรวจไว้แล้วตามเวลาในตารางสอน หรือทบทวนการบ้านที่นักเรียนได้ทำไว้
แล้วว่าถูกต้องประการใดบ้าง เมื่อถึงเวลา ๘.๐๐ ท่านจะเริ่มทำการสอน
ทันทีที่โรงเรียนเปิดทำการสอนแล้ว นักเรียนคนใดมาภายหลัง ๘.๐๐ น.
จะต้องเดินเข้าไปค้ำหน้าอาจารย์ ท่านจะออกคำสั่งว่า ยืนที่นั่น แล้วชี้มือ
ไปทงข้างขวามือของหน้าชั้นเรียน คนหลังๆ มากี่ใครยคำสั่งเช่นนั้นเหมือนนก
ต้องยืนกั้นเป็นแถวหน้าหน้าพทงท่านสอนคือไปอย่างหน้าเจอนๆ ไปตามกั้น จน
โรงเรียนตระหงงเขาเรียนครั้งที่ ๑ อาจารย์ เอ.ย. ไบมอนท์ จึงหยุดการ
สอนพิเศษของท่าน เพื่อปล่อยให้นักเรียน ออกมาเตรียมตัวเขาแถวเข
ห้องเรียน ส่วนนักเรียนที่มาสายเหล่านั้นจะต้องถูกสอบด้วยภาษาอังกฤษ
เป็นรายตัวว่า ทำไมมาสาย บ้านอยู่ที่ไหน ถ้าครั้งสองครั้งกเทค็นสั่งสอน
ให้รีบมาเข้า ๆ แต่ถ้าซ้ำหน้าหลายครั้งก็จะถูกทำโทษทันที คิษย์ที่มาสาย
คนหนึ่งอาจารย์ถามว่าบ้านอยู่ที่ไหน ทำไมจึงมาสาย คิษย์ผู้นั้นบอกว่า บ้าน
อยู่ตงสะพานพระราม ๖ ต้องมาเรือจ้างแจวทวนนาและนั่งรถราง จากข้าง
กระบอกมาจนถึงโรงเรียนเข้า ท่านพทงภาษาอังกฤษของคิษย์ผู้นั้นไม่ชด ท่าน

จึงว่า “ ถิ่นพระราม ๖ แคน เขาอยู่กันถืองงอินขร ยงมาทนเลย ” ดึงน
 เป็นตน ทำใหนักเรียนขางคนเมอมาดังโรงเรียนภายหลัง ๘.๐๐ น. แม้จะ
 กอนเวลา ๘.๓๐ น. ก็ไม่กล้าเข้าห้องเรียนก็มี ความเอาใจใส่ต่อนักเรียน
 โดยครมาทำการสอนพิเศษก่อนเวลาเข้าห้องเรียนเช่นนี้ ถ้าครูอาจารย์ข้จจุบัน
 ได้ปฏิบัติข่าง ก็คงจะทำใหนักเรียนมการศึกษาสูงขน และเพิ่มความรักใคร่
 เลื่อมใสอาจารย์ขงขนเขนแน

เมื่อนาย เย.ช. เยมส์ อาจารย์ใหญ่คนแรกขงโรงเรียนพลชชการวัด
 แก้วพาลางได้ถงแกกรรมลง กระทบวงค์กษาศการ จึงได้ทำสัญญาจ้างอาจารย์
 เอ.อี. โยมอนท์ ใหรับหนาทเป็นว่าทอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพลชชการวัดแก้ว-
 พาลาง เมอวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ และได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์
 ใหญ่เมอวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ รัชราชการตำแหน่งอาจารย์ใหญ่
 โรงเรียนพลชชการวัดแก้วพาลาง อยู่จนถงวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖
 จึงได้รับคำสั่งให้ย้ายไปรัชราชการ ตำแหน่ง อาจารย์ โรงเรียนประจำ
 มณฑลนครศรีธรรมราช (โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา)

ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพลชชการวัดแก้วพาลาง
 อาจารย์เอ.อี. โยมอนท์ ได้พยายามปรับปรุงการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียน
 ให้ได้ข้อยในมาตรฐานทก ขณะนั้นตำราเรียนภาษาอังกฤษทเหมาะแก่นักเรียน
 ไทยได้อาศัยใช้เขนตำราเล่าเรียนนขว่าเขนขัญหาสำคัญ ด้วยต้องได้ตำราท
 ส่งจากต่างประเทศทงสน ซึ่งก็เหมาะเฉพาะนักเรียนทมีภาษาองกฤษเขนพ
 ภาษาเดิมขงตนอยู่ก่อนแล้ว ท่านจึงได้พากเพียรแต่งแบบเรียนภาษาอังกฤษ
 สำหรับนักเรียนไทยขนใช้ในโรงเรียนพลชชการวัดแก้วพาลางไว้เขนแบบขย

นี่ย่าได้ช่วยในเรื่องการศึกษาเล่าเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนพลซัยการวัด
แถวพาล่างในสมัยนั้นเป็นอย่างดีและในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕
ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการพิจารณาแก้ไขหลักสูตรประถมและมัธยม
พลซัยการอีกตำแหน่งหนึ่ง

หลวงสอขจรระบิล ซึ่งเคยเป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพลซัยการ
วัดแถวพาล่างและคุณเคยกยอาจารย์ เอ.ย. ไบมอนท์อยู่นาน นยวารวิก
อาจารย์ เอ.ย. ไบมอนท์เป็นอย่างดี ได้กราบลาเถาถึงเรื่องราวของอาจารย์
เอ.ย. ไบมอนท์ในสมัยนั้น เทาทพอจรระรลกดโต คังน

“นาย เอ.ย. ไบมอนท์ เป็นคนมีลักษณะสูงใหญ่ มีอุปนิสัยใจคอก
เยือกเย็น งดงามปราณ ถวนถ รวยคดีย ระเบียบจัด และรักส่วยงาม
รักเด็ก เด็กกรกทานมาก

“นาย เอ.ย. ไบมอนท์ มีความรู้ภาษาอังกฤษดีมาก พูดภาษาอังกฤษ
ได้ชัดเจนนค แม้วามตาหนสาคณทปากเขี้ยวข้างขวา มีความสามารถแต่ง
หนังสืออังกฤษไวหลายเล่ม เช่น แบบเรียนอังกฤษ ไวยากรณ์อังกฤษ แบบ
สนทนาอังกฤษ แบบแต่งจดหมายอังกฤษ

“นาย เอ.ย. ไบมอนท์ เป็นคนร่นเร้ง มีอารมณ์ซัยซัน ท่านมักจะ
หัวเราะหิ ๆ เมื่อดตรวจการแต่งอังกฤษ (Essay) ซึ่งนักเรียนแต่งผิด ๆ เช่น

I hid the Headmaster, while he was passing away.

“คราวหนึ่งนักเรียนแต่งมาว่า Prince Dhani is now minister of
Republic Instruction (ขณะนั้นพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิ-
ยากรเมื่อครั้งดำรงพระอิสสรยศเป็นพระองค์เจ้านานนวัต เป็นเสนาบดี

กระทรวงธรรมการ) เมื่อเพื่อนฝรั่งคนหนึ่งเข้าไปในห้องท่าน ท่านก็บอกอย่างวางหน้าเป็นปรกติว่า บิดคนพระองค์เจ้าธานีฯ ทรงมีตำแหน่งใหม่แล้ว เพื่อนประหลาดใจถามว่า ตำแหน่งอะไร ท่านบอกว่าเป็น "Minister of Republic Instruction"

เมื่ออาจารย์ เอ. ยี. ไบมอนท์ จะต้องจาก โรงเรียนพาณิชย์การวัดแก้วพาล้าง หลวงสอยถกกระบิลได้เล่าเพิ่มเติมเหตุการณ์เมื่อ นาย เอ. ยี. ไบมอนท์ จะต้องจาก โรงเรียนพาณิชย์การวัดแก้วพาล้าง ไว้ว่า "เมื่อหมกสัญญากระทรวงศึกษาธิการไม่จ้างต่อไป นาย เอ. ยี. ไบมอนท์ มีความเศร้าโศกเสียใจมาก ท่านพุดด้วยน้ำตาคลอขนย่นตาว่า ฉันเสียใจบรรดาครุอาจารย์ นักเรียน และข้าพเจ้าเสียใจและเศร้าสลดใจไปตามกัน" ทรงเป็นเครื่องแสดงถึงความตั้งใจจริงในการปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเอาใจใส่ต่อ โรงเรียนและนักเรียนเป็นอย่างดี อันเป็นคุณลักษณะของ อาจารย์ เอ. ยี. ไบมอนท์ จึงใคร่ขอความรกรอกจากนักเรียนและครุอาจารย์ ทวณ

หอสมุดครุสภา

นายเชอ วิชัยคชสู รองเลขาธิการครุสภา ซึ่งขณะนั้นเป็นครูสอนที่โรงเรียนมหาวิทยาลัย เล่าว่า เป็นศิษย์ของนาย เอ. ยี. ไบมอนท์ สมัยเมื่อเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๘ ก. โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ที่โรงเรียนมหาวิทยาลัย นาย เอ. ยี. ไบมอนท์ ทำหน้าที่เป็นครูประจำชั้น สอนภาษาอังกฤษชั้นมัธยมปีที่ ๗ และชั้นมัธยมปีที่ ๘ ความรกรอก การเอาใจใส่ การสอน ความมีระเบียบ สะอาด ประณีต เกรงครัด ซึ่งมอยู่ในนิสัยใจคอของนาย เอ. ยี. ไบมอนท์ แต่เดิมมีมาอย่างไร ก็คงมีอยู่อย่างนี้

ผลงานของนาย เอ.บี. ไบมอนท์ ที่โรงเรียนมหาวิทยาลัยเป็นต้นจนหมด
 โรงเรียนและศิษย์เหมือนกันที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และที่อนุ
 ศิษย์รุ่นที่เรียนอยู่โรงเรียนมหาวิทยาลัยสมัยนั้นในขณะที่เป็นผู้ใช้ภาษาอังกฤษ
 ได้ดีพอใช้ทุกคน งานพิเศษของนาย เอ.บี. ไบมอนท์ ออกอย่างหนึ่งก็คือ
 การสอนดนตรี (แตรวง) ให้แก่กองลูกเสือโรงเรียนมหาวิทยาลัยโดยวิชา
 เล่นประสานเสียงโคคซัน นาย เอ.บี. ไบมอนท์ ได้เขียนโน้ตเพลงประสาน
 เสียงให้หลายเพลง นับแต่เพลงสรรเสริญพระบารมี ได้ทำหน้าที่สอนและ
 เป็นนายวงเอง นาย เอ.บี. ไบมอนท์ มีความรักศิษย์ อยากให้ศิษย์ค
 ำเก่งในวิชาที่สอนโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ในคราวที่เป็นอาจารย์สอนอยู่ที่
 โรงเรียนมหาวิทยาลัย มีครุฑเป็นศิษย์สมัยที่ นาย เอ.บี. ไบมอนท์ สอนอยู่
 ในโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ๒-๓ คน รวมทั้งนายเขอ วิชัยศิษย์
 ้วย ได้ถูกเกณฑ์ให้เขียนเรียงความ (Essay) สัปดาห์ละ ๑ เรื่อง เป็น
 การชักชวนเอาใจเพื่อทักษะในการเขียน และท่านก็ตรวจแก้ไขเหมือนเม
 ครองที่สอนอยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ทุกคนต้องทำตามเพราะยังรัก
 และเกรงกลัวนาย เอ.บี. ไบมอนท์ เหมือนเดิม

ครั้น นาย เอ.บี. ไบมอนท์ พนจากหน้าที่โรงเรียนอาจารย์มหาวิทยาลัย
 แล้วกลับไปเยี่ยมบ้านเป็นเวลาสองปี กลับจากประเทศอังกฤษเมื่อประมาณ
 ภาคต้นของปี พ.ศ. ๒๔๗๘ และได้เข้าเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษใน
 โรงเรียนอำนวยการศิลป์อีก เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้เป็น
 อาจารย์อยู่ในโรงเรียนอำนวยการศิลป์ตลอดเวลา จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่
 สองจึงได้ถูกทางการส่งตัวไปควบคุมไว้ที่ค่ายกักกัน จนถึงแก่กรรมเมื่อวันที่

๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมเวลาสอนอยู่ที่โรงเรียนอานวยศิลป์
ประมาณ ๘ ปีเศษ

นาย เอ.ย. โยมอนท์ เป็นผู้ที่เอาใจใส่ในศิษย์ทุกคนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะวิชาเรียงความ (Essay) เป็นวิชาที่หนักใจอย่างยิ่งของครูผู้สอน
ภาษาอังกฤษในสมัยนั้น ยิ่งสำหรับนักเรียนที่ขี้กลัวแล้วเห็นเป็นวิชาที่น่ากลัวที่สุด
บางคนถึงกับทอดอาลัยขอเพียงค้นย ถ้าได้คะแนนเท่าไร แปลว่าได้กำไร
เท่านั้น นักเรียนที่ขี้วิตกจึงจำเป็นเรื่อง ๆ ไป เคยมีเรื่องหนึ่ง
นักเรียนท่องเรื่อง "ช้าง" ไว้ แต่ข้อสอบออกเรื่อง "หมี" หมีเลยต้องมั่งง
มั่งงตามบทท่องไว้ สำหรับนาย เอ.ย. โยมอนท์ วิชาเรียงความ (Essay)
เป็นวิชาที่ทานต้องใช้ความสามารถพิเศษเช่นนักเรียนอย่างทรหอคอดทนจริง ๆ
ท่านไม่ยอมให้นักเรียนของท่านท่องจำเป็นเรื่อง ๆ ดังวิธีที่ใช้กันอยู่ทั่วไปสมัย
นั้น แต่ท่านจะหัดเริ่มแต่ให้นักเรียนฟังเป็นภาษาอังกฤษเสียก่อน แล้วจึง
ให้นักเรียนเขียนเป็นเรื่องตามภายหลัง ด้วยวิธีสอนให้นักเรียนได้เขียน
บ่อย ๆ เช่นนี้ ทำให้ศิษย์ส่วนมากของนาย เอ.ย. โยมอนท์ สามารถเขียน
อยู่ในขนาดใช้การได้ทีเดียว นักเรียนสมัยนั้นบางคนก็เขียนเรียงความ
(Essay) ได้เป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง ถึงกับเรื่องที่นักเรียนเขียนบางเรื่อง
ใคร่ขคิดเลือกลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสืออานวยศิลป์สารด้วย

เรียงความที่นักเรียนเขียนส่งนั้น นาย เอ.ย. โยมอนท์ จะต้องตรวจ
โดยละเอียดถี่ถ้วนทุกฉบับ ท่านมีคำใช้ว่า "Seen" แล้วลงชื่อท่านนั้น แต่
ใช้วิธีตรวจแก้จริง ๆ คือแก้สำนวนภาษาไวยากรณ์ ซึ่งครูอาจารย์ที่สามารถ
ตรวจแก้ Essay ของนักเรียนอย่างจริงจังหาได้ไม่มากนัก เมื่อท่านแก้เสร็จ

แล้ว นักเรียนจะต้องคิดให้เรียบร้อยส่งท่านอีกครั้งหนึ่งเสมอไป ช่วยให้
 นักเรียนได้เปรียบเทียบกับตนเองและท้ออาจารย์แก้ไขให้ใหม่ เห็นความผิด
 ขบกพร่องของตน เคยมีนักเรียนหัวโล้น เรียนวิศวะ เพื่อไม่ให้ต้องคิดส่งใหม่
 อีกครั้งหนึ่ง จึงใช้วิธีไปลอกจากเรียงความของเพื่อนท้ออาจารย์ตรวจแก้แล้ว
 ส่งให้อาจารย์ตรวจ ท่านก็อวดสำหรับแก้ไขใหม่อีกเหมือนกัน คราวนั้นแก้
 เสียเต็มหน้าสมุดแบบฝึกหัด ในที่สุดก็ต้องคิดลอกใหม่อีกยกยด นักเรียน
 คนนั้นเลยเซ็ด เลิกลอกของเพื่อนไปส่ง เพราะลงอย่างไรท่านก็ต้องตรวจแก้
 ให้ใหม่จนได้ แม้จะเป็นขบขทท่านตรวจแก้แล้วก็ตาม

สัญลักษณ์ประจำตัวนาย เอ. ยี. โยมอนท์ ก็คือไม้ตอ เป็นไม้ตาขอ
 ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง นอกจากใช้ตอสำหรับย่นพนโดยตรงแล้ว ยังใช้
 เป็นไม้ชักกระดานดำ ใช้เคาะพ่นเพื่อเรียกความสนใจ หรือเมื่อเกิดอารมณ์
 เสียใจออกด้วย แต่ประโยชน์สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือใช้เกยวคอกนักเรียนที่
 เรียกแล้วทำท่าจะวิ่งหนี นับว่าโคผลดีพอใช้ ดังนั้นเมื่อพบนาย เอ. ยี.
 โยมอนท์ ที่ไหน เป็นตอไม้เห็นไม้ตอของท่านทันที กระทั่งเมื่อนักเรียน
 คนหนึ่งบางคนส่งสัญญาณว่า “ระวังตาขอ” หรือ “ตาขอมาแล้ว” ก็เป็นที่
 ก็น่าหมายถงนาย เอ. ยี. โยมอนท์ ไม่มีใครอื่น

บุคคลลักษณะของ นาย เอ. ยี. โยมอนท์ นอกจากมีรูปร่างสูงใหญ่
 แล้ว ยังมีลักษณะสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของท่าน คือ ปากข้างขวา
 เบี้ยว แต่กระนั้นนักพูดได้ชัดเจนน ไม่มีสำเนียงผิดเพี้ยนไป จากลักษณะรูปปาก
 ของท่าน นักเรียนจึงมักให้ฉายาโดยเรียกท่านว่า “ฝาเรียว” แต่ถ้ต้องแหย
 เรียกท่านลงหลัง มื้อยุคราวหนึ่งราว พ.ศ. ๒๔๙๐ ตามธรรมเนียมนักเรียน

ขณะนั้นนายเกษมทำงานอยู่ที่บริษัทแห่งหนึ่ง บอกว่า “ผมรู้สึกตัวว่า
 ทำงานเป็นตัวแทน มีหลักฐานอยู่ที่ทวนนกเพราะได้อาศัยภาษาอังกฤษที่
 อาจารย์ เอ.ย. ไบมอนท์ เคยช่วยเหลือผมมาทางสั้น หนังสือเรียนที่ท่านเขียนไว้
 ผมรักมาก เห็นว่าดีกว่าของใครที่เขียนกันในปัจจุบันมาก ผมไม่มัวลืม
 พระคุณของท่านเป็นอันขาด” ลูกศิษย์มักจะนึกถึงคุณครูเมื่อภายหลังเช่น
 เสมอ

โดยปรกตินาย เอ.ย. ไบมอนท์ เป็นคนใจดี อ่อนสยใจคอยเยือกเย็น
 รอบคอบจึงทำการงานประณีต โดยเฉพาะในเรื่องการตรวจกระดาษคำตอบ
 สอบไล่แล้ว เป็นที่วางใจของโรงเรียน ได้รับมอบหมายให้ตรวจกระดาษ
 คำตอบสอบไล่ชั้นมัธยมปีที่ ๖ (ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายสมัยนั้น)
 เป็นประจำ เมื่อถึงวิชาภาษาอังกฤษแล้วเป็นต้องส่งให้ท่าน จนล้นมือถึง
 ปริมาณกระดาษคำตอบและเวลา โดยจะต้องเร่งตรวจให้ทันกำหนดเพื่อเอา
 กระดาษไปกรอกใน ต. ๒ ก. เห็นขออนมัติกระทรวงศึกษาธิการต่อไป
 ครบหนึ่งนาย เอ.ย. ไบมอนท์ ซึ่งคงจะอดนอนในใจมาอยู่นานในปริมาณ
 งานที่ล้นมือ จึงระบายอารมณ์ออกมาโดยเขียนหนังสือถึงอาจารย์ใหญ่ ดังนี้

“In regard to the marking of M.VI. examination papers :-

There are 354 candidates and the work is far too much for one man.

I am willing to mark the Literature and the Composition, but I absolutely refuse to mark the Grammar.

Please remember that I am neither a slave nor a beast of burden.

As it is, it will take me very many hours out of my private time to mark the papers I am willing to mark.”

เห็นจะเป็นครั้งแรกในชีวิตของท่านที่ใคร่ระบายอารมณ์ออกมาเช่น
ซึ่งไม่เคยปรากฏอีกเลย เพราะตามธรรมดาท่านมักจะระมัดระวังมากกว่า
อารมณ์เสีย หากนักเรียนทำอะไรชนิดที่เรียกว่าไม่เข้าท่า ท่านไม่รู้สึกขบขัน
ด้วยมักจะบอกว่า "cat laugh" ย่อมเป็นที่รักในหมู่นักเรียนว่า "ไม่เห็นขบขัน"
นักเรียนคนนั้นก็เดินไปเอง

ตอนต้นของสงครามโลกครั้งที่สอง เวลานั้นประเทศเยอรมันกำลังทำ
สงครามมีชัยครั้งใหญ่ในยุโรป ในเมืองไทยกษัตริย์มณฑลของเยอรมันอยู่
ไม่นาน วันหนึ่งขณะที่ท่านจะขึ้นไปสอนนักเรียนที่ห้องเรียนชั้นบน ปรากฏว่า
มีคนใคร่ครวญหมายสวัสดิการศึกษารออยู่ คงจะมีนักเรียนที่หมายจะกระเข้า
เข้าหาท่าน ด้วยท่านเป็นชาวอังกฤษ พอท่านเห็นเช่นนั้นก็หันหลังกลับทันที
จะเป็นด้วยท่านไม่ปรารถนาจะเหยียบย่ำเครื่องหมายสวัสดิการหรือเพราะ
ไม่พอใจที่นักเรียนล้อเลียน รอนถึงอาจารย์ใหญ่ก็ต้องสอบถามหากคนเขียน
ให้จัดการลบเครื่องหมายสวัสดิการออกแล้วให้นักเรียนนั้นไปขอโทษ ท่าน
จึงยอมเข้าสอนต่อไป แต่ก็ไม่ว่ายนว่า "Hurt my feeling"

ระหว่างที่ท่านเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนอานวยศิษย์
และทำหน้าที่ผู้อำนวยการสอนภาษาอังกฤษ (The Director of English
Studies) ด้วยนั้น ท่านได้แต่งตำราภาษาอังกฤษขึ้นสำหรับใช้ในโรงเรียน
หลายเล่มด้วยกันมีอาทิ

1. Errors Avoided. (English and Thai).
2. How to Use Prepositions and Conjunctions.
3. How to Correct English Composition.
4. Twenty Dialogues for English Conversation.

5. Epitome of World History, 1789-1925.
6. Common English Idiomatic Expression.
7. A Practical Course in English Grammar and Composition.
8. A Simplified Grammar of the English Language.
9. A Practical Letter Writer for School Use.
10. Forty Sample School Essays.
11. What Word Shall I Use? (Longmans Green & Co., London)
12. A Handbook of English Pronunciation.
13. Twenty Easy Essays Suitable for M.V.
14. Twenty-five Easy Essays Suitable for M.VI.
15. Exercises in Practical Grammar.
16. Key to A Practical Course in English Grammar and Composition

หนังสือเหล่านี้ช่วยให้การสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนอำนวยการช่วยศิษย์
 ในมาตรฐานเขียนทบทวนทวไป หนังสือของท่านแต่งเป็นหนังสือที่เรียบเรียง
 สำหรับเด็กไทยใช้เล่าเรียนโดยเฉพาะ จึงเป็นบทแพร่หลายกระทั้งมีโรงเรียน
 อื่น ๆ เป็นอันมากสนใจติดต่อขอไปใช้สอนในโรงเรียนนั้น ๆ ด้วย

ระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสอนภาษาอังกฤษของโรงเรียนอำนวยการช่วยศิษย์นั้น ท่านยังได้ใช้เวลาว่างไปช่วยสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนนวิราชวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่ง ในหน้าที่ครูสอนภาษาอังกฤษอาวุโส (Senior Master of English) ของนวิราชวิทยาลัยด้วย

หลักการสอนของท่านนั้น เมื่อพิจารณาถึงวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนในชั้นๆ นั้นแล้ว จะเห็นได้ว่ายังคงใช้ได้เป็นอย่างดี เมื่อสอนโดยย่อแล้วหลักใหญ่ของท่านก็คือ เมื่อจะเรียนภาษาอังกฤษก็สอนนักเรียนภาษาอังกฤษ ไม่ใช่ใช้วิธีแปลจากภาษาของตน ท่านได้ชี้แจงและกล่าวด้วย

ทั้งหลายเห็นว่า “No student will acquire a good knowledge of English, if he depends all the time on a translation. English should be learned through the medium of English.”

แม่นาย เอ.บี. โยมอนท์ ไค้สนชวตไปแล้วและร่างกายของท่านได้

ถึงกับมอญู่ในประเทศไทย แต่คุณความดีของท่านยังคงฝังอยู่ในจิตใจของ
 ขอมบรมลัม ต้องยอมรับว่าท่านเป็นผู้หนึ่งทช่วยใ้การศึกษาเล่าเรียนวิชา
 ภาษาอังกฤษในเมืองไทยไค้อยู่ในระดับมาตรฐานที่เทียบเสมียมหนึ่ง สมทั้ง
 สมเด็จพระมหาสดมณเจ้า กรมพระปรมาณชิตชิโนรส ทรงนิพนธ์ไว้ใน
 นึ่งสอภษณาสนนองตอนหนงว่า

“พฤษภกาสร	อังกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เส่งคง	สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย	มลายสนทงอินทริย์
สถิตทัวแต่ชวต	ประดับไว้ในโลกา”

(ในการเรียบเรียงครงนผเขียนไค้อาศัยคำบอกเล่าจากศิษย์ของ

นาย เอ.บี. โยมอนท์ และนายชลอ จันคาสรี ช่วยรวบรวมเรื่องราวต่างๆ
 ขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย)

จิตร ทังสุบุตร

หม่อมเจ้าพนครเกษม เกษมศรี

พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๕๐๖

หม่อมเจ้าพนครเกษม เกษมศรี ประสูติที่วังท่าเตียน อำเภอ
พระนคร จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๕
เป็นโอรสองค์ที่ ๖ ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประ
(พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค ต้นราชสกุล เกษมศรี ณ อยุธยา) และ
หม่อมเจ้าหญิงประสานครีพิทักษ์ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชิน
ไพศาลโสภณ (พระองค์เจ้าสิงหราช ต้นราชสกุล สิงหราช ณ อยุธยา)

หม่อมเจ้าพนครเกษม เกษมศรี ทรงมีประวัติหลายแห่งหลายมม
ควรแก่การศึกษาและนำมาเปรียบเทียบให้เห็นแนวทางการต่อสู้
ชีวิต หม่อมเจ้าพนครเกษมรับสั่งว่า “ความดีความชอบของคน ไม่ได้
ใครทงนมนมทงความดีและความไม่คิด ในการเขียนประวัติผู้ตายนั้น ถอด
ธรรมเอาความสงบของความดีเป็นทง จึงตเว้นกล่าวคำไม่มีสาระ”
สำหรับพระประวัติและผลงานของ มหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าพนครเกษ
เกษมศรี ซึ่งได้พิมพ์แจกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพ เม
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ นั้น มีใกล้เคียงเพี้ยนคยแต่่งให้สละสลวยหรือค
เอาแต่ความดี พระประวัติมีมาอย่างไร ทรงเล่าไว้อย่างไร ก็รวบรวม

หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี

ข้างนั้น จึงมีหลายแห่งหลายมุมควรแก่การศึกษา แต่สำหรับพระประวัติดัง
หนังสือประวัติครุฑโคกคพระประวัติตอนเฉพาะที่เกี่ยวกับงานของครู โดย
แน่ชัด ซึ่งอาจไม่ติดต่อกันนักนัก กระทั่งอันกระแทน ซึ่งต้องขอประทาน
อภัยด้วย

หม่อมเจ้าพนครเกษม เกษมศรี มีใจทรงคิดที่จะทรงมีอาชีพเป็นครู
จึงมุ่งมั่นที่จะเป็นเกษตรกร แต่ก็มีเหตุการณ์บางอย่างประการที่ผลกคนให้ต้อง
จึงมาอาชีพเป็นครู ต่อมาแม่จะสละอาชีพครู เพื่อต่อสู้กับพรหมลขัต แต่ก็
ไม่ผลกเลยยังไม่ได้ ต้องกลับมาอาชีพเป็นครูอีก และเป็นอาชีพสุดท้ายที่
ทรงเป็นจนสิ้นพระชนม์ชีพ หม่อมเจ้าพนครเกษม เกษมศรี เป็นนักวิทยาศาสตร์
ไม่เคยเชื่อโชค เชื่อลาจ ไม่เชื่อพรหมลขัต มีอุดมคติเป็นของตนเอง
คนนคอ " จึงทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่ควรทำ " และ " จึงเตรียมพร้อม
อยู่เสมอ " อุดมคติทั้งสองประการนี้เองทำให้เกิดเหตุการณ์ผ่นผวนขึ้นในวง
ชีวิตของท่าน และก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่น่าจะเป็นไปได้หลายอย่างทั้ง
ที่แตกต่างกันไปตามมุมชีวิตของบุคคลอื่น

หม่อมเจ้าพนครเกษม เกษมศรี ทรงกำเนิดมาแต่ในตระกูลสูง ขริบรรณ
ฝ่ายพระบิดา พระมารดา เมื่อบทรวงพระเยาวกไทรบการอบรมทุก เมื่
จึงควรวัดศึกษากัดศึกษากัด หมั่นศึกษาเล่าเรียน และผลในการศึกษาก็อยู่
ชั้นต้นด้วย

หม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี เมื่อทรงพระเยาว์ได้ ทรงศึกษา
โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ สอบได้ชั้นประโยค ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓
และเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนราชวิทยาลัยจนจบชั้น ๖ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของ
โรงเรียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑

พ.ศ. ๒๔๔๒ หม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี เข้าศึกษาที่โรงเรียน
มอลเวอร์น (MALVERN COLLEGE) ซึ่งเป็นโรงเรียนบับล็กสกูลทิมซ
เสียงแห่งหนึ่งในประเทศอังกฤษ จบชั้น Modern I สอบได้ London
Matriculation ของมหาวิทยาลัยลอนดอน ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้
ปริญญา วิทยาศาสตร์บัณฑิต (B.Sc.) และได้เป็นสมาชิกแห่ง Royal
Agricultural College (A.R.A.C.) ณ เมืองไซเรนสเตอร์ (Cirencester)
วิชาที่ทานได้ศึกษา คือ วิชาสัตวแพทยศาสตร์ วิชาพฤกษศาสตร์ และ
วิชาเคมี ในการสอบได้ ได้รับปริญญาวิทยาศาสตร์บัณฑิต นั้น ท่านที่
คะแนนสูงในวิชาเคมี จึงได้เป็นสมาชิกชั้นอาวุโสของสมาคมเคมี (F.C.S.)

หม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี เมื่อเสด็จกลับจากต่างประเทศแล้ว
และได้เข้ารับราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ในกระทรวงเกษตราธิการ ในหน้าที่
ตามภูมิจำกัดศึกษา โดยได้รับตำแหน่งหัวหน้าแผนกเพาะปลูก กอ
ข้าหลวงเกษตราธิการ มณฑลภูเก็ต หม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี ทรง
ความเห็นว่าเป็นดินแดนทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งยังมีได้ทำประโยชน์
นั้น ควรจะปลูกมะพร้าว และเขาเนอมะพร้าวตากแห้งส่งออกเป็นสินค้าให้
หม่อมเจ้าพนศรีเกษม ทรงได้รับการสนับสนุนความคิดจากสมุหเทศาภิบาล

ของมณฑลภูเก็ตขณะนั้น จึงได้เสด็จออกทรงแนะนำประชาชนให้ปลูก
มะพร้าว และภายหลังได้ทำหนังสือเผยแพร่เรื่องทำสวนมะพร้าวแจกจ่ายแก่
ราษฎรทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ซึ่งความคิดเห็นของหม่อมเจ้าพูน
ศรีเกษม กษัตริย์มโหฬารได้โดย แม่ทวณนรวิบูลย์มโหฬารได้ให้ราษฎร
ได้ปลูกมะพร้าวชนนอกให้มากยิ่งขึ้น จึงได้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ราษฎร
ปลูกมะพร้าวตามคันทนา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ พระบิดาของ
หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี ทรงมีความเห็นว่า การกสิกรรมนั้นเป็น
อาชีพหลักของประเทศ ประชาชนยึดเอาการทำนาเป็นอาชีพมากกว่าอาชีพ
แขนงอื่น จึงทรงสนพระทัยเป็นอย่างมากในการกสิกรรม และตั้งพระทัยที่จะ
เป็นผู้นำราษฎรในด้านการกสิกรรม จึงหันมาทรงอาชีพการทำนา แทนการ
รับราชการเช่นพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์อื่น ทรงทรมพระทัย พระกำลัง
ทรงร่างกายและทนทรพิสัย นอกจากจะมีนันทนิพนธ์ไว้สำหรับทรงทดลองแล้ว
เสด็จในกรมฯ โปรดให้โอรสคือหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี ศึกษา
วิชาด้านการกสิกรรมมา เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ และให้มารับ
ราชการในกระทรวงเกษตราธิการ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๒—๒๔๕๔
หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม ยังมีได้ทันทรงทำประโยชน์ในด้านวิชาการ
กสิกรรมตามทศตพระทัยมาเท่าไร ก็มีเหตุจำเป็นขางประการที่ต้องทำงาน
ด้านกสิกรรม มาเริ่มงานเป็นครู ซึ่งมีได้สนพระทัยมาก่อน ใน พ.ศ. ๒๔๕๖
โดยเริ่มเป็นอาจารย์โรงเรียนราชแพทยาลัย ในทันผู้เขียนขออัญเชิญพระ
นิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ในสาร

“ศิริราช” เล่มผลของครบ ๖๐ ปี ตอนหนึ่งว่า “เมื่อข้าพเจ้ากลับมาเมืองไทยเพื่อทำราชการ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ตำแหน่งแรกที่ข้าพเจ้าได้รับคือ ผู้ช่วยปลัดทูลฉลองของกระทรวงธรรมการ.... ในขณะเดียวกัน ข้าพเจ้ายังได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ตรวจการโรงเรียนแพทยาลัย และต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนราชแพทยาลัย.... แพทย์ที่ใ้รับการสอนและอบรมความหลักสูตรสมัยนั้นมิใช่คำาและแคบ ข้าพเจ้าพิจารณาหลักสูตรและการสอนการอบรมที่ทำกันอยู่ในเวลานั้นแล้ว เห็นว่าจะปล่อยให้เรียนอย่างนั้นไม่ได้ ในโรงเรียนแพทย์ตนเอง ความรู้ทางภาษาอังกฤษก่อนเต็มที จะใ้คำาภาษาอังกฤษประกอบเรียน นักเรียนก็ไม่เข้าใจ ครั้นในเวลานั้นเป็นแพทย์สามัญ จึงพยายามสอนเท่าที่จะทำได้ แต่ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นรากฐานและวิชาแพทย์ ใ้แก่ พฤษศาสตร์ สัตวศาสตร์ เคมี และฟิสิกส์ แพทย์เหล่านั้นไม่สามารถจะสอนได้ หลักสูตรหรือโครงการที่จะขยายการสอนวิชาใ้กว้างขวางละเอียดและลึกซึ้งเป็นหมิ่น เพราะขาดบ้จยสำคัญคือครู”

หม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี ใ้เคยศึกษาในโรงเรียนบ้ปลัดทูลฉลองประเทศอังกฤษเมื่อพระชนษาเพียง ๑๒ ปี และอัยเมืองอังกฤษถึง ๑๐ ปี จึงรู้ภาษาอังกฤษเกือบเท่ากับภาษาไทย หม่อมเจ้าพนศรีเกษมทรงมีความชำนาญในด้านวิทยาศาสตร์ สาขาพฤษศาสตร์ สัตวศาสตร์ และเคมี ซึ่งเป็นวิชาการที่โรงเรียนราชแพทยาลัยประสงค์ หม่อมเจ้าพนศรีเกษมจึงเป็นเข้าหมายของโรงเรียนราชแพทยาลัย และใน พ.ศ. ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใ้

หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนราชแพทยาลัย

หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม นอกจากจะได้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ให้แก่ นักเรียนแพทย์แล้ว ยังได้แนะนำภาษาอังกฤษที่ท่านชำนาญให้แก่ นักเรียนราชแพทยาลัยด้วย ทั้งยังได้เป็นพระกำลังของสมเด็จพระราชชนนีนาถ เสด็จทรงเยี่ยมครั้งยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นท้าวทรงธรรมเทวี เมื่อกองทัพฝรั่งเศสยกเข้ามาในกรุงเทพฯ โรงเรียนราชแพทยาลัย นอกจากนั้น หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมยังได้ทรงแต่งตำราวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์แก่นักเรียนราชแพทยาลัยจนได้รับเหรียญคุณวุฒิมาลา เข็มศิลาปวีติยา

ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนราชแพทยาลัยจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้น พ.ศ. ๒๔๖๑ โรงเรียนราชแพทยาลัยได้รวมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมก็ได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์เอกจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วก็ได้เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่ง คณบดีคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างนั้นได้รับพระราชทานยศเป็นมหาอำมาตย์ตรี ในปี ๒๔๖๗

นายแพทย์สุต แสงวีเชียร ได้เขียนพระประวัติสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ในหนังสือรวมบทเรียง ความที่ ๑ ใต้ตอนหนึ่งว่า “นับเป็นชนสำคัญที่สุดที่ทูลกระหม่อมฯ ได้เห็นพระทัยมาให้ยกกิจการแพทย์และการสาธารณสุขของประเทศไทย ซึ่ง

ต่อมาได้บังเกิดผลคึกแ่งวงการแพทย์ในประเทศไทยอย่างใหญ่หลวงตาม
 ทรายกันแล้ว ฉะนั้นวงการแพทย์ของไทยจึงควรระลึกถึงพระคุณของเสด็จ
 ในกรมชยานาทททรงสามารถโน้มน้าวพระทัยทลกระหม่อมสมเด็จพระราช
 ภิคาฯ ได้เป็นผลสำเร็จ นอกจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม
 เกษมศรี ขณะนั้นดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์
 ุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทรงชักจูงพระทัยสมเด็จพระราชภิคาฯ ให้
 สามารถเปลี่ยนอาชีพเดิมมาสนับสนุนพระทัยกัยการแพทย์ของประเทศด้วย”

หม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี ได้ทรงเป็นกำลังของสมเด็จพระราช
 ภิคาฯ ในการปรับปรุงการสาธารณสุขศาสตร์ของประเทศไทยจาก
 ประกาศนียบัตรมาเป็นชั้นแพทย์ปริญญา เริ่มวางหลักสูตรชั้นเตรียมแพทย์
 เสนอให้รอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิพิจารณา โดยผ่านสมเด็จพระราชภิคาฯ
 หม่อมเจ้าพนศรีเกษมรับสั่งเสมอว่า “ทลกระหม่อมสมเด็จพระราชภิคาฯ ทรง
 มพระชนมชีพเพียงเพื่อทรงบำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์เท่านั้น พระองค์
 ทรงเสียสละทุกอย่างเทาทพระองค์ทรงมี ไม่ว่าจะ เป็นทรัพย์สินเงินทอง
 ความสุขส่วนพระองค์หรือแม่ทัพศพระชนมชีพ พระองค์ทรงเป็นยอดแห่ง
 ความเสียสละ ยากที่จะหาผู้เสมอเหมือนได้ พระองค์ทรงมีรายได้สูง แต่
 ไม่โปรดที่จะทรงใช้รายได้นั้นมาบำรุงความสุขส่วนพระองค์ สิ่งใดที่เป็นไป
 เพื่อประโยชน์เฉพาะพระองค์ก็เข้าไปด้วยความประหยัดและมีนิสัยดี แต่ถ
 เป็นสิ่งทีกระทำให้เกิดประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองแล้ว พระองค์ประทานอย่าง
 ไม่ทรงเสียดาย ทลกระหม่อมสมเด็จพระราชภิคาฯ ทรงมีพระวิริยะอดสาธา
 พระปัญญาขารม และด้วยความสามารถอันยิ่งใหญ่จึงทำให้การแพทย์

แผนปัจจุบันของประเทศไทยได้เป็นขั้วแน่นหนาตราขายเท่าทกวินน์ และมี
 ผลสะท้อนถึงประชาชนชาวไทยให้ได้รับพระบรมมภ์ของให้ปราศจากโรคอาพา
 โดยทวงถกกัน อันเป็นสิ่งทพวงจะเว้นเสียที่จะระลึกในพระกรุณาธิคุณหาได้
 ไม้” นอกจากนี้จะเป็นกำลังของทลกระหม่อมสมเด็จพระราชบิดาในการ
 ปรียปรุงการแพทย์แล้ว หม่อมเจ้าพนศร์เกษมยังเป็นบุคคลคนแรกททวง
 เปลี่ยนระบบประเพณีของไทย ให้หญิงไทยมีสิทธิที่จะเล่าเรียนได้เท่าชาย
 โดยทรงเป็นคนแรกที่เปิดให้สตรีเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการฝ
 ประเพณีของไทยและเป็นจุดททวงถกคติเตยน แต่หม่อมเจ้าพนศร์เกษมได้ท
 พนผ้าอุปสรรคโดยมิได้ท้อถอย จนสำเร็จสมความมุ่งหมายและเป็นผลอัน
 แก่ประเทศไทยและสตรีไทย ทต่อมามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้ดำเนินตามผลงา
 ทหม่อมเจ้าพนศร์เกษมได้ทรงเป็นตัวอย่างไว้ ความลำบากยากแค้นในการฝ
 ประเพณี การหาทางที่จะเอาชนะความทาคหนัดเตยน หม่อมเจ้าพนศร์เกษ
 ทรงกล้าทำ ทรงกล้ารับผิดชอบ และทรงกล้าที่จะเสียสละแม่แต่ตำแหน่ง
 หน้าที่

ทลกระหม่อมสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ากรมหลวงสังฆลาณครินท
 ได้ทรงมีพระอรุณกรถึงหม่อมเจ้าพนศร์เกษม ฌยขลงวันที่ ๗ กันยายน ๒๔๗
 ว่า “การรับผู้หญิงเข้าโรงเรียนแพทย์นั้น Interest ฉ้นมาก เพราะเป็นความค
 ใจไว้ว่าถ้ามีโอกาสอยากจะทำลอง แต่ฉ้นเองไม่นึกว่าจะมีฉ้นเห็น เธอเก่งมา
 สิ่งไรทงหมคตองลองจึงจะรู้ว่าทำได้หรือไม่ ใคร ๆ ก็ยอมจะแลเห็นว่าเราค
 การหมอผู้หญิง และใคร ๆ ก็เห็นว่าสร้างโรงเรียนใหม่ข่นสำหรับผู้หญิง
 เราก็งทำไม่ได้ และจะเลิกโรงเรียนหมอผู้ชายเสียรับแต่ผู้หญิงก็เห็น
 ไม้ได้”

ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตสิงห์ ไต่ถามทักไฉนว่า “ในระหว่าง
 หวเลยหวต่อทสมเด็จพระราชบิดาทรงเจรจา กับมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ให้
 เข้ามาช่วยปรับปรุงกิจการแพทย์ หม่อมเจ้าพนศรีเกษมได้ทรงดำรงตำแหน่ง
 คณะบดีคณะแพทยศาสตร์อยู่ระยะหนึ่ง ต่อเมื่อมูลนิธิฯ ส่งศาสตราจารย์
 อลิสต์ เขาเป็นคณะบดีจึงได้ทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งคณะบดีคณะอักษรศาสตร์
 และวิทยาศาสตร์ ตั้งแต่ปี ๒๔๖๖ ทรงรับผิดชอบในการศึกษาของนักเรียน
 เตรียมแพทย์ (Pre Med)

“ในระยะนี้ได้ทรงประกอบกรณียกิจที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง
 สำหรับการศึกษาของประเทศ กล่าวคือ ได้ทรงริเริ่มการสหศึกษาชนใน
 มหาวิทยาลัย ทั้งนี้โดยการรับสมัครเขาเป็นนักศึกษาเตรียมแพทย์ จำนวน ๗ คน
 ในต้นปีการศึกษา พ.ศ. ๒๔๗๐ ทั้ง ๆ ที่มีการขัดแย้งและคัดค้านจาก
 ครอบครัวยุคก่อนหน้านายฝ่ายในว่าจะเกิดความเสียหายชน ทรงอดสาหัส
 คัดเลือกสมัครจากตระกูลที่ดีและมีประวัติ และทรงเอาพระทัยใส่ดูแล
 ใกล้ชิด ในที่สุดได้ศึกษาสำเร็จออกมาเป็นแพทย์หญิงรุ่นแรก ๓ คน และ
 ในจำนวน ๒ คน ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ในคณะแพทยศาสตร์และ
 ศิริราชพยาบาล ทั้งนี้ต้องนับว่าหม่อมเจ้าพนศรีเกษม ทรงมีพระคุณสำคัญ
 ช่วยประการหนึ่งแห่งการศึกษาแพทย์ของไทย ซึ่งส่งผลไปดงสหศึกษาใน
 ชนต่างชาติอื่น ๆ ด้วย”

สมเด็จพระราชบิดาฯ ได้ทรงมีพระอักษรถึง ดร. ริชาร์ด เอ็ม เพียร์ส
 แห่งรอกกีเฟลเลอร์ มูลนิธิ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ มี
 ความตอนหนึ่งกล่าวถึงหม่อมเจ้าพนศรีเกษมว่า “ข้าพเจ้าเชื่อออกด้วยว่า

ตำแหน่งศาสตราจารย์ตำแหน่งที่ส จะตั้งคนใดไม่ทางรัฐบาลก็ทางเอกชน
 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามีหวังจะได้รับความร่วมมือกับรอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิ
 ข้าพเจ้าประสงค์จะเพิ่มเติมว่า คณะบดีปัจจุบันของ คณะอักษรศาสตร์และ
 วิทยาศาสตร์ (หม่อมเจ้าพนศรีเกษม เกษมศรี) ซึ่งดูแลกิจการในโรงเรียน
 เตรียมแพทย์เป็นคนไทยที่ได้รับการอบรมจากอังกฤษ และมีความสนใจอย่าง
 เอาจริงเอาจังในหน้าที่ของเขา เว้นแต่ท่านประสงค์จะตั้งศาสตราจารย์
 ธรรมดาในภายหน้าคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการในการศึกษา ข้าพเจ้าคิดว่า
 น่าจะทรงให้คณะบดีเหล่านั้นด้วย เราย่อมโรงเรียนเตรียมแพทย์เข้า
 คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีโรงเรียนอื่นๆ อีก เช่น สัตวแพทย
 และเภสัชศาสตร์.....”

จาก พระ อักษร ของ ทูลกระหม่อม สมเด็จพระราชบิดา ฯ ททรงแนะนำ
 หม่อมเจ้าพนศรีเกษมต่อผู้แทนรอกกีเฟลเลอร์ ก็พอจะรู้สึกได้ว่า หม่อมเจ้า
 พนศรีเกษม ทรงเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระองค์ท่านในการปรับปรุงการแพทย์
 แห่งประเทศไทยเพียงไร ทั้งๆที่หม่อมเจ้าพนศรีเกษมทรงเป็นอาจารย์ขอ
 คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์เท่านั้น หม่อมเจ้าพนศรีเกษมทรงเป็น
 คณะบดีคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์คนแรก และทรงเป็นคณะบดีคณะ
 แพทย์ศาสตร์และศิริราชพยาบาลอีกด้วย

หม่อมเจ้าพนศรีเกษมไม่เคยทรงย่อท้อต่องาน ไม่เคยทรงย่อท้อต่อ
 ความลำบากยากแค้นระหกระเหิน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ทรงฟันฝ่าที่จะใ
 งานของ พระองค์มาน อุปสรรคเข้าถึงจดมั่งหมายและคืบคลาน นับตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๕๖ ซึ่งเริ่มฟันฝ่าวางรากฐานการแพทย์แผนปัจจุบันมาจนถ

พ.ศ. ๒๔๗๐ ซึ่งเป็นบทหม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงรับสมัครเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย และเป็นบทหม่อมเจ้าพูนศรีเกษมทรงลาออกจากราชการ เป็นอันว่าท่านทรงพ้นจากงานครุวัระระแรก

ครั้นต่อมาหม่อมเจ้าหญิงศุภศรีสมร ซายา ไททรงตั้งโรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์ ณ เมอข ๒๔๗๕ หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมก็ทรงชวนกลับไปช่วยงานในด้านการศึกษาอีก และใน พ.ศ. ๒๔๘๖ ไททรงรับเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์ ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นอาจารย์สอนวิทยาศาสตร์ชั้นเตรียมอุดม ในพ.ศ. ๒๔๘๐ ไททรงรับตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์จนถึงวันสิ้นชีพตักษัย เมอ ๒๕ กันยายน พ.ศ.

๒๕๐๖ เวลา ๑๑.๐๔ น. พระชันษา ๗๖ ปี

ในการดำเนินงานโรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์ หม่อมเจ้าพูนศรีเกษมก็นำระบบที่ทรงชำนาญมาใช้กับโรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์อีก ซึ่งได้ผลคือ

๑. ไททรงตั้งชั้น เตรียมอุดมศึกษาขึ้นเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียน พ.ศ. ๒๔๘๘ ไทตั้งนักเรียนชั้นเตรียมอุดมศึกษาทั้งแผนกอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เข้าสอบไล่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการตลอดมา ปรากฏว่าในบางปีสอบไล่ได้ร้อยละ

๒. ในจำนวนนักเรียนที่สอบไล่ได้ชั้นประโยคเตรียมอุดมศึกษานางบักเข้าอยู่ในอันดับ ๕๐ คนแรกของแผนกอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่เรียนที่วราชอาณาจักร มีสถิติสอบชิงทุนของรัฐบาลไปศึกษา ณ ต่างประเทศ ๑ คน ไทสอบไล่เป็นทหนึ่ง ในบรรดานักเรียนโรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์ที่สอบ

ได้ด้วยกันแล้ว หม่อมเจ้าพนศร์เกษมจะทรงให้ทุนศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยภายในประเทศจนกว่าจะสำเร็จ

๓. หม่อมเจ้าพนศร์เกษม มีใ้ทรงดำเนินกิจการโรงเรียนเพื่อการค้าแต่ทรงทำเพื่อวิทยาทาน ทรงมีพระเมตตาให้ทุนการศึกษาไม่เลือกชนบคคลสังคโตทหม่อมเจ้าพนศร์เกษม ทรงเห็นว่าเป็นประโยชน์ในด้านที่จะให้การศึกษาคิดแล้วทรงช่วยเหลือเสมอ

หม่อมเจ้าพนศร์เกษม รัชสังถวเรงครไว้ว่า

“ธรรมคาศเป็นครกตองสอนวิชา, ให้โอวาท และให้พร การให้พรนั้นคเหมือนให้แต่ปาก แต่ความจริงถ้าผระบจะปรียปรังตนเอง เพื่อใหวิชาหรือโอวาททครมอยให้ไ้ได้เป็นประโยชน์แล้ว พรทให้คงบรรลผล

“อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ

ธนสารสมบัตี สรรพสิริสวัสดิ พิพัฒนามงคล

“ความมีอายุยืน, ผวงามเปล่งปลั่ง และกำลังแข็งแรง ย่อมได้จากการลดอนามียของคนอยเสมอ ความสุขได้จากการทำจิตให้ผ่องใสและรู้จักเปลืองความขุ่นข้อง ปฏิภาณได้จากการอ่าน เขียน ฟัง คิด อยู่ทุกกาลธนสารสมบัตี ได้จากการชวนชววยในอาชีพ สรรพสิริสวัสดิพิพัฒนามงคลได้จากการปฏิบัติคนตามพระพุททวณะในมงคลสูตร คือ การไม่คยคนพาล ๑ การคยบัณฑิต ๑ การบูชา ๑ นเป็นมงคลอันสูงสดี”

ในท้ายทสทแห่งพระประวัติ้น ขอน่ายทประพนธของนางสาวอาภัสรากรภา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษายท ๕ แผนกคิลปของ โรงเรียนเชมะสิริอนสสรณทกลาวถงหม่อมเจ้าพนศร์เกษม มาเป็นเครองขนยนนาพระทวยไว้ทวย

“ยัสสหายันยาน

“ท่านชาย” วายชน

มิกคิหมายคาคคหองครัน

เสียวทรวงเสร่าสุคโศกศัลย์

สุญสนบับนขวัณ

รันทระทมฤทัย

เซลงถ้อยร้อยพจนไพโร

กรองจันต์จากใจ

ใคร่ครวญหวนคิดพระคุณ.

ทรงเอออูปถัมภคัจจน

ครังกรรมนำหนุน

ลำบากยากเหลือคณนา

พลัดพรากจากผู้บิดา

ไรทพงพา

ท่านให้การศึกษาสับไป

จากเล็กจวบจุเจริญวัย

พระคุณท่านไซร์

มิทันจักเต้าตอบสนอง

สนท่านสืเทียบแสงทอง

โรจนรุ่งเรืองรอง

มาค้วนมิตดับโดยพลัน

เหลือเพียงพระนามนรินทร์

คู่แคว้นแดนขวัณ

เขมะสรือนุสสรณ์

ขอผลพระคุณสุนทร

หนุนเนื่องนำจร

พระวิญญาณสถิตเทพสถาน

เสวยสุข ณ ทิวยามาน

ชั้วกัปปัชั้วกาล

ดั่งทหทัยถวัล เทอญ”

พันตำรวจเอก หม่อมราชวงศ์พงศ์พูนเกษม เกษมศรี

หอสมุดศรีสุภา
๑๙๕๕

พระยาพนิชยศาสตร์วชิราน
(อุ⁺ พรรรถนะแพทย์)

พระยาพนิชยศาสตร์วิชาน

(อัฐิ พรรณะแพทย์)

พ.ศ. ๒๔๓๓—๒๕๐๖

พระยาพนิชยศาสตร์วิชาน นามเดิม อัฐิ เป็นบุตรขุนนัยนเวช (เจริญพรรณะแพทย์) และนางนัยนเวช (ปุย พรรณะแพทย์) เกิดเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ จุลศักราช ๑๒๕๒ ตรงกับวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ ณ บ้านเลขที่ ๓๐๘๕ หน้าวัดเทพศิคาราม ตำบลสำราญราษฎร์ อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร

เมื่อเยาว์วัย พระยาพนิชยศาสตร์วิชานได้เรียนหนังสือกับพระอาจารย์ ณ ที่ สำนักวัดราชนัคคารามใน พ.ศ. ๒๔๔๒ ครั้นสอบไล่ได้ประโยค ๑ ชั้น ๓ แล้วย้ายไปเรียนที่โรงเรียนของกรมหลวงวรเสษฐสุลดา และโรงเรียนที่ค้นเทพวราราม ตามลำดับ สอบได้ประโยค ๒ ครั้นถึง ๒๔๕๐ สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรมัธยมพิเศษ โรงเรียนสวนกุหลาบอังกฤษ แล้วสมัครเป็นนักเรียนสอนที่โรงเรียนเขมรุมขพิตร สังกัดกรมศึกษาธิการ ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๓๐ บาท นอกจากนี้ยังได้ทำงานพิเศษเป็นครูสโมสรอังกฤษสามัคยาจารย์สมาคม ได้เงินเดือน ๒๐ บาท ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๒

ระหว่างที่เป็นนักเรียนสอน พระยาพนิชยศาสตร์วิชาน ทำการสอนได้ผลดี และเป็นนักกีฬาฟุตบอลอีกด้วย กรมศึกษาธิการจึงได้คัดเลือก

ส่งไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ ตามเงื่อนไขที่แจ้งอยู่ในหนังสือลงวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ซึ่งเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีมอชกร เป็นพระยาวุฒิสถสวริยศักดิ์ อธิบดีกรมศึกษาธิการ มีไปถึงบิดาพระยาพนิตยศาสตร์วิธาน ว่า “ทวายนายอ๋ บัตรท่านใดเล่าเรียนภาษาอังกฤษอยู่ในโรงเรียนมัธยมภาษา “เทพศิรินทร์” สำเร็จตลอดตามหลักสูตรของโรงเรียน นับว่าเป็นผลความวิเศษแล้ว บิดนสัสมิครจะเล่าเรียนวิชาครต่อไป กรมศึกษาธิการจึงไต่จกการทดลองเพื่อตรวจความวิ ว่าจะสมควรหรือไม่ ไต่ทดลองในการสอนเห็นว่าจะเป็นคนวิ จึงเห็นควรจะส่งไปเรียน ณ ประเทศยุโรป เหตุฉะนั้นกรมศึกษาธิการขอทราบว่

๑. ท่านจะยอมให้นำขู้ ออกไปเรียนตามที่กรมศึกษาธิการจะจัดการหรือไม่

๒. ถ้าท่านยอมให้ไปในเวลาทเล่าเรียนอยู่ ณ ประเทศยุโรปนั้น ส่วนค่าใช้จ่ายจะไปทั้งปวง มีค่าเดินทาง ค่าเล่าเรียน ค่าเครื่องแต่งตัว เป็นต้น เป็นของรัฐบาลจะจัดให้ ซึ่งทต และฝัจกการนนักเรียน ณ ทนนั้นจะเป็นฝัจก นอกจากทต และฝัจกการเล่าเรียนในทนนไต่จกให้แล้ว ถ้านายอ๋จะใช้จ่ายเงินทองให้เหลือเพื่อไปกว่าความจำเป็น ต้องนับว่าเป็นส่วนตัวทงสัน และเป็นหน้าทของฝัจกครองนักเรียนจะต้องรับผิดชอบในขอน

๓. เมื่อนายอ๋กลางเล่าเรียนขยกท หรือเล่าเรียนสำเร็จแล้วกท จะโยกย้ายสังกัดไม่ไต่ และเมื่อเรียนสำเร็จแล้วจะต้องกลับมารับราชการในกรมศึกษาธิการไม่น้อยกว่า ๑ ปี เว้นแต่กรมศึกษาธิการจะอนุญาตให้ย้ายไปไต่ เมื่อใด จึงจะย้ายไปไต่

ถ้าแหล่งท่านรับรองตามข้อความทั้ง ๓ ข้อนี้แล้ว กรมศึกษาธิการ
ได้จัดส่งนายอุ ออกไปเล่าเรียนในเร็ว ๆ นี้ ขอให้จัดหาหมายคอบมาให้ทราบ
ด้วย

อนึ่ง ขอชี้แจงให้ทราบว่า การใช้จ่ายเงินของท้าวบุญ ชาติให้ในส่วน
อันเป็นหนี้ นับว่าเป็นการพอเพียงตามสมควรอยู่แล้ว นอกจากนั้นตามธรรมดา
ของนักเรียนที่มักจะขอร้องมาขงผู้ปกครองก็สำหรับใช้สอยในสิ่งที่ไม่จำเป็น
อันเช่น ซึ่งเป็นข้อร้องเกยของครูและผู้จัดการ เพราะเงินว่าตามธรรมดาย่อม
เป็นสิ่งที่ทำให้คนหนุ่มคำนึงไปในทางเสียโดยง่าย เหตุฉะนั้นไม่ควรตามใจ
ก็ แต่ถ้าอดไม่ได้จะให้บ้าง ก็ขออย่าให้ส่งตรงไปให้แก่ตัว ควรส่งไปยัง
ราชทูต ขอให้ราชทูต หรือผู้จัดการข้างโน้นรักษาไว้ให้ใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่
สมควรจริงจะเป็นการดี ทั้งนี้ขอพระยาพณิชยศาสตร์วิธานได้ทออบตกลงด้วย
ในตอนต้น พ.ศ. ๒๔๕๒ พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน ได้ขอเบิก
ทางไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ รายงานฉบับแรก พ.ศ. ๒๔๕๒ กล่าวว่า
พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน ได้มาถึงประเทศอังกฤษเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๕๒ และได้อยู่ในกรุงลอนดอนเป็นเวลา ๕ สัปดาห์ ในระยะ
เวลานั้นได้เรียนภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส คณิตศาสตร์ และความรู้ทั่วไป
นายเบนส์ แบคคอก ต่อมาได้ไปพักนอนอยู่กับนายเออร์คเกอ ครู
โรงเรียนเซนต์เลอเยอร์ และเรียนวิชาต่าง ๆ เพิ่มเติมกับครูผู้ ครั้นโรงเรียน
ที่ภาคเรียนใหม่ พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน เข้าเรียนที่โรงเรียนเฟลด์เท็ค
แล้วเข้าพำนักอยู่ในหอเอลวิน และทางโรงเรียนได้จัดให้เข้าเรียนในชั้น ๔

นอกจากเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ คณิตศาสตร์ ในชั้นแล้ว ยังได้เรียนวิชาพิเศษ วิชาภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นส่วนใหญ่ สัปดาห์ละ ๖ ชั่วโมง กับครูเฉพาะตัว ผู้ดูแลนักเรียนไทย ได้ให้ความเห็นใจในรายงานว่า พระยาพณิชยศาสตร์วิธานเรียนไต่คดี และเป็นคนที่ใจร้อนอย่างในการเรียน และคงจะเรียนไต่คดีจน เมื่อมีความเคยชินกับชีวิตของชาวอังกฤษ พระยาพณิชยศาสตร์วิธานจะได้เข้าสอบเพื่อรับประกาศนียบัตรของคอลเลจปริเซพเตอร์ในขั้นต่อไป

พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน เรียนอยู่ที่โรงเรียนเพลสตัน จนสิ้นภาคฤดูร้อน พ.ศ. ๒๔๕๓ (กรกฎาคม) แล้วออกจากโรงเรียนไปอยู่กับนายพัชเชยชรดล ครูกวตวิชาที่เมืองไฟกสตัน และเรียนวิชาเพิ่มเติมที่โรงเรียนเขตฟอร์คเฮาส์ออกด้วย ครั้นถึงเดือนธันวาคม ก็สอบได้ประกาศนียบัตรชั้นหนึ่งของคอลเลจปริเซพเตอร์ในวิชาไวยากรณ และวรรณคดีอังกฤษ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เลขคณิต พีชคณิต ทริโกณมิติ การวัดหาเนื้อทเรซาคณิต และภาษาฝรั่งเศส จึงพร้อมที่จะเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย

เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔ พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน เริ่มศึกษาวิชาครู และวิชาพณิชยศาสตร์ ณ วิทยาลัยเรคคิง ซึ่งอยู่ในนครมหาวิทยาลัยลอนดอนในสมัยนั้น (อนึ่งการตั้งมหาวิทยาลัยในประเทศไทยครั้งแรกในสมัยนั้น ก็เริ่มตั้งเป็นวิทยาลัยก่อน ครั้นวิทยาลัยเจริญเติบโตจนมีการสอนหลายคณะตามมาตรฐานที่กำหนด ก็เซียบฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยวิทยาลัยเรคคิง ได้จัดเป็นมหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙) ในชั้นแรก

พระยาพลชัยศาสตร์วิชาน คุณเหมือนระของใจที่จะต้องเรียนวิชาครูด้วย ทั้ง
ปรากฏในหนังสือลงวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ เรียนมายังปลัดทูล
ฉลองกระทรวงธรรมการ

“เวลานี้เกล้าฯ ได้รับข่าวจากเคอแนลฮัม แจ้งว่าเกล้าฯ จะต้องศึกษา
ทางพานิชกรรมตามคำสั่งของกรมศึกษา กรุงเทพฯ ความจริงเคอแนลฮัม
พึงแจ้งใจเกล้าฯ ทราบเหตุนี้เมื่อเดือนที่แล้วมานเอง เกล้าฯ หาทราบก่อน
เมื่อเขียนไปขอคำสั่งมิได้เป็นความคิดของท่านเคอแนลก่อน

“เมื่อคำสั่งตกมาแล้วดังนี้ จำเป็นต้องเกล้าฯ ปฏิบัติตาม แต่เกล้าฯ
ยังสงสัยอยู่ว่าการศึกษาวชาครจะคงเสียดหรือจะคงอยู่อย่างเดิม เกล้าฯ ได้
เขียนไปถามท่านเคอแนลแล้ว เมื่อใดข่าวอย่างไรจะกราบเรียนพระเดช
พระคุณภายหลัง

“ความรู้สึกของเกล้าฯ เห็นว่า ถ้าจะศึกษาทางพานิชกรรมแล้ว วิชา
ครูคงคงเสียด (ที่จริงเกล้าฯ พงลงมือเรียนวิชาครูที่ University College
Reading เมื่อเดือนที่แล้วมานเอง) วิชาพานิชกรรม เกล้าฯ รู้สึกชอบและ
ยินดีที่จะไปศึกษาวิชา

“วิชาพานิชการต้องการความรู้ทางภาษามากกว่าอย่างอื่น เกล้าฯ ก็
เริ่มศึกษาภาษาฝรั่งเศสมาแล้ว แต่จะมีโอกาสได้ไปขอต้องการ ก็ต้อง
อาศัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ในฝั่งชนฝรั่งเศสนาน ๆ นั้นเป็นครั้งแรกที่เกล้าฯ
มาโฮลิตในประเทศนี้ แต่จะอยู่ได้เพียงเวลา ๒ เดือนเท่านั้น

“ถ้าจะศึกษาวชาพานิชการแล้ว เกล้าฯ เห็นว่า ควรจะอยู่ศึกษาภาษา
ฝรั่งเศสในประเทศฝรั่งเศสอย่างน้อยที่สุดสัก ๖ เดือน หรือ ๑ ปี เมื่อค่อยไป

เมื่อวิชาทางภาษาอันพอเป็นหลักฐานแล้ว จะอนุญาตให้เกล้าฯ ศึกษาภาษา
เยอรมัน ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์สำคัญของการปกครองในประเทศเรา เกล้าฯ
จะมีความเต็มใจศึกษาภาษาอันเหมือนกัน การเรียนภาษาต้องอาศัยอยู่ใน
บ้านเมืองที่ส่งชนพูดภาษานั้น ๆ จึงจะทำให้ความรวดเร็วขึ้น ตามความ
เห็นทเกล้าฯ กรายเรียนมานี้ หากทราบบทเกล้าฯ ไม่ว่าจะเห็นความเห็นควร
ประการใด

“เกล้าฯ หากทราบบทเกล้าฯ ไม่ว่าจะ ถ้าจะศึกษาทางพานิชการ จะต้อง
ในประเทศอังกฤษจนตลอดเวลา (๓ ปี) ตามหลักสูตรของคอลเลจหรือไม่
ที่เกล้าฯ เขียนไปถามผู้ปกครองดู ไม่ได้อีกกล่าวถึงความคึกของเกล้าฯ ดัง
กรายเรียนมานี้”

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เมื่อครั้งเป็นพระยาวิสวัสดิ์ศรียศ
ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ จึงมีหนังสือแจ้งให้พระยาพจนศยศาสตร์
วิธานทราบบทดังนี้

“กระทรวงธรรมการ
วันที่ ๒๗ เดือนสิงหาคม ร.ศ. ๑๓๐

ถึงนายอู๋
จดหมายลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๓๐ ซึ่งแจ้งไปด้วยเรื่อง
นายพันเอก ช.ว. ชยมุม จะให้เรียนวิชาพานิชการนั้น ทราบบแล้ว
เวลานกรมศึกษาธิการกำลังจะจัดตั้งโรงเรียนค้าขาย นายพันเอก
ช.ว. ชยมุม รายงานไปว่า ถ้านายอู๋มีนสยทงานนี้จะให้เรียนหรือไม่ กระทรวง
ธรรมการได้ตอบมาว่าถ้ามินสยทให้เรียน แต่ขอให้เข้าใจว่า การที่กระทรวง

ให้นายอเรียนวิชาคาชาขนัน ไม่ใช่ให้เรียนแล้วกลับไปเป็นพ่อค้า ต้องการให้เรียนแล้วกลับไปเป็นครูสอนวิชา เพราะฉะนั้นจะทวงวิชาครูเสียไม่ได้เป็นอันขาด ก็ยกาทจะไปอยู่ในประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมันนั้น ก็จำเงินแต่สำหรับคนที่จะเป็นพ่อค้าคอก ไม่ใคร่จำเงินสำหรับคนที่จะมาเป็นครูสอนวิชาพานิชการนัก แต่ถาเรียนวิชาคาชาขนันต้องการเวลาอีกขบหนึ่ง จะอยู่ต่อไปได้หรือไม่ ถาอยู่ไม่ได้จะกลับเพียงขบวิชาครูแล้วก็ได้ แต่อย่างไรก็ดีในเรื่องการเรียนของนายอกระทรวงจะไต่ส่งมาทางนายพันเอก ช.ว. ชยม ให้พเคราะห์ให้พงคาส่งนายพันเอก ช.ว. ชยม เถก

พระยาพนชยศาสตร์วิธานปฏิบัติตามคำสั่งของกระทรวงธรรมการไต่ศึกษาวิชาครู และวิชาพาณิชยศาสตร์จนสอบไต่อนุปริญาพาณิชยศาสตร์ (Diploma in Commerce) ของวิทยาลัยเรตคิง นอกจากนยงไต่รับรางวัลในวิชาต่าง ๆ คำนการค้ำ (Commercial subjects) รายงานฉบับสุดท้ายของวิทยาลัยเรตคิงกล่าวว้า

“กิริยาทำทางอย่างเป็นกันเองของเขา ควรจะช่วยให้เขาสอนไต่ดีในประเทศของเขา เขาพูดไต่ชัดกเงิน และจิตขอเท็จจริงต่าง ๆ ไต่ดี เขามีความประพฤติ และควรจะมออนาคตที่น่าไปสู้ความสำเร้า”

“His easy and sympathetic manner should enable him to teach well in his own country. His speech is lucid, and his facts well arranged. His conduct was good, and he should have a successful future.”

พระยาพนชยศาสตร์วิธานไต่ฝึกงานในประเทศอังกฤษอีก ๖ เดือน เมอวันที่ ๒๐ กมภาพันธ พ.ศ. ๒๔๕๗ ไต่ออกเดินทางจากประเทศอังกฤษมากขบเรืออังกฤษชื่อ “มอเรีย” กลับประเทศไทย อัครราชทูตไทยประจำ

ประเทศอังกฤษ ได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖
รายงานการศึกษาของพระยาพณิชยศาสตร์วิชาบังคับต่อไป

“ ยศนมลเตอร์ ฮาร์เธอร์ ทำการแทนผู้จัดการเล่าเรียนนักเรียน
คราว ได้ทำรายงานเล่าเรียนของนายอุมาลัยมีใจความว่า นายอุได้ออกมา
เล่าเรียนในประเทศอังกฤษจนกระทั่งกลับ เป็นเวลา ๕ ปี ครั้นเมื่อปี ค.ศ.
๑๘๑๑ นายอุได้เข้าเรียนวิชาการศึกษาที่มหาวิทยาลัย เมืองเรทท์
จนถึงปี ค.ศ. ๑๘๑๔ นายอุได้เรียนสำเร็จตามหลักสูตรได้ และ
ประกาศนียบัตรของมหาวิทยาลัยนั้น และได้รับความชมเชยของอาจารย์
ใหญ่ ในมหาวิทยาลัยว่า เรียนดีมาก ”

พระยาพณิชยศาสตร์วิชาบังคับ เดินทางกลับจากประเทศอังกฤษลงพระนคร
และกระทรวงธรรมการบรรจุให้เป็นอาจารย์โรงเรียนพาณิชย์การวัดมหา
พฤฒารามเงินเดือน ๑๘๕ บาท เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๖
สอนได้ และปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเรียบร้อยเป็นที่พอใจแก่กระทรวง
ศึกษาธิการ จึงได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นลำดับ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๖๐
ประจำกองบัญชาการกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ.
๒๔๖๓ เป็นอาจารย์ผู้ปกครองโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ครั้นวันที่ ๑๗
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้เลื่อนขึ้นเป็นว่าที่หัวหน้ากองสอบไล่ กรมศึกษา
ธิการ และอยู่ในตำแหน่งนี้เป็นเวลา ๕ ปี จึงได้พ้นจากหน้าที่ในกระทรวง
ธรรมการ เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

ระหว่างรับราชการอยู่ในกระทรวงธรรมการ พระยาพณิชยศาสตร์
วิชาบังคับได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอกเมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ.

๒๔๕๘ แล้วเลื่อนขึ้นตามลำดับจนเป็นอำมาตย์เอกเมื่อวันที่ ๑ มกราคม

พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นหลวงพณิชยศาสตร์วิธาน เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ.

๒๔๕๘ แล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระและเป็นพระยาในราชทินนามเดิม เมื่อวันที่ ๑

เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ใ้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรีธรา-

ภรณ์มงกุฎไทย เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๐ เหรียญรัตนาภรณ์

ชั้นที่ ๔ ว.ปร. เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๔ และคริตาภรณ์

มงกุฎไทย เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ส่วนเงินเดือนนั้นได้รับ

ครั้งแรก ๑๘๕ บาท แล้วเลื่อนขึ้นตามลำดับเป็นเดือนละ ๕๐๐ บาท

พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการพิเศษหลายอย่าง

เมื่อรับราชการอยู่ในเวลานั้น ได้ปฏิบัติหน้าที่ประจำของอนิสภาภาษาชาติ ช่วย

เหลือสภากรรมการจัดการลูกเสือ เช่น ร่างรายงานประจำปีของการลูกเสือ

เป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ได้ประจำการในกรมเลื่อยป่าเสนาหลวงและได้

เลื่อนยศทางการเลื่อยป่าขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่ นายหมื่นตรี พ.ศ. ๒๔๕๘ จน

เป็นนายกองตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

อนึ่งพระยาพณิชยศาสตร์วิธาน ได้สนใจในกิจการเป็นพิเศษเกี่ยว

กับครู และการแข่งขันฟุตบอลในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ทำงานในค่านันได้

ผลดีเด่น จนได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญคือ

เลขาธิการสำนักข้าราชการสยาม พ.ศ. ๒๔๖๓—พ.ศ. ๒๔๗๐

กรรมการคณะกรรมการฟุตบอลสยาม พ.ศ. ๒๔๖๒

เหรียญกษาปณ์ฟุตบอลสยาม พ.ศ. ๒๔๖๓

อินทรรวมการตัดสินฟุตบอล

พ.ศ. ๒๔๖๔

เลขาธิการคณะฟุตบอลสยาม

พ.ศ. ๒๔๖๕

นายกกรรมการฟุตบอลกระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๖๕

เกี่ยวกับการแข่งขันฟุตบอล พระยาพนศยศาสตร์วิธาน ไท่ลงสนาม

เป็นผู้ตัดสินหลายครั้งและในการตัดสินครั้งสำคัญ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร พระยาพนศยศาสตร์วิธานก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ตัดสินจนเป็นเทพอพระราชหฤทัยทรงมีพระมหากรุณาธิคุณฉันทัน แก่พระยาพนศยศาสตร์วิธาน พระราชทานขานทชอชยวักมหาพฤคมารามให้อยู่มาเป็นเวลาหลายปี

เมื่อพ้นจากตำแหน่งในกระทรวงธรรมการ พระยาพนศยศาสตร์วิธานได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการกองอนิสภาภาษาชาติ และประจำกองอำนวยการสภาภาษาชาติไทย แล้วเลื่อนขึ้นเป็นหัวหน้าสำนักงานกลาง หรือหัวหน้ากองกลางสภาภาษาชาติไทย และได้ดำรงตำแหน่งจนลาออก เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ขณะนั้นได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตริตาภรณ์ช้างเผือก และรับเงินเดือนเดือนละ ๖๕๐ บาท

เมื่อออกจากสภาภาษาชาติไทยแล้ว พระยาพนศยศาสตร์วิธาน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ภาษาไทย และภาษาอังกฤษก็ ประกอบกับมีนิสัยใจคอโดยซื่อสัตย์ จึงได้มีผู้เคารพยกย่องให้ท่านคงทำงานที่ท่านถนัด โดยเฉพาะเกี่ยวกับกาแปล ท่านถนัดที่จะทำงาน จึงได้ทำงานในตำแหน่งผู้วิเคราะห์ข่าว (News Analyst) ที่สำนักข่าวสารอเมริกา ณ นครนิวยอร์ก ตั้งแต่ปลาย

เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ครั้นถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๕ ท่าน
 ออกจากงานที่สำนักข่าวสารอเมริกัน เพราะว่่าสำนักข่าวสารอเมริกัน เปลี่ยน
 วิธิตำเน่งงาน เหม่าให้บริษัทกรมทรัพย์ทำกรรแปด และบริษัทใดให้ท่าน
 ทำงานร่วมอยู่ต่อไป ครั้นถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่านได้กลับ
 เข้าทำงานในสำนักข่าวสารอเมริกันตามเดิมมีหน้าที่แปด เพราะว่่าสำนัก
 ข่าวสารอเมริกันได้กลับมำทำการแปดเองตามเดิม ครั้นวันที่ ๓๑ กรกฎาคม
 พ.ศ. ๒๕๐๐ ท่านก็พ้นจากตำแหน่งในสำนักข่าวสารอเมริกัน แล้วได้เข้า
 ทำงานในสำนักงานองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียอาคเนย์ (ส.ป.อ.
 หรือ SEATO) ในตำแหน่งพนักงานแปด ต่อมาเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน
 พ.ศ. ๒๕๐๑ ท่านพ้นจากหน้าที่ สปอ. เนื่องจากข้อบังคับกำหนดอายุผู้
 ทำงานในองค์การนั้นมีให้เกินอายุ ๖๐ ปี

พระยาพณชยศาสตร์วิชานได้เคยช่วยทำงานในด้านการออกสลากกิน
 แบ่งรัฐบาลมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงมีความชำนาญเป็นอย่างดี เพราะ
 เหตุนี้สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ก็ได้มีคำสั่งให้เขาทำงานในตำแหน่ง
 ประจํากองกลาง ตั้งแต่วันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา จน
 ถึงวันที่ถึงแก่อนิจกรรม

รัฐบาลสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิจารณำว่่าท่านเป็นผู้ทรงคุณ
 วมในการศึกษาจึงได้แต่งตั้งเป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ เมื่อวันที่
 ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒ นอกจากการเข้าร่วมประชุมสภาการ
 ศึกษาแห่งชาติตามปกติ ท่านยังได้เป็นอนุกรรมการหาเงินของสภาการศึกษา
 แห่งชาติด้วย

พระยาพณิชยศาสตร์วิธาน ได้เข้าประกอบพิธีมงคลสมรสกับคุณหญิง

ช้อย พณิชยศาสตร์วิธานและมิตรชายหญิง กับคุณหญิงช้อย นางสมปอง
และนางแลซึ่งถึงแก่กรรมก่อนท่าน คอ

๑. นายกีฬา พรรณนะแพทย์ (ถึงแก่กรรม)
๒. เด็กหญิงนิรา พรรณนะแพทย์ (ถึงแก่กรรม)
๓. นายชัยเฉลิม พรรณนะแพทย์
๔. นายชฎิล พรรณนะแพทย์
๕. เด็กชายพณิชย พรรณนะแพทย์ (ถึงแก่กรรม)
๖. เด็กชาย (ถึงแก่กรรม)
๗. นางสาวฉันทยา พรรณนะแพทย์
๘. นายประณีต พรรณนะแพทย์ (ถึงแก่กรรม)
๙. นางสาวจารุส (พรรณัน) พรรณนะแพทย์
๑๐. นางคิลา พรรณนะแพทย์
๑๑. นางนุกี อิศรางกูร ณ อยุธยา
๑๒. นายจารุจิตร (นิทัศน์) พรรณนะแพทย์
๑๓. นายชวิตเชาว์ (นิเทศ) พรรณนะแพทย์
๑๔. นายไชสิน (เจียร) พรรณนะแพทย์

ในขณะปลายชีวิตของท่าน ท่านมีโชคคทได้คุณหญิงเสงี่ยมจิตคชย

ประคัมประคองปรนนิบัติ พระยาพณิชยศาสตร์วิธานจึงมีร่างกายแข็งแรง ชัย
รถยนต์ได้เสมือ ท่านชอบไปเที่ยวตามต่างจังหวัดโดยใช้รถยนต์ หรือเรือ

ยนต์เป็นพาหนะเพื่อเป็นการพักผ่อนในยามว่างงาน ทั้งนี้ ทำให้ท่านมีจิตใจ
 สบาย ด้วยเหตุนี้ท่านจึงไม่ไปหาแพทย์ให้ตรวจร่างกายของท่าน แต่ท่าน
 ก็หารู้ไม่ว่าเป็นโรคหัวใจ ในตอนเช้าวันศุกร์ที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๖
 ท่านก็ไ้เริ่มป่วย และถึงอนิจกรรมในวันเดียวกันนั้นเอง เมื่อเวลา
 ๑๗.๕๕ น. สิริรวมอายุได้ ๗๒ ปี ๗ เดือน ทั้งนี้ยังความเศร้าโศก
 สลดใจแก่บรรดาญาติมิตร และเพื่อนของท่าน

พระยาพนศยศาสตร์วิธานไ้รับยกย่องว่าเป็นนักประพันธ์ชั้นเยี่ยมผู้
 หนึ่ง ใช้นามปากกาว่า “พรธนะแพทย์” ไ้แต่งและแปลหนังสือไว้มาก
 เช่น นิยายวิกรมมาทิกย์ ที่แต่งและแปลรวมกับนาคะประทีป (พระสาร
 ประเสริฐ) ก็มี เช่น เรื่องเชคสเปียร์ของชาร์ลส์แลมบ์ส่วนใหญ่ลงพิมพ์ใน
 หนังสือวิทยากรยและนิตยสารต่าง ๆ ในพ.ศ. ๒๔๖๔ ไ้มีประกาศ
 เรื่องสมาชิกสมาคมนักวิทยากรยสมาคมไ้รับรางวัลในการให้เรื่องลงพิมพ์ใน
 หนังสือวิทยากรย ซึ่งสมเด็จพระยาตำราจราชานภาพ ขณะนั้นดำรง
 พระอิสริยยศเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระตำราจราชานภาพเป็นประธาน
 พระยาพนศยศาสตร์วิธานไ้รับรางวัลชั้นที่ ๒ นอกจากท่านยังไ้แต่ง
 หนังสือแบบเรียนที่ใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ เช่น หนังสือ “สำนวนอังกฤษ
 เป็นไทย” หนังสือแบบสอนอ่านการค้าขายสำหรับชนประถมและมีชัยม
 หนังสือวิชาวิทยาศาสตร์สำหรับชนประถม หนังสืออ่านอนามย์สำหรับ
 ชนประถมศึกษา หนังสืออ่านสุขศึกษาสำหรับชนประถมศึกษา หนังสือ
 อ่านวิชาอนุสภภาษาชาติหมวดความรุ้ และหมวดการพยาบาลสำหรับชน
 ประถม และธรรมนุญการปกครองแผ่นดินสยาม ฯลฯ

ลว เช่น นามง ถ้าเป็นนามงไม่แท้ก็ขอว่านามงปนไม่ใช่นามงแท้ ไม่ทำ
หตุชอไปรู้สึกเสียใจภายหลังว่า หลงชอของปนของเลวไปหาใช่ของแท้
องค์ไม่ ผิดความตั้งใจ ต่อไปจะทำให้เขาเซ็ด ไม่อยากเป็นเจ้าจำนำต่อไป
นยทต่อไปในโตชกนิทาน คนขายของ มาให้อ่านคเขียนตัวอย่างด้วย

“ของทชอมาขาย ก็เลือกชอหามาแต่ของที่เหมาะแก่ความต้องการ
ของคนในท้องที่ ต้องคอยเอาใจใส่สยให้รู้ความต้องการของหม่คนทชอ
ของของเราเสมอว่า เวลาไหนเขาต้องการอะไร เช่น ในฤดูหนาว ก็ชอเสื้อ
ผ้าสำหรับหม่คลุมกันหนาวมาขาย ในฤดูร้อนก็ชอผาบาง ๆ สำหรับใช้ใน
ฤดูร้อนมา ในฤดูฝนก็ขายร่ม

“นอกจากนี้ต้องขยันหม่นทาการในหน้าที่ คช ดนแต่เขา จัดของ
ออกขายให้ทันความต้องการของผู้ชอและระวังรักษาของทขายให้
สะอาดน่าดูน่าชมอยู่เสมอ ไม่เห็นแก่ความเหน้อยยากลำบาก
ขายของได้กำไรมากไม่เอาไปจ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย

อะไรพอที่จะทำด้วยตนเองได้ ก็ควรทำด้วยตนเอง นักเรียนผู้ทาการ
ค้าขาย ทำตามอย่างทกล่าวมาแล้วได้ คงจะเป็นคนมีเงินทอง มีผู้
กนยกย่องนับถือมากเป็นแน่ แต่ต้องไม่ลมเหมือนนกนว่าผู้ทมีแล้ว อาจ
ล่มจมกลายเป็นคนเซ้งใจก็ได้ ด้วยเหตุที่เขาใช้จ่ายเงินทมอยู่ไปในทางที่
ผิด เช่น เอาเงินไปเล่นการพนันใช้สุรุ่ยสุร่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น ใช้เกินกว่า
จำนวนทหาไ้เวลานานเขาเงินทองทมออกของหมดลง เลยเป็นคนยากจน

เชิญใจ" (คัดจากหนังสือแบบสอนอ่านการคำขายสำหรับชนประถมปีที่ ๔ หน้า ๔๗-๔๘ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖).

เกยวกับเรื่องอนามีย์ พระยาพณิชยศาสตร์วิธานโตเขียนไว้ในหนังสืออ่านอนามีย์สำหรับชนประถมศึกษาหน้า ๗-๘ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ มีข้อความต่อไปนี้

"ผู้ใดรักษาอนามีย์ของตนไว้ดี ก็ย่อมบรรลุผลเป็นความสุข ตรงกับคุณสมบัตินี้ที่ท่านยกขึ้นถวายพรให้ในนามว่า จตุรพรพร คือ อายุ วรรณะ สุข พละ ทงสประการน ก็คืออนามีย์ของตนเองหาใช้อันไกลไม่ ผู้ใดสามารถรักษาอนามีย์ของตนไว้ได้ดีก็จะเป็นนินาไป ฝนนจรไรเสื่อมาจากคุณสมบัตินี้ประการนนักแต่เพียงด้วยควา ล่วงไป ในวัยชงย่อมนเสื่อจ้ารคคร่ำคร่าไปโดยลำดับด้วยอำนาจแห่งธรรมคามิมรณะเป็นที่สุด อันไม่มีผู้ใดจะก้าวล่วงเสียได้ แม้กระนั้นนักก็ยังมีควาหวังใต้อย่างดีในความมีอายุยืนยาว และควาสามารถทำประโยชน์ในสรรพกิจการอันตกเป็นอาชวะและหนาทของตน

"อนามีย์ของบุคคลเรียง ทั่วมีความสำคัญเพียงใด เมื่อพิจารณาเป็นส่วนรวม คือ รวมบุคคลมากคนเข้าเป็นหมู่คณะประชุมชน และชาติ มีความสำคัญตจกันเพียงนั้น ประชาชนชาติใดมีบุคคลดีเป็นสมาชิกแห่งชาติตั้งอยู่ในอนามีย์อันดีเป็นส่วนมาก มีคนอ่อนแอน้อย ชาตินั้นนักชอความอนามีย์อันดีย่อมมีทางบรรลุถึง ชงควา รุ่งเรือง ในประการทงปวง เพราะฉะนั้นการ รักษาอนามีย์ของบุคคลจึงมีความสำคัญด้วยรักษาอนามีย์ของชาติ คือส่งเสริมควา รุ่งเรืองของชาติ เป็นหนาทของพลเมืองทุกคนที่จะต้องพยายามรักษา

นามขงตนเพอความรุ่งเรืองขงชาติขตภุมิ หนาทอนนอยภายใความ
 งามารดขงพลเมืองทุกคนจะทำได้ และจำต้องทำเพอสนองคุณชาติ
 มิฉะนั้นก็ไซ้ชอว่าเกิดมาเสียเปล่า เกิดมารกโลก”

รอง คยามานนท์

หอสมุดคุรุสภา

หลวงชาญตรณวิทย์

(พริ้ง มณฑาตุผลิน)

พ.ศ. ๒๔๓๔ — ๒๕๐๕

หลวงชาญตรณวิทย์ เกิดที่บ้านท้ายวัดหนึ่ง อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี ในตระกูลมณฑาตุผลิน เป็นบุตรสืบเอกพร้อม และนางทองอยู่ บิดาเคยเป็นทหารมหาดเล็กครั่งกรมยงคงอภัยพิภพพระบรมมหาราชวังชั้นใน ครั้น หลวงชาญตรณวิทย์จึงตกเป็นลูกหม้อซึ่งจะต้องเป็นทหารแทนบิดา แต่มีประกาศในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ถ้าใครสอบไล่ได้ชั้นประโยคสองแล้วไม่ต้องเป็นลูกหม้อ หลวงชาญตรณวิทย์สอบไล่ได้ชั้นประโยคสอง จึงไม่ต้องเป็นทหาร เมื่อเล็ก ๆ ได้เล่าเรียนหนังสือไทยกับมารดาที่บ้าน ครั้นมีอายุสมควรจะเข้าโรงเรียนได้ บิดาจึงนำไปฝากท่านสมุหเสมียน วัดศรีศากราวม ในคลองบางกอกน้อยผู้เป็นญาติ ให้เขาเรียนหนังสือในโรงเรียนวัดนั้น ซึ่งมีครูทนายภายหลังเป็นชนประพทวิทยาสถิทธิเป็นครูใหญ่ เหตุที่ต้องไปอยู่ไกลจากบ้านมากก็เพราะเวลานั้น โรงเรียนใกล้ ๆ บ้านยังไม่มี ครั้นจะให้ไปโรงเรียนในจังหวัดพระนครก็เหลือกำลังของเด็กที่จะไปมาได้แต่ลำพังในเวลานั้น ทั้งยานพาหนะที่จะไปก็ไม่ค่อยมีอย่างอื่นนอกจากเรือแจวซึ่งกินเวลาอย่างน้อย ๑ ชั่วโมง ชาวเวลานั้นแห่งเรือแจวยังไปไม่ได้ ออก ต้องเดินถึงตลาดพลูจึงจะมเรือ

หลวงชาญตระณวิทย์

หลวงชาญครุฑวิทย์เรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดศรีสุทวารามจนสอบชั้นประถม
แล้ว บิดาจึงให้ลาออกและพาไปฝากพระอาจารย์สยามปริยัติ (จีบ เกษโร)
ประยูรวงศาवास ให้เรียนต่อในโรงเรียนของท่านที่วัดนั้นต่อไป จนเมื่อ
กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมขึ้น โดยเฉพาะที่วัดอนงคาราม
จึงได้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมวัดอนงค์ เมื่อสอบไล่ได้ชั้นมัธยม
หลวงชาญครุฑวิทย์ ใครจะศึกษาชั้นอุดมในโรงเรียนนายเรือของกรม
การเรือต่อไป จึงนำความตั้งใจไปเรียนพระอาจารย์ แต่ท่านไม่เห็นด้วย
เพราะท่านมีอุปาทานว่าชนช่อว่าทหารแล้ว จะเป็นนายหรือพลทหารก็ตาม
จะเป็นทหารบกหรือทหารเรือก็ตาม ย่อมลำบากทั้งนั้น ฉะนั้น ท่านจึงไม่
ให้ที่จะให้ศิษย์ของท่านไปสมัครเป็นนักเรียนนายทหาร หลวงชาญครุฑวิทย์
ต้องเปลี่ยนความตั้งใจที่จะรับราชการทหารไปเป็นฝ่ายพลเรือน โดยสมัคร
นักเรียนครูในโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่ง ตะวันตกซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านส้มเตี้ยเจ้า
พระยาฯ (โรงเรียนศึกษานารีปัจจุบัน) ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งในเวลา
เรียกว่าโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ เป็นโรงเรียนประจำ และมีนาย เอฟ. ย.
วีส เป็นอาจารย์ใหญ่ หลวงอุปภาคศิลปสิทธิเป็นอาจารย์ผู้ปกครอง มี
จารย์ประจำที่มณฑลเสียมอกหลายคน เช่น พระยาอุปภาคศิลปสาร, พระพิทักษ์
ภยาภู เป็นตน พระยาเมธาธิบดีและพระยาราชนกุลก็เคยเป็นครูพิเศษ
อนเป็นบางวัน บางชั่วโมง ทุกสี่ปีหา หลวงชาญครุฑวิทย์เรียนอยู่ในโรง-
ยนั้น ๒ ปี สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.) เมื่อ
อายุ พ.ศ. ๒๔๕๑ ออกรับราชการเป็นครูโรงเรียนรัฐบาลเมื่อต้น
ปี. ๒๔๕๒

หลวงชาญครุณวิทย์ เป็นผมธารมธรวาเรงสนกสนานอยเปนนจมาทง
 แต่เขาววย บางครั้งอาจทำใหพวกเพอน ๆ มีอารมณ์ทชนเมอเทนเพอนทก
 อยู่ในอารมณ์ขุ่นมัว เช่น เมอเทนเพอนกำลังเครงเครียคในการเรียน หรือ
 ขุ่นข้องหมองใจประการหนึ่งประการใด ก็ปลอบใจท้วยการครวญเพลงทำนอง
 ของตัวเองใหพง อีกประการหนึ่งเปนเด็กชอขบคิกและอยากรูอยากรูเห็นมาแต่
 เล็ก เมออยู่ทกขพระภค อยู่โรงเรียนกค ชอบถามปัญหาชอกแซกเสมย
 จนถูกตงฉายาว่า “ตัวปัญหา” เมอครวสอยไลยท ๒ ทโรงเรียนผกค
 อาจารย์ไค้ ป.ป. แล้ว โรงเรียนจคใให้มีการถ่ายรปหมู่รวมกันไว้เปน तरह
 กอนจะถ่ายรป นายเตอร้ เอฟ. ย. เทรส อาจารย์ใหญ่ยังหันมาถามว่า
 “นายพรง ไม่มีปัญหาอะไรจะถามบางหรือ”

เมอวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ กรมศกษาธิการ กระทรวง
 ธรรมการได้ขรรจุหลวงชาญครุณวิทย์ เปนครโรงเรียนทวิธาภิเศก ต่อมา
 ระหว่างวันที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.
 ๒๔๕๔ ย้ายไปเปนครโรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา (วัดสำเพ็ง) และ
 ระหว่างอยู่โรงเรียน หลวงชาญครุณวิทย์ ได้พยายามศกษาต่อด้วยตนเอง
 จนสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) และในบั้นเองก็
 ย้ายไปรับราชการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ โรงเรียนประจำมณฑลภูเก็ต (ภูเก็ตวิทยาลัย)
 เกิดมีความจำเป็นต้องการครู ป.ม. ออกไปสอนวิชาชั้นสูง จึงบอกขอเข้ามา
 ยังกระทรวงธรรมการ กระทรวงเวลานนิกหาคครูชั้นสูงยากอยู่ และเห็นว่า

หลวงชาญครุณวฑฺฒเป็นคนที่เหมาะตามท้องหวัดต้องการ เพราะเป็นผู้
 อธิบายข้ออนโธเรียนเออเพื่อแผ่แก่นักเรียน เพื่อนครูและบุคคลทั่วไป จึงจัดส่ง
 ไปเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๕ แต่น่าเสียดายที่เป็นครูอยู่ใน
 โรงเรียนนนไคเพียง ๒ ปีเท่านั้น เพราะบิดาของหลวงชาญครุณวฑฺฒป่วยหนัก
 ลง อยากเห็นชายผ้าเหลืองของบุตรก่อนตาย หลวงชาญครุณวฑฺฒจึงต้อง
 ขออนุญาตกระทรวงกลับมาบวชให้บิดาได้ทันตาเห็น ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ณ
 วัดหนึ่งบางขุนเทียน ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ บ้านตนเอง พระภิกษุโกศลเถระ
 เป็นอธิษฐานบวช ขณะอุปสมบทได้เล่าเรียนตามหลักสูตรของพระนวกะและสอบ
 ไล่ไล่ ไทลาสิกขาบทเมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ รวมเวลา
 อุปสมบท ๑ พรรษา และรวมเวลาดาราราชการ เพชการนน ๑๐๕ วัน เมื่อ
 ลาอุปสมบทแล้ว หลวงชาญครุณวฑฺฒขอย้ายกลับเขากองเทพ เพื่อยู่ใกล้
 บิดาซึ่งกำลังป่วยหนัก กระทรวงธรรมการจึงย้ายกลับมาเป็นครูประจำ
 โรงเรียนมัธยมวัดเขมุนขมพิตร อาจารย์ใหญ่โรงเรียนนนคิธ พระชำนาน
 อนัสสัน เคยพุดกษณเขย่นวว่า มีความยินดีมากที่ใคร่ครุรงมาอยู่ด้วย เพราะ
 คุรุรงช่วยจัดทำให้งานร่นเร้งของโรงเรียนเมอสนบครกรนชนนมาก ทงคว
 เองก็ไคออกไปร้องเพลง ซึ่งทำให้ผู้ปกครองนักเรียนและผู้ชมงานพอใจเป็น
 อันมาก”

ครนเคอนสังหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ทางราชการไคย้ายหลวงชาญ
 ครุณวฑฺฒไปเป็นวาทครูใหญ่ และต่อมากไคเลอนชนนเป็นครูใหญ่โรงเรียน
 มัธยมวทรราชบพิคอยู่จนถงเคอน เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕ ในระยะเวลาที่

ดำรงตำแหน่งครูใหญ่อยู่โรงเรียนตั้งกล่าว ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับ
 พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นชนชาญครุฑวิทย์ และระหว่างที่เป็นครูใหญ่อยู่
 นั้นหลวงชาญครุฑวิทย์สังเกตว่า นักเรียนยังมีความรู้ภาษาอังกฤษไม่เพียงพอ
 ทั้งชาวบ้านอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้ ๆ บริเวณนั้นก็อยากเรียนภาษาอังกฤษด้วย
 เพื่อเป็นความรู้ประกอบตัวต่อไป จึงคิดจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษกลางค
 ขุนที่โรงเรียนมัธยมวัดราชพิพัฒน์นั้น ช่วยกันกับนายถนอม นาควิเศษ
 (ขุนชำนาญสวนสาสน์) และต่อมาได้ให้ครูอื่น ๆ ช่วยสอนด้วย เช่น
 ขุนชำนาญสวนสาสน์ (เส่ง เล่าหะจินดา) เป็นต้น ท่านผู้รักและนับถือหลวงชาญ
 ครุฑวิทย์มาก เคยยกย่องเสมอว่า หลวงชาญครุฑวิทย์เป็นครูใหญ่ผู้มีใจเป็น
 นกแก้ว ช่วยแนะนำการสอบการปกครองให้ ค้นหาข้าราชการมาให้อ่าน
 และให้หัดปฏิบัติ และยังว่านยังให้นายถนอม นาควิเศษ เป็นพลเลขตลอด
 เวลาในขั้แรก ช่วยเหลือสอบวิชาครู จนในขั้รุ่งขึ้นก็สอยได้ประกาศนียบัตร
 ประโยคครุฑวิทย์ (ป.ม.) ทำให้รักการเป็นครูต่อมาจนตายเท่าที่ถนัด
 เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕ หลวงชาญครุฑวิทย์ ย้าย
 ไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดพิตรพิเศษ และดำรงตำแหน่งนี้มาจนถึง
 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ไม่ว่าจะอยู่โรงเรียนใด หลวงชาญ
 ครุฑวิทย์แสดงตนว่าเป็นครูที่พอใจเป็นนกแก้วแท้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ครูอื่น
 ทุกคนตามแต่จะช่วยได้ จะเห็นได้ว่าเมื่อใดเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นหลวงชาญ
 ครุฑวิทย์ จากขุนในราชทินนามเดิม ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ นั้น ครรทกคร
 พรหมใจกันเลียงฉลองเป็นการใหญ่ด้วยน้ำใจรักและนับถือ โรงเรียนมัธยม
 วัดพิตรพิเศษนี้เป็นโรงเรียนใหญ่กว่าโรงเรียนมัธยมวัดราชพิพัฒน์ สอนภาษา

ต่างประเทศหลายภาษา หลวงชาญตรณวิทย์เป็นผู้หนึ่งท้อถอยการศึกษา
 ใหญ่ ฉะนั้น ระหว่างอยู่โรงเรียนมัธยมวัดพิตรพิมข จึงได้หมั่นศึกษา
 เพิ่มเติมภาษาต่างประเทศทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส จนสอบภาษาทั้งสองนี้
 นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ ได้ ซึ่งเป็นประโยชน์มากในภายหลัง ผู้เขียน
 รู้ว่าหลวงชาญตรณวิทย์รู้ภาษาต่างประเทศทั้งสองนี้ ก็เพราะเมื่อคราวไปเทศ
 นครวัดนครธมด้วยกัน ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ หลวงชาญตรณวิทย์พูดภาษา
 ฝรั่งเศสสลับสนทนาทางซึ่งเป็นคนญวนพูดไทยไม่ได้ และก็ได้รับการยกย่อง
 เป็นผู้รู้ภาษาฝรั่งเศส

ประการสำคัญอีกข้อหนึ่ง ซึ่งจะเว้นกล่าวเสียมิได้ก็คือ ในสมัย
 หลวงชาญตรณวิทย์เป็นอาจารย์ใหญ่อยู่ที่โรงเรียนมัธยมวัดพิตรพิมข
 สหาคมนักเรียนเก่าโรงเรียนมัธยมวัดพิตรพิมขยังไม่มี หลวงชาญตรณ
 วิทย์เห็นว่า โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนเก่าแก่ แมแต่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์
 มนตรซึ่งเคยเป็นทั้งเสนาบดีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการก็เคยเป็น
 นักเรียนของโรงเรียนนี้มาแต่เดิม สหคควรจะมีสหาคมนักเรียนเก่าเช่น จึงได้
 เสนอเป็นหัวเรียวหัวแรงก่อตั้งสหาคมนักเรียนเก่าขพิตรพิมขขึ้น จนมีความ
 เจริญก้าวหน้าสืบมาตราายเท่าทุกวันนี้

ครั้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ กระทรวงธรรมการได้ย้าย
 หลวงชาญตรณวิทย์ไปเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเพาะช่าง ซึ่งครั้งนั้นจัดเป็น
 โรงเรียนวิสามานยนครหรือเรียกว่าโรงเรียนอาชีวศึกษาในปัจจุบัน โรงเรียนนี้มี
 สอนวิชาสามัญอย่างทีหลวงชาญตรณวิทย์คุ้นเคยมา แต่สอนหนักไปในที่
 การช่าง เช่น ช่างไม้ ช่างเงิน ช่างถม เป็นต้น หลวงชาญตรณวิทย์

ชำนาญในทางงานจึงขอให้กระทรวงจัดตั้งกรมการชนเช่นผู้ให้คำปรึกษาและแนะนำว่าโรงเรียนควรทำอย่างไรบ้าง ผู้เขียนมีหน้าที่ช่วยเหลือเชอเชอญมุต สัมควรเป็นกรมการให้มีการประชุมกันสืบตาคหระครัง มีพระยาอนุกิจวิบูล (สันศักดิ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) พระยาชัยวิชิต (จำ ณ บ่อมเพชร) และ นายยม ศรหงษ์ เป็นต้น มีอาจารย์ใหญ่มางฟังอยู่ด้วย เมื่อหลวงชาญครุณวิทย์เข้าไปเป็นอาจารย์ใหญ่ขึ้นใน ใ้โ้วางระเบียบงานให้เขารูป เช่น รวบรวมบัญชีต่าง ๆ ให้เป็นหมวดหมู่ แผนกช่างไม้ก็ให้เป็นแผนกช่างไม้ โดยเฉพาะ แผนกช่างเงิน และช่างถมก็อยู่ต่างหากไม่ปะปนกับช่างไม้ เป็นต้น

วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ หลวงชาญครุณวิทย์ย้ายไปประจำกองวิชาการ กรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ ซึ่งเป็นงานที่ หลวงชาญครุณวิทย์ชอบมาก เพราะได้ใช้วิชาที่ได้อ่านมาและมีประสบการณ์ในการเป็นครูใหญ่มาหลายโรงเรียนแล้ว ฉะนั้น ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าแผนกอบรมครูในกรมศึกษา ธิการซึ่งเป็นตำแหน่งที่หลวงชาญครุณวิทย์ดำรงอยู่จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงได้ย้ายไปเป็นหัวหน้าแผนกสถิติ กรมสามัญศึกษา (กรม วิสามัญศึกษาปัจจุบัน)

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕ หลวงชาญครุณวิทย์ ย้ายไปเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนคร ซึ่งตั้งอยู่หลัง กระทรวงศึกษาธิการ ในบริเวณวังจันทร์เกษม ในชั้นแรกนั้นบ้านพักอาจารย์ ใหญ่ยังอยู่ในบริเวณซึ่งเดิมเคยเป็นกรมทหาร เพราะว่าทางราชการได้ยกให้

เป็นโรงเรียนฝึกหัดครู ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ ต่อมาในปลาย พ.ศ. ๒๔๘๕ ทางราชการได้ขอกลับคนไปใช้เป็นที่ตั้งกระทรวงอุตสาหกรรม แล้วต่อมาอีกเป็นทบถกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑ สืบต่อมาจนบัดนี้ ฉะนั้นเมื่อมีบ้านพักอาจารย์ใหญ่ หลวงชำนาญ ตรีคุณวิทย์ จึงพาครอบครัวมา อยู่ด้วย ภรรยาหลวงชำนาญ ตรีคุณวิทย์เล่าว่า ขณะนั้นหลวงชำนาญ ตรีคุณวิทย์ เห็นคนเห็นอย่มาก ไม่เป็นอันหลับอันนอน ต้องติดตามคอยจับนักเรียนหนี เทยวกลางคนอยู่ตลอดเวลา เพราะโรงเรียนฝึกหัดครูพระนครเป็นโรงเรียน ประจำ และนักเรียนหนีหนีมาทางนั้น อดหนีเทยวกลางคนไม่ใคร่ได้ หลวงชำนาญ ตรีคุณวิทย์สำนึกในหน้าที่ควาจะต้องพยายามไม่ให้นักเรียนหนีเทยว กลางคนให้ได้

ราว พ.ศ. ๒๔๘๖—พ.ศ. ๒๔๘๘ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เมอซาคึกมาทางระเขตกองทัพพระมหานครบ่อยครั้ง ทงกลางวันและ กลางคืนนั้น โรงเรียนต่าง ๆ ในพระนครต้องพานักเรียนไปเรียนตามหัวเมือง หมด เช่นโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยไปอยู่บางปะอิน และโรงเรียนราชินีไป อยู่ฝึกให้ จังหวัดพระนครศรัทธาเป็นต้น อาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครู พระนคร เห็นเป็นการไม่ปลอดภัยที่จะให้นักเรียนคงเรียนอยู่ในวังจันทร์เกษม ครั้นจะหยุดการเรียนและปิดโรงเรียนเสียชั่วคราว ก็จะต้องเสียการเรียนของ นักเรียนไป จึงต้องขอย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูไปอยู่หัวเมืองด้วย กระทรวง ศึกษาธิการจึงส่งให้อพยพโรงเรียนไปอยู่จังหวัดปราจีนบุรีชั่วคราว การอพยพ โรงเรียนฝึกหัดครูซึ่งเป็นโรงเรียนประจำไปต่างจังหวัดไม่ใช่ของง่าย จะต้อง อพยพไปหมดทั้งครู นักเรียน ครอบครัวของครูและโรงครัวทั้งหมดรวมทั้ง

เครื่องเรือนและเครื่องครุฑทุกอย่างไปด้วย เพราะทางโน้นไม่มีให้ หลวง
 ชาลวงครุฑวิทย์ของกรมครอบครัว นักเรียนและพลศึกษาไปทางเรือตลอด
 ถึงจังหวัดปราจีนบุรี และต้องชน ๆ ล่อง ๆ จากปราจีน—กรุงเทพฯ และ
 กรุงเทพฯ — ปราจีน อยู่ตลอดเวลา เพราะต้องมาเบิกเงินจากกรุงเทพฯ
 ไปจ่ายเป็นเงินเดือนครูและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการชน ๆ ล่อง ๆ นี้ เมื่อ
 คราวที่รายได้ถึงงบบุณฑิเขาครึ่งหนึ่ง แต่คราวที่คิดไต่รับการรักษาทันที่
 เมื่อสงครามเล็ก ๆ ของชนครอบครัวและนักเรียนทอพพไปกลับมายังวังจน
 เกษมออก งานทางนี้ อยู่ในความรับผิดชอบของอาจารย์ใหญ่ทั้งสิ้น เป็นงาน
 เห็นตเห็นนอยทั้งกายและใจมาก จนถึงกับเป็นโรคประสาท ต้องไปรักษา
 อยู่ที่โรงพยาบาลเป็นเวลานาน แต่หลวงชาลวงครุฑวิทย์ก็ได้ปรึกษาคณะ
 คำเคียว ถือว่าเป็นงานในหน้าที่จะต้องปฏิบัติ กระทรวงศึกษาธิการเห็น
 ความดีของหลวงชาลวงครุฑวิทย์ในครั้งนั้น จึงได้เลื่อนเงินเดือนให้
 เดือนละ ๓๒๐ บาท เป็น ๔๐๐ บาท ครบวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘
 หลวงชาลวงครุฑวิทย์มีอายุครบ ๕๕ ปี ๑๐ เดือนกับ ๑๐ วัน จึงออกจากราชการ
 ราชการรับพระราชทานบำนาญ ฐานเกษียณอายุตามมาตรา ๔๓ แห่ง
 พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๘๕ ขณะนั้นได้รับพระราชทาน
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์จตุรภรณ์ชั้นเอก และเหรียญจักรพรรดิมาลา
 หลวงชาลวงครุฑวิทย์ ตั้งใจรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตแล
 อดสาหัสวริษะมาตั้งแต่ต้น มุ่งหน้าแต่จะให้ทำงานในหน้าที่เจริญขึ้นเป็น
 ลำดับ รับฟังคำสั่งและแนะนำของผู้ใหญ่ และคอยให้โอวาทแก่เพื่อนผู้

ความช่วยเหลือเสมอ ผู้ใดขัดสนสิ่งใดก็ช่วยทั้งสิน แม้ไม่มีเงินทองก็ให้
 หยขยืมหรือให้เปล่าแล้วแต่เหตุ ไม่เคยโกรธหรือพยายามผู้ใดเลย ไม่เคย
 เขาเปรียบเพื่อน มีนิสัยอภัย คัญสภาพ่อนโยนเป็นที่พอใจของทุกคนหา
 สยามควย จึงเป็นที่ชอบพอรักใคร่ของนาย มีตรสหาย และผู้อยู่ใต้
 บงคยบญชาทวกัน ฉะนั้น จึงมีเพื่อนฝูงมาก มีลูกศิษย์มาก ไม่เคยไต่ถาม
 หรือรู้ว่าใครนินทาท่านเลย มีแต่ยกย่องสรรเสริญทั่วไป หลวงพิริยการ
 โภศล (วิชา หัมพานนท์) ผู้เคยเป็นนักเรียนฝึกหัดอาจารย์ร่วมชั้นกันมา
 เขียนชมไว้ว่า “หลวงชาญดรุณวิทย์ (พรัง) เคยเป็นนักเรียนทศของครู,
 เป็นครุทศของศิษย์, เป็นมิตรทศของเพื่อน, เป็นพอเร อนทศของภรรยา,
 เป็นนิดาทศของบุตรธิดา และเป็นข้าราชการทศของประเทศชาติ”

นอกจากนี้ยังเขียนเห็นคำโคลงสสุภาพต่อท้ายไว้ว่า

“หลวงชาญดรุณวิทย์ผู้ ผลิตคุณ
 ราชกิจอุทิศสุนทร เจิดจ้า
 กุศลผลบุญ บุคคลเบิก
 นำสู่สถิตฟ้า ฟากแคว้นแดนสว่าง”

ในระหว่างรัชกาล หลวงชาญดรุณวิทย์ได้ช่วยราชการทำงาน
 พิเศษนอกเหนือไปจากหน้าที่หลายอย่างโดยเต็มใจใ้ตรงเกยเลย เป็นต้น

ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้ช่วยราชการในกระทรวงนครบาลสำรวจ
 สำนะโนครวัเป็นเวลาหลายวัน ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ กระทรวง
 อธิการได้ตั้งให้เป็นผู้ช่วยรองผู้อำนวยการสถานอบรมครูมัธยม ในเดือน
 กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นผู้ช่วยรองผู้อำนวยการอบรมครูประจำชาติ
 และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นผู้ช่วยรองผู้อำนวยการอบรม
 ครูรัฐบาล

หลวงชาญตรณวิทย์มอป็นสี่ยเป็นคนสภาพอันโยน โอบอ้อมอารี
 ซื่อสัตย์สุจริต ประกอบด้วยเป็นผู้รักการมีเหตุผล เป็นคนช่างพูด ช่างซัก
 ช่างถาม และพูดจาฉะฉานมาแต่เด็ก ถึงโตก็ซื่อความยังไม่กระจำงต่อ
 บุคคลทั่วไปแล้ว หลวงชาญตรณวิทย์ระตองมขญหาชนตงถามเสมอ เกือบ
 จะว่าเป็นเอะทะทคคะในการถามขญหาทไต่ อกอย่างหนงทจะเวนกลาวเสย
 มิไต่กคคือ เป็นคนรักพวกพ้องพนอง เออเพอเผอแผตพนองเพอนฝง
 ทุกคน เช่น เมอครงออกรบราชการเป็นครูใหม่ ๆ เข้าห้องแถวอยู่กบเพอน
 ตรงทำนาวตราชบุตรณะ กีบขพวงนอง ๆ มาอยู่ด้วย ให้เลาเรียนหนงสอใน
 โรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น แมในระหว่างพวกเพอนฝง ถ้าผู้ใดมทกขรอนก
 ให้ความอปการะเห็นอกเห็นใจเสมอ ถ้าช่วยไต่โดยไม่มีตคกฏหมายบ้านเมอ
 หรือความมยติธรรมแลวกช่วยทนต์ โดยเหตุนี้จึงเป็นทรกโคโรของบวรคา
 ญาตพนองและมีตรสหายท่วไป สม่คังพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพะมหา
 จีรราชเจ้า พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องมิตรว่า

“แม้มีสิ่งใดที่ซ่องซัด
 ช่วยทำให้สมอารมณ์ปอง
 เต็มใจปรึกษาหารือ
 สู้ง้อคโคจรโทษนิตย
 สิ่งใดควรหย่อนผ่อนตาม
 แม้เห็นสิ่งใดไม่ดี
 การใดจะให้เกิดผล
 เป็นที่เชื่อใจไว้วาง
 ยามดีสรรเสริญยินยอม
 ที่ควรทำหนีตีไป
 ไม่เป็นเพื่อนกินสันผลาญ
 คิดจ้องมองดูชูค่า

มิตรช่วยกำจัดที่ซัดซ่อง
 กิจการทงผองช่วยคึด
 ไม่ถือเกินก้าคำผิด
 ผูกจิตรมิตรไว้ด้วยไมตรี
 ผ่อนให้ทุกยามถึงที่
 ช่วยชูช่องธรรมนำทาง
 ไม่คึดเอาตนกิดขวาง
 มิได้อำพรางสิ่งใด
 แต่จะสอพลอกก็หาไม่
 มิให้มิตรไซร์เพลิงงปลา
 ยามจนไม่พาลช่วยกระหน่ำ
 อุปถัมภ์ทำชอบตอบแทน”

อุปนิสัยชกอย่างหนึ่งของ หลวงชาญ คุรุณวิทย์ ก็คือ เป็นคนร่าเริง
 นุกสนานเสมอ ชอบการดนตรี ร้องเพลง และการละคร เคยร้องเพลง
 ละครแสดงในงานของโรงเรียนและสมาคม เช่นที่ สามัคยาจารย์สมาคม
 ปลายกรุง

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีการซ้อมรบเสือป่าและลูกเสือทุกปี หลวงชาญ
 คุรุณวิทย์เป็นฝึกากยลูกเสือ ได้นำลูกเสือในบังคับบัญชาไปสมทบการซ้อมรบ
 ้วยเสมอ เมื่อมีการแสดงละครถวายให้ทอดพระเนตรคราวใด หลวงชาญ
 คุรุณวิทย์มักจะถูกเกณฑ์ให้เป็นผู้แสดงด้วยคนหนึ่งในต้น พ.ศ. ๒๔๕๘

เมื่อสมเด็จพระราชบัญญัติใช้นามสกุลแล้ว หลวงชาญครุฑวิทย์ได้โดยเสด็จ
 ทรัพย์และได้เป็นตัวละครแสดงถวายทอดพระเนตรด้วย โดยที่
 หลวงชาญครุฑวิทย์ยังไม่มีนามสกุล จึงได้ขอพระราชทานในวันนั้น พร้อม
 กับคนนอกหลายคน ในเย็นวันนั้นเองก็ไปทูลพระราชทานนามสกุลให้ว่า
 "มนฉัตรลิน" นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณล้นเกล้า ฯ

หลวงชาญครุฑวิทย์ได้สมรสกับนางสาวชิต นนทะเปารยะ บุตร
 ธรรมยานรารักษ์พลชั้นตรี มีบุตรธิดาด้วยกัน ๑๑ คน เป็นชาย ๗ คน
 หญิง ๔ คน บุตรชายหญิงส่วนมากมีครอบครัวและมั่งงานทำเป็นลำเป็นสัน
 เลวทางนั้น เว้นแต่คนเล็กออก ๒ คนซึ่งยังคงเรียนอยู่ในวิทยาลัยเทคนิค

บุคคลการอนามยแล้ว หลวงชาญครุฑวิทย์มีสุขภาพและอนามยดี
 สดคนหนึ่งในปฐมวัย และมีชดุมวัย แม่เมือเกษยณอายุออกจากราชการ
 ไปพระราชทานบ้านาญเมือวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ มีอายุ ๕๕ ปี
 ศษแล้ว ก็ยังแข็งแรงกระฉับกระเฉงอยู่มาก ได้รับอาสาเป็นครูใหญ่

โรงเรียนราษฎรแห่งหนึ่งแถวใกล้บ้านตำบลบางค้อ อำเภอบางขันเทียน
 จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่หลายปี ต้องสอนภาษาต่างประเทศแก่นักเรียนชั้นสูงๆ ของ
 พระเจ้าได้ดีกว่าคนอื่น เมืออายุย่างเข้าวัยชรา คือ เกินกว่า ๖๐ ปีแล้ว
 จึงชอบขามมาฝังพระนครในวันอาทิตย์และวันธรรมสวนะ เพื่อฝังกรรม-

ที่ศนาและป่าช้าตามสถานที่ต่างๆ เสมอ เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 วัดบวรนิเวศ พุทธสมาคม ขวพทกสมาคมที่วัดกันมาศยาราม และ
 โรงพยาบาลสงฆ์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อกำไรให้สงบและเพิ่มความ รุ้แล้วนำ

หวัชชธรรมทไคยนไคฟงไครมา กลับมาแล้วให้เพื่อนเก่า ๆ ฟัง แสดงว่า
ยังห่วงใยเพื่อนฝูงอยู่มาก นับว่าเป็นความดีของท่านออกประการหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง หลวงชำนาญครุฑวิทย์ เป็นคนมีนิสัยขี้อายหรือขี้อายเห็น
ขี้อายเรียนมาแต่เยาว์วัย เมื่อออกจากราชการแล้วมีเวลาว่างมาก จึงชอบ
ไปเที่ยวทัศนศึกษาสถานที่ต่าง ๆ เกือบทั่วพระราชอาณาจักร เที่ยวไปกับกรม
ประชาสัมพันธ์บาง กรมประชาสัมพันธ์บาง กิจสภาคหรือคณะทัศนศึกษา
ที่เอกชนจัดขึ้นบ้าง ไปส่วนตัวตามลำพัง พักบ้านเพื่อนฝูงบ้าง ไปกับพวก
เพื่อน ๆ บ้างเป็นนิตย จนกระทั่งเห็นว่าร่างกายไม่มีกำลังที่จะทานต่อภาร
กรากตร้าจริง ๆ แล้วจึงหยุดไป

อนึ่ง หลวงชำนาญครุฑวิทย์เป็นสมาชิกในสมาคมกตัญญูกตเวทิตตอสม
พระคุณอย่างหาไม่เปรียบได้ยาก งานวันลงนามถวายพระพรชยวันชนูปใหม่
กติก วันประสูติ หรือวันเกิดของสมเด็จพระคุณกติก วันถวายพระเพลิงและพระราช
ทานเพลิงของสมเด็จพระคุณแล้ว ไม่เคยขาดเลยหากไม่เจ็บไข้หรือ
มีกิจการอย่างอื่นทำเป็นจริง ๆ

หลวงชำนาญครุฑวิทย์ เริ่มช่วยกระเสาะกระแสะมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘
ภรรยาและบุตรธิดาและพวักญาติช่วยกันรักษาพยาบาลมาตั้งแต่ต้น ทงที่งาน
และที่โรงพยาบาล บางครั้งก็คัดค้าน แต่ในที่สุดก็ไคถึงแก่กรรมด้วยโรค
ชรา เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่มกลางภรรยาและบุตร
ธิดา ที่บ้านตรงข้ามอำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี ประมวลอายุได้
๗๑ ปี ๓ เดือน กับ ๒๘ วัน ก่อนถึงแก่กรรมหลวงชำนาญครุฑวิทย์เคย

ภาพฉายมยุตราเล็กออก ๒ คน กำลังเลาเรียนอยู่ และบุตรคนอื่น ๆ
จะเจริญในการงานคหหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ แต่ภรรยาและญาติที่ใกล้ชิด

รับรองว่าจะคงแสดงสติความสามารถ และในบรรดาบรรณิกานักทำงาน
และมีความประพฤติทุกคน มีแต่มีความเลื่อมเสียประการใด มีญาติ

คนหนึ่งใช้นามปากกาว่า อ. ชุนเทียน ได้ประพันธ์เป็นคำกลอนไว้ดังนี้

“วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๐๕ เมื่อเวลาตีสามยามคืนค่ำ

ชีพหลวงชาญดับลงตามวงกรรม เจ็ดสิบเอ็ดคนำอายุมี

อายุขัยใครเพียงนึ่งเป็นศรีแล้ว ไม่ต้องเกรววกองชั้นธัญญ์

ถึงหลงไหลไร้สติสมประดี พาชีวิตยุ่งยากลำบากใคร

มีความดีเหลือไว้ยิ่งใหญ่กว่า มีบุตรหลานภรรยาเคยอาศัย

ทั้งญาติมิตรตรึกคิดพิณใจ ด้วยอาลัยความดีที่พี่มา

.....
.....

ดวงวิญญาณหลวงชาญา ญาติของฉันทน์ จากร่างนนมแม่ใจจักไม่ห่าง

แดนสวรรค์ต้องถึงซึ่งรู้ทาง ชนสุทธาเคยสร้างทางใจมา

.....
.....

ดำรงตนอยู่ในพรหมวิหารสี่ มิได้มีอคติริเหลวไหล

ไม่หยามเหยียดริษยาอาชรรม์ใคร ปากกับใจซื่อสัตย์บ่ตติทาน

สมเป็นชายชาติครูผู้สอนศิษย์ กรรมลิขิตมางามสามสถาน

มีใจงามนามรูปพรียงสคราญ นามประทานบรรดาศักดิ์ประจักษ์งาม

ไปแล้ว ความที่ใคร่สร้างไว้ก็ยังคงจารึกเป็นอนุสรณ์อันจะไม่มัวลุ่มใน
บรรดาญาติมิตรสหายทั่วกัน สมดังพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธว่า

“พฤษภกาสร

อีกกุญชรอันปลดปลง

โททนต์เส่นั่งคง

สำคัญหมายในกายมี

นรชาติวางวาย

มลายสิ้นทงอินทรี

สถิตทั่วแต่ชั่วด

ประดับไว้ในโลกา”

พระพนิชยสารวิเทศ

หอสมุดคุรุสภา

หลวงบุญपालิตวิชาวาสาสัก

(บุญเลี้ยง บุญपालิต)

พ.ศ. ๒๔๓๘—๒๕๐๔

หลวงบุญपालิตวิชาวาสาสัก ขอเดชะว่า บุญเลี้ยง บุญपालิต ใ้
เปลี่ยนชื่อและนามสกุลใหม่เป็น บุญ อูปการ บุญपालิต (บ.อ. บุญपालิต)
ในคราวกราบถวายบังคมลาออกจากบรรดาศักดิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ และ
เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง ได้ขอกลับมาใช้บรรดาศักดิ์ และชื่อย่าง
เดิม แต่นามสกุลคงใช้ว่า บุญपालิต ต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ หลวง
บุญपालิตวิชาวาสาสัก เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๘
ที่บ้านตรอกโรงโคม อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร เป็นบุตรชนเพิ่ม
บำรุงธรรม นายอากบ๋อนเขย มารดาชื่อนางสีก มีพี่น้องร่วมบิดามารดา
รวม ๓ คน คือ:—

๑. นายอ้อย บุญอูปการ

๒. หลวงบุญपालิตวิชาวาสาสัก (บุญเลี้ยง บุญपालิต)

๓. นางสาวนพ บุญอูปการ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้เริ่มเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนราษฎรเจริญ

ของนครสม เป้าโรหิตย์ ซึ่งขณะนั้นตั้งอยู่ที่ใกล้สแยกราชวงศ์ (ปัจจุบันคือ
บริเวณโรงพยาบาลนครคีรีราชวงศ์ ถนนเขาวราช) สำเร็จชั้นประถมศึกษา

หลวงบุญปาลิตวิชชาสารักษ์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ แล้วได้ศึกษาต่อชั้นมัธยมที่โรงเรียนมัธยมศึกษา
 "ราชบูรณะ" (โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยปัจจุบัน) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘
 จบประจำตัว ๒๑๐๘ สอบไล่ได้ชั้นมัธยมบริบูรณ์ชาย (มัธยมปีที่ ๘) เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งนักเรียนสอบไล่ได้ชั้นมัธยมบริบูรณ์ทั่วประเทศในครั้งนั้น
 รวมทั้งสิ้น ๑๒ คน พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้เข้ารับราชการในตำแหน่งนักเรียน
 โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ และใน พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้รับทุน
 ไปเรียนของกระทรวงธรรมการ ไปศึกษา ณ มหาวิทยาลัยนอร์ทเวสต์เทิน
 เคนซิกาโก แห่งรัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๓
 ได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Science)

เมื่อกลับจากประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว นายบุญเลี้ยง ขนยประการ
 ได้เข้ารับตำแหน่งอาจารย์รองโรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา ขณะนั้นตั้งอยู่
 ในบริเวณวัดปทุมคงคา ตำบลลำเพ็ญ จังหวัดพระนคร (ปัจจุบันย้ายไปตั้งที่
 ถนนสุขุมวิท ตำบลบ้านกล้วย อำเภอพระโขนง ในบริเวณท้องฟ้า
 ล่อง กรุงเทพฯ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนปทุมคงคา) โรงเรียน
 มัธยมวัดปทุมคงคาในสมัยนั้นเช่นโรงเรียนที่มชชอเสียดังกล่าวที่หนึ่งใน
 กรุงเทพฯ ทั้งคำของนายกิจจา วัฒนสินธุ์ นักเรียน โรงเรียนมัธยม
 วัดปทุมคงคา พ.ศ. ๒๔๖๓—๒๔๗๐ เขียนไว้ในหนังสืออนุสรณ์
 โรงเรียนวัดปทุมคงคา ครบ ๖๐ ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ กล่าวถึงสภาพของ
 นักเรียนในสมัย พ.ศ. ๒๔๖๔ ว่าขอชั้นประถมศึกษาแล้วผู้ปกครองมัก
 ึ่งไปเรียนต่อที่ไหนบ้าง ว่า ".....แต่ถ้าเด็กอยู่ในจังหวัด
 พระนครและธนบุรี เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้ว จะจัดตั้งบุตรหลาน

ของตนเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงซึ่งมีในขณะนั้นไม่กี่โรงเรียน อาทิเช่น
 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ โรงเรียนวิ
 ปทมคงคา และโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ฯ ซึ่งเป็นโรงเรียน
 รัฐบาล ส่วนโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียง ก็มีโรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียน
 เซนต์คาเบรียล..... ผู้เขียนคนเดียวก่น ไท่กล่าวอีกตอนหนึ่งว่า
 “.....เมื่อพอดังชื่อเสียงของโรงเรียนวัดปทุมคงคาที่เป็นมาแล้วในอดีต
 อาจกล่าวได้ว่าไม่น้อยหน้าไปกว่าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ที่มีอยู่ในขณะ
 โรงเรียนวัดปทุมคงคาเป็นจำนวน ๑ ใน ๓ ของโรงเรียนที่กล่าว โรงเรียน
 ที่มีชื่อเสียงอีก ๒ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และ
 โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ชื่อเสียงของโรงเรียนย่อมเกิดจากโรงเรียน
 มาระเบียบวินัยดี มีครูบาอาจารย์ดี มีนักเรียนดี..... ในด้าน
 ข้าราชการก็ไม่น้อยหน้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ คือ นอกจากมีครูไทยที่
 ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสมควรนำมากล่าว ณ ที่นี้ได้แก่ พระยาศกษ
 สมบูรณ์ (ม.ล. แหยม) พระสันนิษิตวิทยาพัฒน์ หลวงบุญปาลิตวิรัชชาศาส
 หลวงบรรลพวิชาฉาน ร.อ.อ. ประโมทย์ จันทร์มณี ขุนวิสุตธรรม
 ขนจรราชวิจิตร (ครุสารี มกระสาร) นายพงษ์ วรรณะสาร นายพร ทองพ
 คึกกั เป็นต้น ส่วนครูที่เป็นฝรั่งต่างชาติ โดยมากเป็นผู้มีชื่อเสียง และ
 ผู้เคยวางรากฐานการศึกษาในประเทศไทยมาแล้วทั้งสิ้น ได้แก่ นายเช

* อาจารย์ใหญ่ ๒๔๕๑-๒๔๕๔
 ** หลวงประโมทย์จรรยาวิภาช

๒ อาจารย์ใหญ่ ๒๔๔๒-๒๔๔๕
 * ครูใหญ่ ๒๔๔๖-๒๔๔๗

ตุลาคม ๒๔๗๕. ก็ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นอาจารย์ใหญ่ต่อจาก นายเอ.ช. เซ็ชชิล อาจารย์ใหญ่คนเดิม โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคามีอาจารย์ใหญ่ เป็นชาวอังกฤษ มาเป็นเวลาที่ติดต่อกันถึง ๒๐ ปี คือ นายเฮน. ซัดตัน ๔ ปี นายเอ.ช. เซ็ชชิล ๔ ปี และนายเอ.ช. เซ็ชชิล ๑๒ ปี ธรรมดา จึงนับว่าเป็นเกียรติอันสูงของหลวงบุญปลีตรีวิชาสาสตร์ที่ได้รับควมไว้วางใจ จากทางราชการ ได้รับมอบการปกครองดูแลครูอาจารย์และนักเรียนซึ่งเคย อยู่กับอาจารย์ใหญ่ชาวอังกฤษมาถึง ๒๐ ปี หลวงบุญปลีตรีวิชาสาสตร์ เห็นสมควรจะโอนเยอกลงเรียน สวม กิริยาท่าทางนุ่มนวล ยิ้มแย้มแจ่มใส จึงปกครองครูอาจารย์และนักเรียนชั้นใหญ่ ๆ ได้ราบรื่นและทศเทียมมาก อาจารย์ใหญ่ชาวอังกฤษได้เป็นอัยวงศ์ ได้ทราบจากบรรดาศิษย์เก่ากล่าว ขวัญถึงทักว่า ในระหว่างที่ท่านเป็นอาจารย์ใหญ่อยู่ ท่านเป็นผู้ควบคุม กิจการงานการศึกษาภายในโรงเรียนบริบูรณ์ไปด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการคือ การสอน การปกครอง และวิธีกำเนนกิจการทั่วไป ถ้าจะเปรียบให้เหมาะสม กับมงคลนามของโรงเรียน (ปทุมคงคา) คือเปรียบนักเรียนดัง กอขัว ไชยวิ คอกขัว และฝักขัวแล้ว ท่านก็เสมือนนาทหล่อเลี้ยงขัวในสระให้งอกงาม จริงอยู่เมตติยของ ท่านซึ่งเปรียบกับกอขัวอาจจะมทอขยเฉาขางตามหลักธรรม- ฑาของขัว แต่ท่านก็ได้วางตนเป็นครุทศคคคตามตามทุกขสข มีเมตตา กรุณา มีทศาทิจ คอศิษย์อยู่เป็นนิตย์ หากเหลือข่ากว่าแรงจะช่วยแบ่งเบ ความหนักใจได้แล้ว ท่านก็วางจิตเป็นอเยกขา อันเป็นชนสุดทษยทศารย จะประพฤติปฏิบัติต่อศิษย์

หลวงบุญปาลิตวิเศษสาส์กได้รับราชการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่
 โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคาเป็นเวลา ๗ ปี จึงได้ย้ายไปเป็นอาจารย์ใหญ่
 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถานศึกษาเดิมของท่าน เมื่อวันที่
 ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ขณะที่ท่านมารับตำแหน่งอาจารย์ใหญ่
 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยนั้น หลวงเสขสุนทรผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่
 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยรักษาการ ในตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่ แทน
 เพราะนายเอ.ซี. เซตซิล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยได้เกิด
 ทางกลับประเทศอังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียน
 สวนกุหลาบวิทยาลัยก็เป็นชาวอังกฤษมาเป็นเวลารวม ๓๓ ปี คดีระยะเวลา
 ๒๗ ปี เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ นายเอช.อี. สไปว์ ๑๒ ปี และ
 นายเอ็น. ซัทตัน ๑๕ ปี ต่อมาพระปวโรฬารวิทยา (ป้อ เซตซอ) ได้ดำรง
 ตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่ ซึ่งเป็นคนไทยคนอยู่ ๒ ปี คือ พ.ศ. ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕
 แล้วนายเอ.ซี. เซตซิล ได้มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ต่อมาอีก ๖
 จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๑ นับว่าหลวงบุญปาลิตวิเศษสาส์กมารับตำแหน่ง
 อาจารย์ใหญ่ต่อจากนายเอ.ซี. เซตซิล อีกเป็นครั้งที่ ๒ และเป็นอาจารย์ใหญ่
 ชาวไทยคนที่ ๒ ของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ต่อจากนั้นมาตำแหน่ง
 อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยก็เป็นคนไทยตลอดมาจนบัดนี้ และ
 หลวงบุญปาลิตวิเศษสาส์ก ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสวนกุหลาบ
 วิทยาลัยอยู่นานถึง ๑๕ ปี ในระหว่าง ๑๕ ปี ท่านดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่
 ครองน ท่านของประสพภาระหนักในการดำเนินการศึกษาเป็นอย่างดี เพราะ

การศึกษาในระยะ พ.ศ. ๒๔๘๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๘ ต้องประสบอุปสรรค
 กระทบกระเทือนหลายประการ มีทั้งภัยทางธรรมชาติและภัยทางการเมือง
 ภัย ในพ.ศ. ๒๔๘๔ เริ่มสงครามมหาเอเซียบริพาท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ
 สงครามโลก กรุงเทพฯ เป็นจุดยุทธศาสตร์แห่งหนึ่งของสงครามครั้งนี้
 ทำให้การศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ ระส่ำระสาย มีการเรียน ๆ หยุด ๆ
 ผู้ปกครองต้องพานักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานของตน อพยพไปอยู่นอกบริเวณ
 กรุงเทพฯ คืออาคารโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยถูกทำลายจากภัยทาง
 ภัยทางอากาศ ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในกรุงเทพฯ เป็นเหตุ
 ให้การเล่าเรียนต้องชะงักลงชั่วคราว และหลังสงครามโลกสงบแล้วค่า
 ครองชีพสูง เป็นเหตุให้กระทบกระเทือนถึงครูและนักเรียนบางคน หลวง
 ญาณูปาลิตวิทวัสศาสาสักซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่ต้องริบภาระคอยช่วยเหลือครูและ
 นักเรียน นานักเรียนให้ปลอดภัยจากภัยสงคราม และในเวลาเดียวกันก็ให้
 ผลิตผลการศึกษาค ด้วยความหนักแน่น อุตุน และใจเย็น หลวงญาณูปาลิต-
 วิทวัสศาสาสักก็ได้ควบคุมดูแล และดำเนินการโรงเรียนไปด้วยความเรียบร้อย
 เรียบร้อยเป็นอย่างดี ถึงแม้ฐานะของโรงเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษา ๗-๘
 ได้เลิกไปพักหนึ่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๘ ก็แต่เมื่อเปิดชั้น
 มัธยมศึกษาเตรียมอุดมศึกษา (มัธยมศึกษา ๗-๘) อีกครั้งในพ.ศ. ๒๔๘๐ โรงเรียน
 สวนกุหลาบวิทยาลัยภายใต้การของหลวงญาณูปาลิตวิทวัสศาสาสัก อาจารย์
 ใหญ่ก็ได้ริบผลแห่งการเล่าเรียนนี้ นักเรียนเข้าสอบไล่ชั้นมัธยมศึกษา
 วิชาได้เป็นจำนวนมาก และในปีแรกผู้สอบไล่ชั้นที่ ๑-๒ ของแผนก
 วิทยาศาสตร์ ก็เป็นนักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยอีกด้วย

นายณพ ปาลกระวงศ์ ณ ขยธยา ผู้อำนวยการกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ
 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียน
 สวนกุหลาบวิทยาลัย ต่อจากหลวงขมัญญาปาลิตวิเศษศาสตร์ ได้เขียนคำอาลัยไว้
 ในหนังสือ "ขุณฺโณเลงอนฺสรณ" ตอนหนึ่งว่า "ในระหว่างอาจารย์ หลวงขมัญญา
 ปาลิตวิเศษศาสตร์เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยนั้น งานขอ
 โรงเรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ครูอาจารย์ นักเรียน คนงานภารโรง
 ต่างก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดี ไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงอะไรเกิดขึ้น จะมีบ้างก็เป็
 เหตุกรรมตาทัมอยู่ในโรงเรียนทว ๆ ไป อาจารย์หลวงขมัญญาปาลิตวิเศษศาสตร์
 ปลัดกรของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยด้วยพระคุณมากที่สุด ความใจดีขอ
 อาจารย์หลวงขมัญญาปาลิตฯ เป็นที่ทราบกันทั่วไปในบรรดาครู อาจารย์ นักเรียน
 คนงานภารโรง และแม่จันคนภายนอก อาจารย์หลวงขมัญญาปาลิตฯ เป็นคน
 ใจดีจริง ๆ ไม่นินทา ไม่โกรธ ไม่ด่า ไม่มุ่งร้าย ไม่อิจฉาริษยา ซ้ำพเจ้า
 เป็นครูสวนกุหลาบวิทยาลัยนานที่สุดคนหนึ่ง เป็นครูได้บังคับขมัญญาชอ
 อาจารย์หลวงขมัญญาปาลิตฯ ตลอดเวลาสืบกว่ายี่สิบปีไม่เคยเห็นอาจารย์หลวง
 ขมัญญาปาลิตฯ แสดงอารมณ์รุนแรงกับผู้หนึ่งผู้ใด"

วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๗ หลวงขมัญญาปาลิตวิเศษศาสตร์ได้
 ย้ายไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำกรมวิสามัญศึกษา และต่อมาอีก ๒ ปี
 ก็ได้ออนไปดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมวิชาการ แล้วจึงย้ายไปดำรง
 ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยาซึ่งได้จัดเป็นโรงเรียน
 หักครแล้ว เมื่อ วันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ท่านได้ลาออกจากราชการ
 เพื่อบริการราชทานบำนาญฐานสูงอายุเมื่อ วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

ในระหว่างท่านเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนยานสมเด็จเจ้าพระยา ท่านก็คง
 มุ่งตั้งใจประกอบด้วยเมตตาและกรุณา ต่อครูอาจารย์และนักเรียนด้วยดีเช่น
 เดิม ดังคำกล่าวของ ม.ร.ว. ทวีโกศ เกษมศรี กล่าวในนามคณะครู
 อาจารย์วิทยาลัยครูยานสมเด็จเจ้าพระยาไว้ในหนังสือ "บุญเลี้ยงอนันต์"
 ตอนหนึ่งว่า "ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ อาจารย์หลวงขัญญาปลัดขันธ์ ไค
 รัชหนักเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนยานสมเด็จเจ้าพระยา ข้าพเจ้าเคยรู้จัก
 และทราบอัธยาศัยของท่านมาแล้ว รู้สึกมีความยินดีมากที่ได้มีโอกาส
 ได้ขบถบายปัญหาของท่าน โดยมีใคคาดหมายมาก่อน และตลอดเวลา
 ที่ท่านดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนยานสมเด็จเจ้าพระยาอยู่ ซึ่งถึงแม้
 จะเป็นระยะเวลาอันสั้นเพียงขยู่เดียว ครออาจารย์ในโรงเรียนนต่างก็มีความ
 รักใคร่เคารพท่านกันทุกคน ทั้งนี้เพราะอาจารย์หลวงขัญญาปลัดขันธ์ เป็นผู้มี
 พรหมวิหารซึ่งเป็นธรรมของผู้ใหญ่ ทำให้ผู้อยู่โดยขบถบายปัญหาใคร่ความ
 สุขทั่วกัน ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นท่านใคร่เรียกใครมาว่าอย่างรุนแรงเลย
 ถ้าจะมีทำอะไรไม่ถูกต้อง ท่านก็พูดชี้แจงแนะนำด้วยความเมตตาให้เข้าใจ
 และปฏิบัติเสียใหม่ให้ถูกต้อง นอกจากนั้นเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้อยู่
 โดยขบถบายปัญหาโดยทั่วถึง คุณลักษณะอีกประการหนึ่งที่ข้าพเจ้าชมมากคือ
 ท่านเป็นคนรักความยุติธรรม และชอบพูดตรง ๆ เมื่อเห็นว่าอะไรไม่
 มุ่งาม ไม่มีการแสดงว่าชอบคนนั้นเกลียดคนนั้นแต่อย่างใดเลย....."
 นระหว่าง ๔๐ ปี ที่ท่านรับราชการอยู่ในใครบพระราชทานเครื่องราช-
 สัตยาภรณ์คือ ทวดยาภรณ์มงกุฎไทย ตริตาภรณ์ช้างเผือก เหรียญบรม
 ชาติภักเฑก (เงิน) รัชกาลที่ ๗ และรัชกาลที่ ๘ และเหรียญจักรพรรดิมาลา

วาถงหนาทครอบครวักนาชม หลวงขณูปลาลิตวิชาสาสัดกสามารถ
 เดียงบุตรธิดาทัง ๑๕ คนให้เจริญเติบโต ได้มีการศึกษาและมีหลักฐาน
 ตามสมควรแก่อกภาพ คือ

๑. พันตรีวณู ขณูปลาลิต ผู้ช่วยผู้คณัดนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา
๒. นายกมล ขณูปลาลิต ครูโรงเรียนทวิภาณิเศก
๓. นางสาวจิราภา ขณูปลาลิต (ถึงแก่กรรม)
๔. นายมนต์ ขณูปลาลิต ประจําอัยการท่าเรือแห่งประเทศไทย
๕. นายสันณะ ขณูปลาลิต ครูโรงเรียนช่างก่อสร้างอเทณถวายน
๖. เรือตรีชฎาเวษ ขณูปลาลิต รัฐบาลการอัยการกรมอาหารเรือ
๗. นายมนัส ขณูปลาลิต ทำงานอัยการกรมอศวทยา
๘. แพทย์หญิงวารณ ขณูปลาลิต ประจําอัยการทวชวรพยาบาล
๙. นายธีระ ขณูปลาลิต ครูโรงเรียนวิคินวลนรทิดิ
๑๐. นายพนธิ ขณูปลาลิต (ถึงแก่กรรม)
๑๑. นายนถกรรม ขณูปลาลิต รัฐบาลการทกระทรวงเกษตร
๑๒. นายสวัช ขณูปลาลิต ประกอบอาชีพส่วนตัว
๑๓. นายถาธร ขณูปลาลิต กำลังศึกษาทงฟ้าลงกรรมทวาทวิทยา
๑๔. นายพิศณ ขณูปลาลิต กำลังศึกษาทโรงเรียนช่างก่อสร้าง
 อเทณถวายน
๑๕. นางสาวจรัส ขณูปลาลิต กำลังศึกษาทโรงเรียนสตรีวิคินวลนร
 พฤตมาราม

หลวงขัญปาลิตวิชาวาสาศักได้ป่วยเป็นโรคแทรกเนื่องมาจากโรค
 ขยายหวาน มีอาการหนักตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ไปรักษาตัวที่
 โรงพยาบาลศิริราช จนถึงปลายเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๓ แต่อาการ
 ไม่ดีขึ้น มีแต่ทรงภัยทรุดตลอดมา จนถึงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๔
 เวลา ๘.๓๐ น. ก็ไต่ถึงแก่กรรมด้วยความสงบ สิริรวมอายุได้ ๖๖ ปี
 ๓ เดือน กับ ๒๓ วัน

หลวงขัญปาลิตวิชาวาสาศักเป็นครุฑาหน้าทอบรมสังฆสนเท็กอยู่เกือบ
 ตลอดเวลาอายุราชการ ๔๐ ปี นับว่าเป็นผสมนสยใจคอมันคง และเยือก
 เย็นค้มมาก หลวงขัญปาลิตวิชาวาสาศักเกิดมาเป็นครุฑโดยแท้ ได้ประกอบ
 อาชีพครุฑตั้งแต่ต้นจนสุดทายเป็นชีวิตราชการ เคยดำรงตำแหน่งอาจารย์
 ใหญ่ ควบคุมบังคับบัญชาสถานการศึกษานานถึง ๓ แห่งด้วยความเรียบร้อย
 ระเบียบ เป็นอาจารย์ใหญ่ที่ขยันขันแข็งมาก วันสาย บัวย ลา มนอยทลศ
 ถ้าไม่จำเป็นอย่างยงแล้วจะไม่ยอมขาดโรงเรียนเลย ชั่วโมงสอนครุ
 ประจำชนหรือครุพิเศษขาด ถ้าสอนไต่ไม่มกจอย่างอนเป็นสอนแทนเสียเอง
 ทุกครั้งไป วิชาที่ถนัดที่สุดก็คือภาษาอังกฤษ หลวงขัญปาลิตวิชาวาสาศัก
 มีความรู้ภาษาอังกฤษดีมาก เพราะสนใจอ่านเขียนพูดอยู่เสมอ คณะกรรม
 านประเสริฐยงกคอรบพงและนบถอความเห็นผอนเสมอ แม้ความเห็นของ
 อยู่นในยังคัมขัญชา ความเห็นใด ๆ แม้จะขัดแย้งกับความเห็นของตนอย่าง
 รุนแรง แต่ถามเหตุผลจะอ่านวยประโยชนแก่นกเรียนไต่ก็ยอมรบปฏิขติคาม
 ไม่คคคว่าการยอมตามความเห็นผอนอยเป็นการเสียเหลี่ยมเสียหน้าแต่ประ
 หารใจ และถ้าจะไม่เห็นด้วยก็แสดงออกด้วยควมสุภาพนมนวล ไม่ทำให้

ฝนย่อยหรือฝนของอโยชัย ไกรธแดน ก็เมื่อท่านใดที่คิดทั้งกาย วาจา ใจ
 เป็นครุฑตลอดอโยชัยชยตงน จึงควรแก่การสรรเสริญอย่างยง ก็จงเห็นได้
 จากคำกลอนไว้อาลัยของท่านผู้หญิงซึ่งเขียนในนามคณะศิษย์และมิตรผู้อาลัย
 ไว้ในหนังสือ "บุญเลี้ยงอนุสรณ์" ว่า

ความคิดคำนึง

อาจารย์บุญปาลิตวิชาวาสสภ เป็นครูพร้อมทั้งชีวิตและจิตใจ นำใจเย็นเช่นครูผู้ทรงวิทย์ มุ่งให้ศิษย์คิดเห็นเป็นคนดี จึงเป็นที่รักใคร่ในหมู่ศิษย์ ถวายมีครูผู้ซื่อตรงจงเจตนา ถ่อมตนเป็นธรรมชาติประจำใจ นับเป็นที่นิยมสมดวงแด	ผู้สามารถน้อมนิยมสมสมัย มีนิสัยแผ่เผื่อเอื้ออารี ส่งสอนศิษย์ทั้งมวลอย่างถ่วงถ มิได้มีเห็นอวดหน้าถายวิชา เพราะต่างคิดถึงคุณอันหนักหนา ยอมพินผ้าอุปสรรคมิพักแพ ว่าตักน้ำไม่ไหลไฟไม่ไหม้แน่ เพราะในแม่หม่มิตรก็คิดรัก
--	---

ขอความดีที่ราพสนสนน ขอสกุลบุญปาลิตนิตย์พ้านัก	เป็นเครื่องชดเชยเห็นประจักษ์ เจิดประจักษ์คุณงามอร่าม เทอญ
--	--

นอกเหนือจากงานในหน้าที่ราชการ หลวงบุญปาลิตวิชาวาสสภยัง
 ได้บำเพ็ญกรณียกิจเพื่อการศึกษาอีกมาก จะขอหยิบยกมากล่าวเพียงบาง
 อย่างดังต่อไปนี้

๑. เมื่อใดที่ทรงครุสภาชนใน พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ แต่งตั้งหลวงบุญปาลิตวิชาวาสสภ เป็น กรรมการผู้หนึ่งในคณะ
 กรรมการอำนวยการครุสภาชุดแรก

๒. ใ้เรียบเรียงตำราภาษาอังกฤษชด Grammar and Composition สำหรับชนมัธยมท ๑ ถึงมัธยมท ๖ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย

๓. ใ้เขียนสารคดีเกี่ยวกับการศึกษา ลงพิมพ์ ในหนังสือวิทยาจารย์ และหนังสือ "จันทร์เกษม" หลายเรื่อง เช่น "จุดหมายของการศึกษา" และ "ประสพการณ์บางประการในการติดต่อร่วมมือระหว่างครูกับปกครอง" เป็นต้น ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ สำนัคษาจารย์สมาคมใ้ประกาศรายชื่อผู้ใ้เรียบเรียง ในการ เขียนเรื่อง ลง พิมพ์ ใน หนังสือ วิทยาจารย์ หลวงบุญปลาดิวชชาสาสตกเขียนผู้หนึ่งทใ้เรียบเรียงท ๒ และสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพซึ่งขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ประทานรางวัล

๔. เมื่อกลับจากการปฏิบัติงานการศึกษาในสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ แล้ว ใ้แสดงปาฐกถาทศครุสภา เรื่อง "การศึกษาในสหรัฐอเมริกา และข้อสังเกตอื่น ๆ" ซึ่งสมควรจะได้นำมา ขยายตอนมาบันทึกไว้ ณ ทน

การศึกษาในสหรัฐอเมริกา

ต่อไปนข้าพเจ้าจะใ้กล่าวถึงการศึกษาในสหรัฐอเมริกา เป็นความประสงค์และหลักการของรัฐบาลที่จะใ้ให้กุลบุตรกุลธิดาใ้รับการศึกษาจนจบวิชาสามัญของตน และสำหรับผู้ที่ไม่อยู่ในเกณฑ์จะสามารถเรียนต่อใน

มหาวิทยาลัยไคโรเรียนวิชาชีพต่อไปจนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ ทั้งนี้เพื่อว่า
คุณครูกลุ่กต่างหลายจะได้นำคนสมบัติ ๓ ประการต่อไปนี้ คือ

๑. สามารถจัดระเบียบของตนเองได้ถูกต้อง เช่นผู้ทำประโยชน์ให้
สังคมได้เต็มที่ และช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของชาติได้ด้วย

๒. เข้าใจดี และสามารถประกอบกิจการที่จะต้องกระทำประจำวัน

๓. ผักผ่อนให้เป็นผลความไม่ใจ สามารถบังคับจิตใจ มีนิสัยใจ
คอและชำนาญในหน้าที่ เหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตยอเมริกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐจึงจัดให้ตั้งโรงเรียนชนบทแห่งทุกหน ซึ่งเด็กทุก

คนได้มีโอกาสรับการศึกษา ฟรี จนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ คือ ไคโรเรียนวิชา

สามัญและวิชาชีพจนมีสมรรถภาพเหมาะสมจะเข้าเป็นหน่วยของสังคมต่อไป

การจัด Age-Level ไปในตัวด้วย คือ ประถมปีที่ ๑ อายุ ๖ ปี มัธยม ๑

อายุ ๑๐ ปี และเรียนจนจบมัธยมบริบูรณ์ (ม. ๘) อายุ ๑๗ ปี ใน ๘ ปี

แรกคือ Grade ๑-๘ (เทียบเท่า ป. ๑-ม. ๔) นักเรียนเรียนวิชาสามัญ

เป็นส่วนใหญ่ ต่อเมื่อเรียนถึง Grade ๘ (เทียบเท่า ม. ๕) จึงเริ่มเรียน

วิชาชีพมากขึ้น โรงเรียนรัฐบาล หรือที่เรียกว่า Public Schools นี้ โดย

มากก็สอนวิชาสามัญและอาชีพควบกันไปด้วย คือ นักเรียนโดยมากเรียนอาชีพ

แต่เด็กเรียนส่วนน้อยที่ตามความเห็นชอบของโรงเรียนเรียนวิชา "Academic"

พอจะได้ไปเรียนมหาวิทยาลัยต่อไป เพราะเป็นผู้ที่ทางโรงเรียนเห็นแล้ว

ว่ามีแววที่จะเรียนสำเร็จในมหาวิทยาลัยได้ เนื่องจากโรงเรียนมีสถิติผล

การเรียนและ Test จากชั้นต่ำ ๆ มาแล้วว่านักเรียนคนใดควรจะเรียนอาชีพ

อย่างไรหรือเรียนต่อในมหาวิทยาลัยต่อไป

โรงเรียนอาชีพโดยเฉพาะก็มีบ้าง ซึ่งนักเรียนจำเป็นจะต้องเรียนวิชาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดในโรงเรียนนั้น ไม่มีวิชา Academic เพื่อเรียนต่อในมหาวิทยาลัยเลย วิชาสามัญที่เรียนก็มีแต่เป็นชนิด Correlated Subject ที่เป็นประโยชน์รวมกับวิชาชีพซึ่งนักเรียนนั้น ๆ เลือกเรียน การเรียนวิชาชีพนั้นอาจมีโอกาสรียนต่อที่ Junior college ในจังหวัดเดียวกันได้เหมือนกัน สำหรับนักเรียนที่เรียนวิชาชีพสำเร็จเมื่ออายุยังน้อยอย่างหนึ่ง และสำหรับบางคนที่ต้องการจะเรียนวิชาชีพชั้นสูงขึ้นไปกว่า High school level เพื่อมหาวิทยาลัยในระดับชั้นกึ่งเหมือนกัน Junior college หมายความว่ามหาวิทยาลัยที่สอนอีก ๒ ปี ต่อจาก High school มีสอนในจังหวัดเล็ก ๆ ที่ยังไม่ได้ตั้งชนใหม่ลงชนประเทศ ทกกล่าวว่ นักเรียนสำเร็จวิชาชีพเมื่ออายุยังน้อยนั้น หมายความว่านักเรียนบางคนเรียนอาชีพจบ High school level เมื่ออายุยังไม่ครบ ๑๗ ปี ทางบริษัทต่าง ๆ จะไม่ยอมรับเข้าทำงาน ก็จำเป็นต้องเรียนต่อใน Junior college อีก ๑ ปี หรือ ๒ ปี เพื่อให้อายุครบ ๑๗ ปีเต็ม จะได้เข้าทำงานตามบริษัทต่าง ๆ ได้ และในเวลาเดียวกันหลักความรับผิดชอบแน่นอนแน่นอน คือกว่าอยู่เฉย ๆ

นอกจาก Public school ซึ่งเป็นโรงเรียนของรัฐบาล และนักเรียนเรียนฟรีจนจบ High school level แล้ว ก็มีโรงเรียนราษฎร์ ที่เขาเรียกว่า Independent school หมายความว่า เป็นโรงเรียนอิสระไม่ได้รับ Subsidy จากรัฐบาล เช่น โรงเรียนราษฎร์ของเราเลย ดังนั้นโรงเรียน Independent จึงจำเป็นต้องรักษามรรยาทพื้นฐานแห่งการสอนให้สูง ซึ่งส่วนใหญ่สูงกว่า

โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียน Independent ไม่สอนวิชาชีพเลย สอน
 วิชา Academic แต่อย่างเดียว ทั้งนี้ก็เพราะว่าผู้ปกครองนักเรียนพวกนี้มี
 ฐานะในการเงินสูง สามารถให้ค่าเล่าเรียนที่สูงลิบได้ และสามารถส่ง
 บุตรของเขาเข้ามหาวิทยาลัยต่อไปได้อีกด้วยประการหนึ่ง โรงเรียนราษฎร์
 ในอเมริกาจำครุฑ ๆ มาสอนเพราะยอมเสียเงินเดือนแพง ๆ ได้ และจัด
 ชั้นหนึ่ง ๆ มีนักเรียนเพียง ๑๕-๒๕ คนเป็นอย่างมาก นักเรียนจึง
 มีโอกาสได้รับการสอนอย่างคียง วิชาการฝ่ มอถมีสอนข้างขางอย่างเหมือน
 น ซึ่งเขาจัดให้นักเรียนทำอะไรเป็นประโยชน์ได้จริงคือ เช่น วิชา
 food-work ก็สามารคคิดทำหีบหรือเกาธ ซึ่งภายหลังเขาไปใช้ทขานได้
 เพราะเขามั้เครื่องมอครบตามชนิดของการฝ่ มอ ๑-๒ อย่างที่จัดใหม่
 ง่ายขึ้น

(ในการเรียบเรียงครั้งนี้ ผู้เขียนได้อาศัยข้อความจากประวัติย่อใน
 หนังสือ "บุญเลียงอนุสรณ" ซึ่งหลวงสำเร็จวรรณกิจเป็นผู้เขียนไว้
 ส่วนใหญ่ และจากคำไว้อาลัยของบางท่านที่เขียนไว้ในหนังสือเล่ม
 ยวกันนั้น จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย)

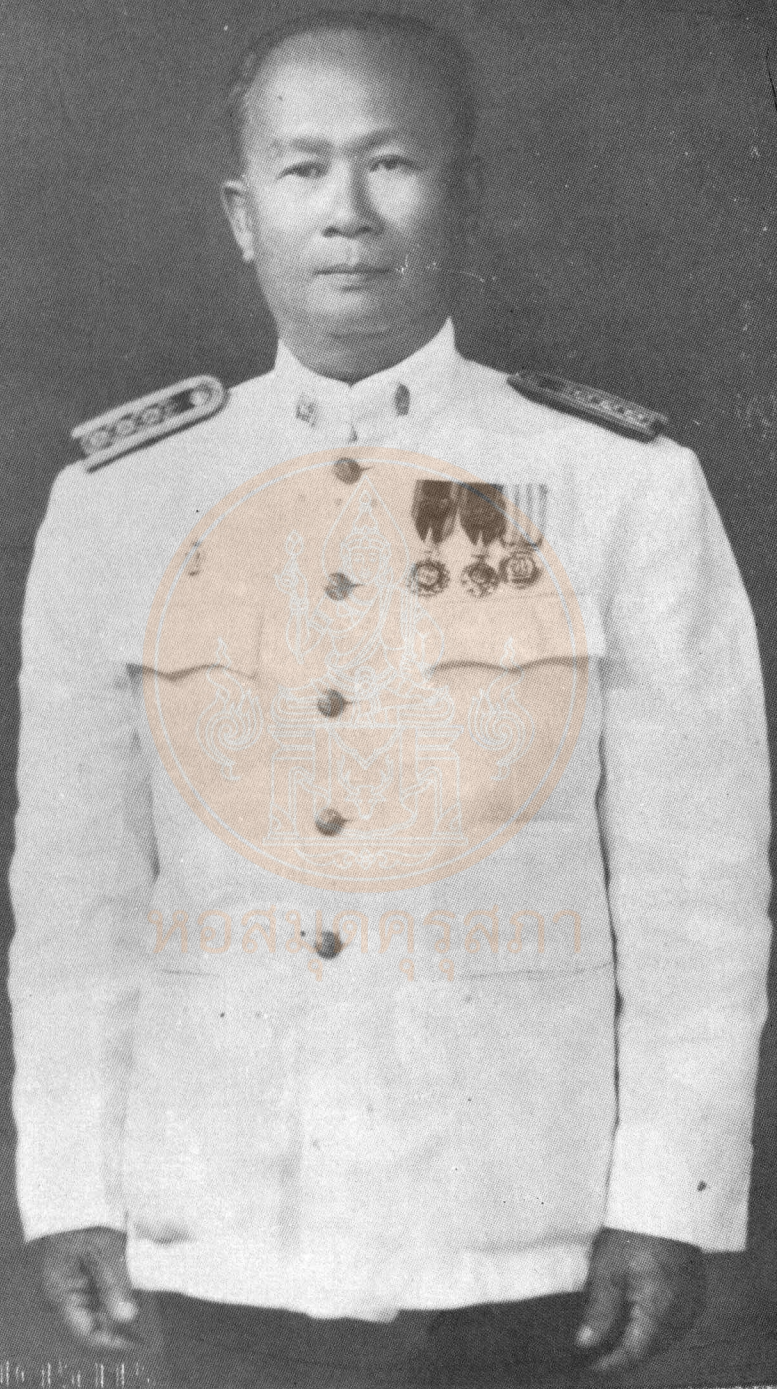
สันธนะ บุญपालิต

นายชอุณห์ อรุณโรจน์

พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๕๐๒

นายชอุณห์ อรุณโรจน์ เป็นบุตรนายด้วง นางขาง อรุณโรจน์ เกิด
เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ที่ตำบลสุทโธรวร แขวง อำเภอบางกอกน้อย
จังหวัดธนบุรี นายชอุณห์ เดิมชื่อ ชุ่น เป็นบุตรคนโต มีน้องอีกคนหนึ่งคือ
นายสิงห์โต อรุณโรจน์ ปัจจุบันรับราชการเป็นนายด่านศุลกากร จังหวัด
กระบี่

นายชอุณห์ ได้ศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนมัธยมวัดอมรินทร์ สำเร็จชั้นมัธยม
ปีที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ และได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนมัธยมโสมสิตโสมส
อีก ๓ ปี สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้เข้าศึกษาต่อใน
โรงเรียนฝึกหัดครูประถมวิทย์วชิรวิเศษ สอบได้ประโยคครูมูลใน พ.ศ. ๒๔๖๒
และประโยคครูประถมใน พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้เข้ารับราชการเป็นครู
โรงเรียนฝึกหัดครูประถมวิทย์วชิรวิเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓
เนื่องจากป่วยเป็นไข้ใจรักในทางพลศึกษา ระหว่างที่รับราชการเป็นครู
โรงเรียนฝึกหัดครู ประถมนี้เอง นายชอุณห์ ได้ไปศึกษาวิชาพลศึกษา
โรงเรียนฝึกหัดวิชาพลศึกษากลาง (ในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย)
และสอบได้ครูสอนพลศึกษาเอก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ นับเป็นผู้สอนวิชา
พลศึกษาเอกได้เป็นคนแรก ในประเทศไทย

นายจกห่ ครอบโรจน์

หลวงพิลาศวรรณสาร ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนผกหัตถ์ครู
ประถมวัดบวรนิเวศ ไต่ถามว่านายชอุณหว่า

“นายชอุณห อรุณโรจน์ เคยเป็นนักเรียนผกหัตถ์ครูประถม เมื่อแรก
ออกบรรพชาเป็นครุ ก็ได้ประกาศนียบัตรเพียงครูประถมสามัญ สอน
ประจำชั้นนักเรียนสามัญอยู่ในโรงเรียนผกหัตถ์ครูประถมวัดบวรนิเวศ เหมือน
ครูประกาศนียบัตรประถมสามัญทั้งหลาย แต่นายชอุณหมันสยชอบผลศึกษา
เอาใจใส่วิชาแผนกจริง ๆ ขยันในการฝึกหัดสั่งสอนนักเรียนและฝึกหัดคว
งตลอดมา จนได้เลื่อนเป็นครูประถมประกาศนียบัตรผลศึกษาเอก เมื่อได้
เป็นครูผลศึกษาเอกแล้ว ก็ยังเอาใจใส่ฝึกฝนตนเองเพื่อก้าวหน้ามาฝึกหัด
สั่งสอนนักเรียนอยุ่เสมอมิได้พักสักที และในการฝึกหัดสั่งสอนนักเรียนแต่
ละครั้งนั้น ไม่ว่าจะเรียนชั้นเล็ก ชั้นใหญ่ นายชอุณห อรุณโรจน์ทำ
ตัวอย่างให้นักเรียนดูเป็นอย่างดี เป็นที่พอใจนักเรียนทุกคน นายชอุณห
เป็นผมกากลางกายกลางใจดีมาก ถึงแม้นายชอุณหมีอายุเลย ๕๐ ปีแล้ว ก็ยัง
สามารถทำตัวอย่างหรือเล่นแสดคงเป็นตัวอย่างให้นักเรียนดูได้”

ในระหว่างที่บรรพชาเป็นครูสอน อยู่ใน โรงเรียนผกหัตถ์ครูประถม
นายชอุณห อรุณโรจน์ยังอยู่ในวัยหนุ่ม นอกจากการเล่นห้อยโหนแล้ว ยัง
เป็นผริเริ่มการแสดขยคหยนและตอคว ดึงนนทลานแห่งหนึ่งในบริเวณโรง
เรอราชพัชชอยู่หลังบ้าน นายชอุณหได้จัดตั้งราวเคียว ราวคู้ และห้วงชน
ไซ้เป็นที่ฝึกฝนตนเอง เพื่อให้เกิดความสนใจแก่เด็กหนุ่มในย่านนั้น ต่างพา
กันมาเล่นด้วย โดยขอให้นายชอุณหซึ่งเป็นที่รู้จักกันในสมัยนั้นว่า “ครูชุน”

เป็นผู้ผลักดันให้ ดังนั้นในตอนเย็นทุกวัน บริเวณนั้นจึงกลายเป็น “สนามกีฬา
 ของเด็กทั่ววัย เด็กเล็ก ๆ ก็เล่นซ่างซ่างผกอยุกบตุ้มไม่ ซ่อนหา ไม่หึง วัล
 รุ่หน่มักเตะตะกร้อ เล่นราวเดี่ยว ราวคู่ ห่วง โดยมี “ครูซัน” เป็นผู้
 ครอบกล่าวไว้ในหนังสือว่า ระหว่างที่ นายชอุ่มห ผก สอนพลศึกษา
 ที่โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศนั้น นายชอุ่มห ได้ทำชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน
 ในด้าน ผก สอน นักเรียน จนชนะเลิศการแข่งขันกีฬาประเภทห้อย โหนและ
 ราวเดี่ยวติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ได้ช่วยและได้เป็นที่รักแก่โรงเรียน
 หลายชั้น ผลของการฝึกหัดของครูชอุ่มห ได้บังให้เกิดศิษย์ที่สามารถจนโตเป็น
 รัชการหลายต่อหลายคน อาทิ พันโท มงคล พรหมสาขา ณ สกลนคร
 ปัจจุบันเป็น อาจารย์พลศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นายภา
 วรรคเรืองเดช หัวหน้ากองกายบริหารกรมพลศึกษา ฯลฯ

งานสำคัญอีกชิ้นหนึ่งซึ่งเป็นชนบทเผยแพร่การพลศึกษาไปทั่วประเทศ
 นั่นคือ การแสดงสลับกับละครลูกเสื่อทองเทยวบวรนิเวศ ซึ่งเป็นนามที่สมเด็จพระ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพประทานให้ กำเนิดขอ
 คณะละครลูกเสื่อเริ่มจากนายแบน รัตนสาส์น ผู้ใช้นามปากกาว่า
 “แพนนอย” ซึ่งเป็นศิษย์ของ “อุนกรวด” (นายพรอม พงษ์ยงยมนกประพน
 ษละครปราโมทย์ทมซอเสื่อในสมัยนั้น) ครูโรงเรียนเดียวกับนายชอุ่มห ที่
 วิทยาลัยเมือ พ.ศ. ๒๔๗๒ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ นายแบน รัตนสาส์
 นายเจริญ ไชยชนะเป็นหัวเรี่ยวแรงด้านละคร นายชอุ่มห เป็นผู้ควบคุมด้านกา
 สลับฉาก สมัยนั้นนิยมสลับฉากด้วย “จ้อววด” แต่คณะละครลูกเสื่อไม่

ทำตามอย่างใคร ได้จัดกายกรรมของครูชณห์สลับฉากถูกรอบท้อโอกาสเข้า
ให้ การแสดงของนายชณห์กับศิษย์ฝึกแสดงกายกรรมธรรมดามาก มีการ
ต่อสู้ แสดงไม้ตกแก ขว้างเคียว ขว้างขวาน ขว้างมีด โดยเขาคนเป็นเข้า
ยังความหวาดเสียวให้แก่ผู้ชมนานานี้ เพราะกลัวจะถูกเขาเข้า แต่
นายชณห์ก็สร้าง ความระทึกใจแก่ตนจนจบ โดยไม่มีการ เสียเลือดเนื้อเลย
ละครลูกเสือได้ท่องเที่ยวประชาสัมพันธ์ ไปทั่วจังหวัดภาคเหนือ ๒ ครั้ง
ครั้งแรกถึงลำปาง ครั้งที่ ๒ ถึงจังหวัดเชียงใหม่ ภาคใต้ ๑ ครั้ง
ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถ้าจะกล่าวว่าการพลศึกษาตามต่างจังหวัดในขณะ
นั้นจนขณะนั้นรุ่งโรจน์สมกับนามสกุลนายชณห์ว่า "อรุณโรจน์" ก็ไม่ผิดนัก
ละครลูกเสือไม่ได้แสดงเป็นอาชีพ ได้เงินเท่าไรก็มอบให้กองลูกเสือจังหวัด
นั้น คณะละครขอเพียงค่าเดินทางจากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่งเท่านั้น

นายชณห์ อรุณโรจน์ ได้รับราชการ อยู่ในโรงเรียนฝึกหัดครู
บรรณนิเวศ ซึ่งมีการ สอนทั้งฝึกหัดครู ประถมและนักเรียนสามัญ จนถ
พ.ศ. ๒๔๗๔ เมื่อโรงเรียนฝึกหัดครูประถมย้าย ไปอยู่จังหวัดนครปฐม
นายชณห์ก็ย้ายไปรับราชการในโรงเรียนฝึกหัดครูประถมที่จังหวัดนครปฐม
จนกระทั่งโรงเรียนนั้นย้ายกลับมาอยู่ใน จังหวัดพระนครเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖
จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงได้โอนไปรับราชการในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๘๑ ก็ได้โอนไปรับ
ราชการในกองกายบริหาร สังกัดกรมพลศึกษา ในตำแหน่งอาจารย์โรงเรียน
พลศึกษากลาง ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณกรีฑาสถานแห่งชาติ

เหล่านั้น ทั้งในการเล่นกายบริหาร ยืดหยุ่น ต่อตัวและห้อยโหน ซึ่งเป็น
 ทหารบกในบรรดาผู้ที่เคยฝึกหัดของนายพลหนึ่ง นอกจากนั้นนายพลหญิงโคคค
 เกมเล่นสำหรับเด็ก การเล่นพลศึกษาประกอบด้วยคนตรีสำหรับเด็กในชั้นประถม
 การต่อตัวแบบง่าย ๆ สำหรับเด็ก ๒ คน ซึ่งเรียกว่า การเล่นสนุกสำหรับเด็ก
 ทำต่อตัว ๓ คน หรือ การตุนกานไม้ขีด ซึ่งเป็นที่รู้จักในบรรดาศิษย์ของ
 นายพลหนึ่ง

ด้วยจิตใจที่เป็นครู รักที่จะเป็นผู้ให้ความรู้ นายพลหนึ่ง ได้เขียน
 หนังสือสอนเกี่ยวกับวิชาพลศึกษาไว้หลายเล่ม ส่วนมากเป็น แนวการ สอน
 และระเบียบการฝึกหัด เช่น แนวการฝึกสอนติดคนตามอเปล้าด้วยสัญญาณ
 นกหวีด แนวการฝึกสอนพลศึกษาสำหรับเด็กเล็ก ระเบียบการฝึกหัดท่ายกหยุน
 แบบราชนาว ระเบียบการฝึกหัดติดคนส่วนห้อยโหน ฯลฯ สำหรับวิชาติดคน
 ส่วนห้อยโหน (Gymnastics) นี้ ในคำบรรยายของนายพลหนึ่งว่าด้วยการ
 แข่งขันการติดคนส่วนห้อยโหนตอนหนึ่ง มีความว่า

“วิชาในใจคือการฝึกฝนกันมานานแล้ว ไม่น้อยกว่า ๓๐ ปี และเป็น
 ที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว แต่ยังไม่แพร่หลายถึงขนาด ที่นี้ คงเนื่องจาก
 ความคิดเห็นที่ว่าเบนวชาทมอันตรายมาก และยากในการที่จะฝึกหัด ขอนขอ
 ธิว่าเป็นความจริง อย่างไรก็ตาม ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ ในตอนต้นว่า
 การกระทำทุกอย่างย่อมมีทั้งดี และไม่ดี ถ้าใครรับการ สนับสนุน ให้ถูก ก็
 ใ้ใครรับผลเช่นเดียวกับนี้ ดังนั้นสมควรที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่มอหย และพยายาม
 ส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น ความก้าวหน้าของวิชานี้จะบังเกิดขึ้น ดังที่ควรแก้ไข
 คอ.....”

“ข้าพเจ้าแน่ใจว่า ต่อไปในอนาคต วิชาจะเป็นวิชาที่มอคนตราายมา

ตามที่. คอยเข้าใจและเคยปฏิบัติกันมา คงจะลดน้อยลง และง่ายแก่การผลิต
ทั้งหลาย ทั้งจะไ้ไร แนวการแข่งขันอันมีจุดหมายหลักการแพ้และชน
ส่น. ทฤษฎีของโรงเรียนพลศึกษาของกระทรวงธรรมการ เมื่อคร
พ.ศ. ๒๔๖๓ และ ๒๔๖๔ ข้าพเจ้าไม่เรียนทางทฤษฎีเป็นแต่ใ้
และอบรมทางจิตใจ ทางกาย เป็นท่าทางกันไปจนเป็นผลสำเร็จด้วยกา
ปฏิบัติทั้งสิ้น แลวจึงเกิดทฤษฎีขึ้นโดยความเข้าใจ เป็นการสอน การ
ให้ผลลเหมือนกัน แต่ข้คนทางทฤษฎีนั้นจาเป็นจะต้องรู้ จะต้องใช้เกยว
การไปทำการฝึก ทำการสอนต้องใช้จิตวิทยา และวิชาครู เขาประกอบก
การปฏิบัติให้เป็นแนวเดียวกัน.....”

นอกจากจะสอนพลศึกษาเป็นประจำอยู่ในโรงเรียนพลศึกษากลาง
ต่อมาคือวิทยาลัยครูพลศึกษาแล้ว นายชณห์ อรรถโรจน์ ยังได้รับเชิญ
ให้ไปสอนพิเศษที่ โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย โรงเรียนสตรีประชา
โรงเรียนอัสสัมชัญ และโรงเรียนเซนต์คาเบรียล อนึ่ง เนื่องในการแสดง
กายบริหารในวันงานกาชาดในสมัยก่อนกั้ หรือในงานศิลปะหัตถกรรม
นักเรียนกั้ นายชณห์ มักจะได้รับเชิญจากโรงเรียนต่าง ๆ ให้เป็น
แนะนำ และฝึกหัดนักเรียนที่จะแสดงกายบริหารในงานนั้น ๆ ซึ่งนายชณห์
ก็ได้รับเชิญด้วยความพอใจเป็นอย่างยิ่ง ณ สนามกีฬาแห่งชาติ ในวัน
การแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศ ภาคพจนแหลมทอง (SEAP GAMES) เม
วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ขณะนั้นนักเรียนโรงเรียนช่างกลปทุม
จำนวน ๑,๐๐๘ คน กำลังแสดงกายบริหารอยู่ในสนามพร้อมด้วยผู้

สัญชาติ ๑,๐๐๘ คน ท่ามกลางเสียงคนตรี ๒๐๐ ชิ้น บรรเลงโดยนักเรียนโรงเรียนนวมวิทาลัย คงมีใครไม่ก่นททราบบว่า นั่นเป็นผลมาจากความคิดซนสุดท้ายของนายชุนเห่ อรุณโรจน์ ซึ่งได้วิ่งลี้ภัยไปแล้ว โดยมีทันไ้เห็นผลงานของตน

ชีวิตของนายชุนเห่ อรุณโรจน์ เป็นชีวิตของครุพลศึกษาโดยแท้เป็นนักออกแบขการแสดงกายกรรมอย่างทเรียกว่าทนสมยทสค แม้ว่าในขั้นปลาของชีวิต นายชุนเห่ จะดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองอนุ กาศชาติ ก็ยังสอพลศึกษาขจนวนสุดท้ายของชีวิต นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล ซึ่งได้นำพวงมาลามาเคารพศพได้กล่าวว่า พวกเขาใ้ นกเลขว่อาจารย์ของเขาจะจากไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ลังงั้น เช่นนี้ เพราะในตอนที่เข่นของวณฑลแกกรรมนน อาจารย์ของเขาขงสอนพวกเขาอยู่

นายชุนเห่ มีไ้เป็น “ครู” ของศิษย์เท่านั้น แต่ขงเป็น “ครู” ของบุตรอกทวย นายชุนเห่ ไ้ส่มรสกขนางสาวสุดใจ รัตนพงษ์ เมอวณ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ มีบุตร ชายหญิง ๕ คนคือ

๑. นางสาวชรัตน์ อรุณโรจน์ ครูโรงเรียนเบญจมราชาลัย
๒. นายชรินทร์ อรุณโรจน์
๓. นางฉนิษฐา รุมรัตนะ
๔. เวชอากาศเอกสัญชาติ อรุณโรจน์
๕. นางสาวพรณี จันทรสันติ

นายชอุณห ไต่ประพุดิตนเป็นตัวอย่างที่ดีของบุตรสมควรแก่การ

ยกย่องเป็นอย่างยิ่ง นายชอุณห ประพุดิตนเป็นสุภาพบุรุษและเป็นสาม

ทศอศตยตอภรรยา เป็นบิดาทรงปกครองบุตรตลอดจนบุตรเขยและบุตรสะใภ้ ทุก

คนในครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างอบอุ่นและเป็นสุข นายชอุณห ใฝ่ใจที่จะสร้าง

หลักฐานให้เป็นขัณฑ์แก่ ให้ครอบครัวมีความสุข สะดวกสบายทุกประการ

พอใจที่จะให้บุตรได้อยู่รวมกันในบ้านเดียวกัน และพยายามเสริมสร้าง

บ้านเรือนให้กว้างขวางมั่นคงถาวร เป็นผลพวงจากอภัยมุขโดยเกิดขาด

ครอบครัวว่างปราศจากความเดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง ในด้านความ

กตัญญูตอเวทตอบิดามารดานั้น นับว่าเป็นเลิศ ไม่ว่าจะผิดหรือถูกประการใด

นายชอุณห มิได้แสดงความโกรธเคือง หรือโต้เถียง ขัดแย้งแม้แต่น้อย

กล่าวได้ว่านายชอุณห เป็นตัวอย่างของบุตรที่ดี สามที่ดี และบิดาทดด้วย

ฉะฉาน เมื่อนายชอุณห ถึงแก่กรรมด้วยโรคเส้นโลหิตหัวใจอุดตันในวันที่ ๒

มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๒ จึงเป็นการสูญเสียคนดี และครุฑคนหนึ่งอย่าง

น่าเสียดาย

หม่อมหลวง ชัน มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ได้เขียนคำไว้อาลัย ในหนังสือพิมพ์แจกเป็นอันสรณในวันพระราชทาน

เพลิงศพ นายชอุณห อรุณโรจน์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๕

มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๓ มีความว่า

“ข้าพเจ้าเศร้าสลดเป็นอย่างยิ่ง เมื่อทราบข่าวมรณกรรมของนาย

ชอุณห อรุณโรจน์ เมื่อศก গতแล้วมา ข้าพเจ้ามาอย่างกระทันหัน ด้วยมิได้

ทราบว่าช่วยใช้แต่อย่างใด ทำงานอยู่ด้วยกันจริงๆ แล้วก็จากไปโดยไม่มีความลับ
เป็นเรื่องที่เขาพาเขาใคร่ความกระตือรือร้นใจมาก

“นายชณห์ อรุณโรจน์ ก็กับข้าพเจ้าทำงานร่วมกันจริงๆ ในสมัย
ถวายส่วยมาแล้ว เมื่อเขาพาเขาเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
ข้าพเจ้าได้เสาะหาครูพลศึกษาสมัครเรียนเพื่อวางโครงการและดำเนินการฝึก
พลศึกษาในโรงเรียนนั้น ข้อของนายชณห์ อรุณโรจน์ เก่งอยู่โดยไม่มีคู่แข่ง
ข้าพเจ้าจึงได้นายชณห์ อรุณโรจน์ เป็นมิตรและเป็นผู้ร่วมงานตั้งแต่นั้น
เป็นต้นมา งานฝ่ายพลศึกษาของโรงเรียนก้าวหน้าและมีชีวิตจิตใจ

“ในระยะต่อมา เมื่อข้าพเจ้าปฏิบัติราชการฝ่ายบริหารในกระทรวง
ข้าพเจ้าได้ไปตรวจราชการต่างจังหวัดร่วมกับนายชณห์ อรุณโรจน์
หลายครั้ง ทำให้รู้จักสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น ทำให้ข้าพเจ้าทราบแน่ว่า
นายชณห์ อรุณโรจน์ เป็นผู้ที่ประพฤติดี แม้แต่ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับ
พลศึกษา ในสมัยสงคราม เมื่อเปิดโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาที่จังหวัด
เพชรบูรณ์ นายชณห์ อรุณโรจน์ ก็ไปจังหวัดเพชรบูรณ์ ข้าพเจ้ายัง
จำได้ว่าครั้งหนึ่งมีราชการด่วนทางจังหวัดลพบุรี และข้าพเจ้าไปเองไม่ได้
ข้าพเจ้าได้ลงเรือไปตามนายชณห์ อรุณโรจน์ ที่บ้านในเวลาเช้าตรู่ขอให้
รับขนรถไฟไปยังจังหวัดลพบุรี

“ในระยะสุดท้ายก่อนที่นายชณห์ อรุณโรจน์จะจากพวกเราไป
นายชณห์ อรุณโรจน์ ร่วมงานกับข้าพเจ้าในเรื่องกีฬาแหลมทอง โดย
ข้าพเจ้าเป็นประธานกรรมการจัดการแสดงในสนาม และนายชณห์ อรุณโรจน์
เป็นเลขานุการ บัดนี้ งานกีฬาแหลมทองได้ผ่านพ้นไปหลายเดือนแล้ว แต่

ความเรียบร้อยของ कामของการแสดงในสนามในวันเปิด และวันปิดงาน ยังอยู่ในความทรงจำของผู่ที่ไปในงานนั้น แต่มีใครสักคนทราบดีว่า นายชดห อรุณโรจน์ เป็นผู้กำหนดรายละเอียด วางรูปการแสดง งานกีฬาแหลมทองเป็นงานระหว่างประเทศ นายชดห อรุณโรจน์ ได้พยายามคิดแบบการแสดงให้เห็นเรียบร้อยของ कामที่สด เพอช่วยสร้างเกียรติประวัติให้แก่ชาติไทย เป็นงานชนะเลิศท้าย ซึ่งในที่สุด นายชดห อรุณโรจน์ ก็ไม่ได้เห็นผลงานของตนเอง ข้าพเจ้าได้ดูการแสดงในวันนั้น ได้เห็นความเรียบร้อยสวยงาม ยิ่งพอใจมากเท่าใด ก็ยิ่งคิดถึงนายชดห อรุณโรจน์ มากเท่านั้น

“นายชดห อรุณโรจน์ ปฏิบัติราชการมาด้วยความเรียบร้อย จนได้เป็นข้าราชการชั้นเอกในกรมพลศึกษา แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าเห็นสำคัญกว่านั้น คือ การที่นายชดห อรุณโรจน์ ได้สร้างบุคคลิกภาพอันดีเด่นให้แก่ตนเอง ในวงการศึกษาระยะเวลาเกือบสี่สิบปีมาแล้ว มั่นกเรียนและนักศึกษาเป็นศิษย์จำนวนมาก ทั้งหญิงและชาย ทั้งในโรงเรียนในสังกัดและนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนในโรงเรียนราษฎร์ คำว่า ครูชดห หรือ อาจารย์ชดห ยังมีความหมายแก่เขาทั้งหลายเป็นอันมาก

“นายชดห อรุณโรจน์ เป็นข้าราชการชั้นเอก มีวุฒิเป็นครูพลศึกษาชั้นเอก เป็นเอกในสนามและในจิตใจของศิษย์จำนวนมาก เมื่องจากไปแล้ว เสร็จเวลาจะเป็นตัวแทน ข้าพเจ้าไม่ทราบ เพราะข้าพเจ้ายังระลึกถึง ครูชดห อยู่

ชรัตน์ อรุณโรจน์

ขุนเชียวพิทยาการ

(เชียว เชียวพิทยาการ)

พ.ศ. ๒๔๔๔—๒๔๕๐

ขุนเชียวพิทยาการ นามเดิมว่า แซ่งง่วน บัญสมขัติ เป็นบุตรนาย
ช้อย และนางวรรณ บัญสมขัติ บิดามารดามีอาชีพค้าขาย กำเนิดเมื่อ
วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๔๔ ที่ตำบลนาโพธิ์ อำเภอเสี้ยว จังหวัดสมุทร
การศึกษา ขุนเชียวพิทยาการเริ่มเข้าเรียนหนังสือเมื่ออายุ ๘ ขวบ
ที่โรงเรียนประจำอำเภอเสี้ยว สอบไล่ได้ชั้นประโยคประถมศึกษา เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งสมัยนั้นชั้นประโยคประถมศึกษาจบเพียงประถมปีที่ ๓
แล้วได้ศึกษาชั้นมัธยมต่อที่โรงเรียนประจำอำเภอหลังสวน “อุดมวิทยาการ”
จนสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ จึงเข้ามาศึกษาต่อใน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สำเร็จชั้นมัธยมบริบูรณ์ชาย
(มัธยมปีที่ ๘) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ขุนเชียวพิทยาการเป็นผลมีความขยัน
หมั่นเพียรคณฺหรง ผลการสอบไล่ชั้นมัธยมปีที่ ๖ หรือ ๗ อยู่ในอันดับที่
๖, ๗ และผลการสอบไล่ชั้นมัธยมปีที่ ๘ สอบได้ที ๒๖ ของจำนวนผู้สอบ
ไล่ได้ทั่วราชอาณาจักร ๖๘ คน

ชีวิตราชการ ขุนเชียวพิทยาการเริ่มรับราชการเป็นนักเรียนสอน
โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้
รับเงินเดือน ๓๐ บาท ในระหว่างเป็นนักเรียนสอนนี้ เมื่อเลิกการสอน
ตอนเย็นแล้ว ก็ต้องรีบไปเรียนวิชาศกฺครมฺมัธยม ที่สามัคยาจารย์สมาคม

ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยทวัน โดยเข้าเรียน เวลา ๑๖.๐๐ น. เลิกเวลา ๑๘.๐๐ น. ภายหลังเขื่อนักเรียนสอนได้ ๑๐ เดือน ก็ได้รับการบรรจุแต่งตั้งเป็นครูโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับเงินเดือน ๔๕ บาท อัตราเงินเดือนเท่ากับครูที่สำเร็จชั้นประโยคครูประถม ด้วยความวิริยะอุตสาหะ ประกอบด้วยมีสติปัญญาจึงสอบไล่ได้วิชาชุดक्रमมัธยมได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ นั้นเอง และได้เลื่อนเงินเดือนเป็นรับในอัตราครูชั้น ๔ เอก ๘๐ บาท ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๖๖ สมัยนั้นยังไม่มีการเรียกชานของข้าราชการครูว่า ข้าราชการครูชั้นจตุรา ตริ โทและเอก ดังปัจจุบัน แต่เรียกตามอัตราเงินเดือน เช่นที่ ขนเสยวพทยาการได้รับอยู่ในสมัยนั้นเรียกตามลำดับดังนี้

ครูชั้น ๖ ตริ เงินเดือน ๓๐ บาท ตำแหน่งครูฝึกหัด เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๕

ครูชั้น ๕ ตริ เงินเดือน ๔๕ บาท ตำแหน่งครูโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

ครูชั้น ๔ เอก เงินเดือน ๘๐ บาท ตำแหน่งครูโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

ครูชั้น ๓ ตริ เงินเดือน ๘๐ บาท ตำแหน่งครูโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘

ครูชั้น ๓ โท เงินเดือน ๑๐๐ บาท ตำแหน่งครูโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

ครุชน ๓ เภก เงินเดือน ๑๑๐ บาท ตำแหน่งครูโรงเรียนมัธยม
 วัดเทพศิรินทรม เอมอวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘ ตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์
 ใหญ่โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา เอมอวันที่ ๑๗
 กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึงแม้ว่าในวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๘
 ขณะช่วยพทย์ทำการชงในขณะนั้นยังมีนามว่า นายเซ่งง่วน บุญสมบัติ
 อย จะได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรีแล้วก็ตาม ก็มีใ
 เหยกชนของข้าราชการพลเรือนว่า ข้าราชการชั้นตรี แต่เรียกออกอย่างหนึ่ง
 ตามยศที่ได้รับพระราชทานว่า ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ซึ่งหมายความว่า
 ว่าข้าราชการพลเรือนใใดได้รับพระราชทานยศตั้งแต่รองอำมาตย์ตรีขึ้นไป
 ก็เรียกว่า ข้าราชการชั้นสัญญาบัตรทั้งสิ้น และในระหว่างรับราชการ เป็น
 ครออยู่ในโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทรม เมื่อสอบไล่ได้ประโยคครูพิเศษมัธยม
 ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นรองอำมาตย์ตรี และสมรสแล้ว จึงอุปสมบท
 ที่วัดศรีพระเชา อำเภอสรวง จังหวัดชุมพร เอมอวันที่ ๒๘ กรกฎาคม
 พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นเวลา ๑๒๘ วัน ได้ศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัยจนสอบ
 ได้วิชานักธรรมตรี ต่อมาเอมอวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก็ได้รับ
 พระราชบรรพชาศกตกเป็นชนช่วยพทย์ทำการ

ชนช่วยพทย์ทำการได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียน
 ราชสีมาวิทยาลัย เอมอวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ แทนนายฮาก
 คราคโรค (นายผ่อง ชีวะประเสริฐ) ซึ่งย้ายเข้ามารับราชการใน
 กรุงเทพฯ และหลวงศรีภาชนะเวทินเป็นอาจารย์ใหญ่ ได้ช่วยร่วมงานกัน
 ประมาณ ๑ ปี หลวงศรีภาชนะเวทินก็ย้ายมาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่

โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๘
 ชนเชียวพิทยาการจึงเป็นผู้อำนวยการ ในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียน
 ราชสีมาวิทยาลัยอยู่ระยะหนึ่ง ในระหว่างดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่
 ทางราชการได้แบ่งชั้นข้าราชการออกเป็น ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ชั้นพิเศษ
 ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๗๘ ชนเชียวพิทยาการ
 จึงได้รับเงินเดือนในอัตราชั้นตรี ๑๓๐ บาท และ ๑๕๐ บาท ตามลำดับ
 จนวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๘๑ จึงดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียน
 ราชสีมาวิทยาลัย และเลื่อนเป็นข้าราชการชั้นโท เงินเดือน ๑๕๐ บาท
 เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ต่อมาอีก ๑ ปี เมื่ออายุ ๓๘ ปี
 จึงได้ย้ายกลับมาดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำกรมสามัญศึกษา กระทรวง
 ธรรมการ เงินเดือนเท่าเดิม ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓
 และได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าแผนกอบรม กองผลิตครู กรมสามัญศึกษา
 กระทรวงธรรมการในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ต่อมาเมื่อประกาศ
 ทางราชการให้ยกเลิกบรรดาศักดิ์ทั้งหมด เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม
 พ.ศ. ๒๔๘๕ แต่ยอมให้ผมบรรดาศักดิ์ที่ประสงค์จะใช้ราชทินนามเป็น
 ชนเชียวหรือชนชัสกุล เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความดีงามในราชการจนได้รับ
 พระราชทินนามนั้น และเพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่ตนหรือครอบครัวของตน
 ก็ให้ใช้ราชทินนามนั้นได้ ชนเชียวพิทยาการก็เปลี่ยนมาเขียนใช้นามว่า
 “เชียว เชียวพิทยาการ” และขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกอบรม
 และอบรมกองและกรมเดิม เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๕

รับมการแบ่งส่วนราชการกันใหม่ในกระทรวงศึกษาธิการ ขุนเชษฐพิทยาการ
 ังไครยแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกตรวจ กองโรงเรียนรัฐบาล
 รมวิสามานัญศึกษา เมอวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ต่อมาได้มี
 ระกาศเืองพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าราชการกลบคนมบรรดา-
 กัดตามเดิมตั้งแต่วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๘ ขุนเชษฐพิทยาการ
 ังไครยพระบรมราชานุญาตให้กลบคนมบรรดาศักดิ์เป็น ขุนเชษฐพิทยาการ
 ามเดิมเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ และไครยเงินเคอนเป็น
 ๑๘๐ บาท ชงรวมกับเงินเพมพิเศษหลังสงครามแล้วเป็นเงิน ๖๓๖ บาท
 เมอวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ขณะรับราชการในตำแหน่งนี้ไครย
 เป็นโรคลาไส้และหัวใจอน ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๐
 ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ รวมอายุ ๔๖ ปี ๒ เดือน

ผลงานในหน้าที่ราชการ ขุนเชษฐพิทยาการเป็นครตลอดชีวิตแห่ง
 การงาน และร้งงานครเป็นชีวิตจิตใจตั้งคากลาไว้ในหนังสือพิมพ์ทพยาจารย์
 ไว้อาลัยเมอขุนเชษฐพิทยาการถึงแก่กรรมตอนหนึ่งว่า “เรามีความเสียว
 ในมรณกรรมของท่านผ่นเป็นอย่างมาก เพราะผ่นมีใจรักมั่น ในอาชีพคร
 รุกพวกครตลอดเวลา ไม่เคยคิดที่จะสอหรือไปประกอขอาชีพทางอื่นแม้จะ
 มลตข้ญญาระไปทางอื่นใดคกว่าเป็นครก็ไม่ขอไป.....และกำลังมหวัง
 ว่าจะไครยตำแหน่งสูงขนอนอยู่ในเร็ว ๆ นี้แล้ว ก็พลันทมควาสนาไปเสีย ได้
 แดทงซอเสียวอนนำอาลัยและว่าเหวโไวของหลังเท่านั้น พร้อมทงนโยบาย
 การสออนเชษฐชาญสมซอแก่คสมัย” เริ่มเป็นครที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพ-

ศิรินทรและไต่สอนวิชาภาษาไทย ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมัธยมปีที่ ๘ อยู่นานเป็นเวลาถึง ๑๓ ปี บรรดาศิษย์ชมเชยว่าท่านมีวิสัยทัศน์ให้เข้าใจง่าย แจ่มแจ้ง และไม่วุ่นวายนอน ขณะที่ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย โรงเรียนนากลางมัธยมปีที่ ๘ เป็นคนแรก ส่วนชั้นอื่น ๆ ก็มั่งคั่งแต่ชั้นประถมศึกษา ๑ เป็นต้นขึ้นไป และยังมีชั้นมัธยมปีที่ ๔-๕ แผนกพาณิชยการด้วย บรรดาครูผู้นับนถนอมอย่างสูง ป.ม. (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) และมีครูชาวต่างประเทศ ๑ คน คือ นาย ว.บี. เนยลเสน (V.B. Nielsen) ซึ่งสอนภาษาอังกฤษชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ ก็สอนภาษาอังกฤษชั้นมัธยมปีที่ ๖ อีก ๓ ห้อง รวมสอนสัปดาห์ละ ๑๘ ชั่วโมง ผลการสอบไล่นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๘ ซึ่งมีแผนกวิทยาศาสตร์แผนกเดียวเข้าสอบ ๑๔ คน สอบได้ ๗ คน ซึ่งนับว่าได้ผลดีเป็นอย่างมากแล้วในสมัยนั้น ดังคำกล่าวในหนังสือนครราชสีมา ซึ่งรวบรวมขึ้นโดยศิษย์เก่าโรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ตอนหนึ่งความว่า "ส่วนโรงเรียนตัวอย่างมณฑลถนน เมอบเขตสอนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ ใต้นักเรียนจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานมาเรียนมากจนตามลำดับ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ มีนักเรียนรวม ๑,๐๐๐ คน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการได้มาตรวจในปลายปีนั้น เห็นว่ามีนักเรียนมากควรจะแยกถึงชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘ จึงได้ส่งอาจารย์ใหญ่ (หลวงทรงวิทยาศาสตร์) มาจัดการแยกชั้นมัธยมปีที่ ๗ แผนกวิทยาศาสตร์ขึ้น และย้ายครูใหญ่เดิม (นายเพชร เป็รื่องการ) ไปเป็นกรรมการจังหวัดร้อยเอ็ด

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ก็เปิดสอนชั้นมัธยมปีที่ ๘ มีนักเรียนเข้าสอบไล่ใน
ปลายปีมีจำนวนถึง ๑๔ คน ในจำนวนนี้สอบไล่ได้ ๗ คน ซึ่งนับว่าอยู่ใน
เกณฑ์ดีมาก เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนอื่น หรือในจังหวัดขอนแก่นถึง
ชั้นมัธยมปีที่ ๘ อีกหลายแห่ง”

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ กระทรวงธรรมการยุบชั้นประถมศึกษาชั้น ไต่ส่งครู
อาจารย์ปริญญญาและวุฒิสั่งไปประจำอีกหลายคน อาทิเช่น นายสำเนียง
สุวรรณ นายสรนทร สวัสดิ์ และนายฉวิด สร้อยนต์ เป็นต้น ชนเชียว
พิทยาการก็ได้สอนวิชาภาษาไทยและวิชาคณิตศาสตร์ในชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘
ด้วย และท่านยังได้จัดครูที่สามารถสอนวิชาเฉพาะเข้าสอนได้เป็นอย่างดี
นับว่าเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัยมัธยมปริญญามากมายมาช่วย
ยกระดับฐานะความรู้ให้แก่นักเรียนในจังหวัดคนให้สูงขึ้นจนทัดเทียมกับ
โรงเรียนทมชั้นมัธยมปีที่ ๘ ในกรุงเทพฯ ได้ ชนเชียวพิทยาการเอาใจใส่
ติดตามผลการสอนของครูอาจารย์ทุกคน ท่านจะต้องหมั่นไปดูการสอน
ทุกห้อง พยายามสอนหรือการปกครองในโรงเรียนของครูคนใดบกพร่อง ท่าน
มักขอเชิญพบในโอกาสอันสมควร แล้วชี้แจงให้ครูได้ปฏิบัติให้ถูกต้องใน
ฐานะท่านเป็นครูอาวุโสหรือเป็นพี่น้องกัน จะไม่ยอมให้เสียชื่อโรงเรียนการสอน
ไปโดยไม่จำเป็นเลย ในการสอนนักเรียน ครูอาจารย์ยกมีการปรึกษาหารือกัน
อย่างใกล้ชิด ไม่มีคดียังความรู้อันแก่กันและกันเลย จึงทำให้นักเรียนมีความรู้
สูงขึ้น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ นาย ว.บ. เนยลเสน พ้นจาก

หน้าทศครูสอนภาษาอังกฤษไป ชนเขี้ยวพิทยาการก็ได้จัดให้ครูไทยทศสำเร
 ปริญญาและประกาศนียบัตร ป.ม. เท่าที่มีอยู่ สอนภาษาอังกฤษแทน ปรากฏ
 ผลการสอบไล่ชั้นมัธยมปีที่ ๘ เมื่อสมัย พ.ศ. ๒๔๗๘ เข้าสอบ ๖ คน
 ได้ทั้ง ๖ คน และในปีต่อมา คือ พ.ศ. ๒๔๘๐ เข้าสอบ ๘ คน ได้ทั้ง
 ๘ คน และ พ.ศ. ๒๔๘๑ เข้าสอบ ๒๒ คน ได้ ๒๑ คน ต่อจากนั้น
 กษยชนมัธยมปีที่ ๗-๘ ชนเขี้ยวพิทยาการ ในขณะที่ดำรงตำแหน่ง
 อาจารย์ใหญ่โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ปกครองครู ๓๗ คน นักเรียน
 ๘๐๐ คน และมีห้องเรียน ๒๒ ห้อง ได้เรียบร้อยและเป็นกันเองอย่าง
 นำสรรเสริญ พาหนะที่ท่านใช้ประจำตัวคือจักรยาน และรับประทานหมาก
 เป็นประจำ ท่านมาโรงเรียนแต่เช้า เข้าประชุมรอบเสาธงตอนเช้าทุกวัน
 ในขณะที่เตรียมตัวประชุมรอบเสาธงนั้น จะมีการคาบ ๑ แผ่นในมือท่าน เพื่อ
 จัดครูเข้าสอนแทนครูที่ไม่มาทำการสอนประจำวัน ในขณะที่ประชุมรอบเสาธง
 นั้นเองก็จะทราบกันว่าใครจะต้องไปสอนแทนใคร ห้องไหน กลางวัน
 ก่อนเข้าห้องเรียนตอนบ่าย นักเรียนจะต้องเข้าแถวหน้าห้องเรียน
 ชนเขี้ยวพิทยาการท่านจะต้องออกมาดูความเรียบร้อยทุกวัน ท่านจะไม่ยอม
 ให้ครูและนักเรียนห่างสายตาท่านไปไหน ครูอาจารย์อยู่ด้วยกันอย่างสามัคคี
 กลมเกลียวและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการสมาคมกันเป็นอย่างดี วันหยุด
 โรงเรียนก็ผลัดเปลี่ยนไปเยี่ยมเยียนกันตามบ้าน โดยมีชนเขี้ยวพิทยาการ
 อาจารย์ใหญ่ร่วมไปด้วยเสมอ ท่านเป็นผู้ไม่มีพริตของอะไร เป็นกันเองทุก
 อย่าง มีอยู่สมัยหนึ่งในราว พ.ศ. ๒๔๘๒ ทางราชการให้ครูและนักเรียน

ทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ สำหรับนักเรียนมีการให้คะแนนด้วย ชนเชียว-
 พยายามพิจารณาเห็นว่าตนในบริเวณโรงเรียนมีไม่พอให้นักเรียนทำสวน
 ครัวและเลี้ยงสัตว์ได้พอเพียง จึงยอมให้นักเรียนบางคนไปทำที่บ้านได้ แล้ว
 ให้ครูไปตรวจให้คะแนนลงที่บ้านเป็นระยะ ๆ ไปเริ่มแต่ปลูกจนได้ผล ครู
 ทุกคนไม่ว่าครูประจำชั้นหรือครูพิเศษต่างได้รับมอบเป็นผู้ไปตรวจและให้
 คะแนนในการนี้ ครูจึงต้องแยกย้ายกันไปตรวจในระหว่างวันหยุดราชการ
 นับว่าเป็นผลดีมาก ครูได้ไปติดต่อกับผู้ปกครอง ได้ไปเห็นสภาพของบ้าน
 เรือนนักเรียน ตลอดจนความเป็นอยู่ ได้เห็นภูมิประเทศที่ผ่านไป ซึ่งไม่ใช่
 ถนนเสมอไป ต้องเข้าไปในไร่ในสวน บางแห่งต้องง้อจรัยานไป ยก
 จรัยานข้ามท้องร่อง บางแห่งเป็นดินทราย ต้องลงจรัยานลงไปเป็นต้น
 ทำให้ครูกับนักเรียนและผู้ปกครองกลมเกลียวกันดี นักเรียนปลูกผักโตงาม ๆ
 ไม่แพ้นกอาชีพ น่าชมเชยยิ่งนัก

ชนเชียวพยายามปกครองครูและนักเรียนด้วยความยุติธรรมและ
 รอบคอบ เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๘๑ กรมศึกษาธิการได้ออกระเบียบว่าด้วย
 การควบคุมผู้นำอาหารมาขายในโรงเรียนรัฐบาล โดยอนุญาตให้เฉพาะ
 พ่อค้าแม่ค้าไทยเท่านั้นที่จะนำอาหารไปขายในโรงเรียนได้ และห้ามไม่ให้
 นักเรียนออกไปซื้อหรือรับประทานอาหารนอกบริเวณโรงเรียน เว้นไว้แต่ราย
 ทขออนุญาตไปรับประทานอาหารที่บ้านของตน และผู้ปกครองได้รับรองเป็น
 ที่เชื่อถือได้เท่านั้น ระเขยบนมีได้ห้ามไปถึงบรรดาครูอาจารย์ด้วย ฉะนั้นใน
 ตอนหยุดพักรับประทานอาหารกลางวันก็ดี หรือตอนเช้าก่อนจะเข้าโรงเรียน

๕๕ บรรดาครุอาจารย์ก็มีมากที่เข้าไปรับประทานอาหารในร้านคนต่างดาว
ใกล้บริเวณโรงเรียน ขุนเชียวพิทยาการเห็นว่าจะเป็นตัวอย่างไม่ดีแก่นักเรียน จึงได้บอกคำสั่งห้ามครุอาจารย์มิให้เข้าไปรับประทานอาหาร
ในร้านของคนต่างดาวใกล้ ๆ กับบริเวณโรงเรียนด้วย

ขุนเชียวพิทยาการได้นำคณะครุอาจารย์เข้าสมาคมกับคณะข้าราชการ
ทหารและข้าราชการพลเรือนทุกฝ่ายได้อย่างสนิทสนม เช่น เมื่อเลิกโรงเรียน
แล้วก็ได้นำคณะครูไปสังสรรค์กัน ณ สโมสรข้าราชการพลเรือน ซึ่งที่
สโมสรนั้นจะมีทั้งข้าราชการทหารและพลเรือนมาพบปะกันอยู่เสมอ ทำให้
คณะครูมีจิตใจร่าเริงเบิกบานและอาจหาญในที่ประชุม เทียมหน้าเทียมตา
ข้าราชการอื่น ๆ นำคณะครูเล่นกีฬาทั้งในร่มและกลางแจ้ง เช่น มีการจัดทีม
ข้าราชการฝ่ายครูชน แล้วไปแข่งขันฟุตบอลกับข้าราชการฝ่ายพลเรือนและ
ฝ่ายนายทหารเป็นต้น บางครั้งก็พาคณะครูเข้าไปสังสรรค์กับข้าราชการ
ทหารในสโมสรนายทหารประจำจังหวัดนครราชสีมา เพิ่มความสนิทสนมซึ่ง
กันและกันเป็นอย่างดี เมื่อภายหลังทางราชการยุบชั้นมัธยมปีที่ ๗-๘
ใน พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงได้ย้ายขุนเชียวพิทยาการมารับราชการในกระทรวง
ศึกษาธิการตั้งแล้วข้างต้น และนายสำเนียง ตรีวิเศษ ก็ได้รับแต่งตั้ง
ให้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่แทนต่อไป ก่อนท่านจะจากโรงเรียนราชสีมา
วิทยาลัยไป ท่านยังทักไว้อย่างดีที่สุดในสมัยสุดท้ายในสมุดหมายเหตุประจำวันของ
โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๔ เมษายน ๒๔๘๓ ว่า
“ข้าพเจ้าได้เริ่มมอบหมายการงานในหน้าที่แก่นายสำเนียง ตรีวิเศษ
เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๔๘๒ เวลา ๙.๐๐ น. เสรีฯ เรียบร้อย

เวลา ๑๐.๐๐ น. วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๘๓ เป็นอันว่าข้าพเจ้าขาด
จากหน้าที่ตงแต่วันและเวลาที่มอบหมายการงานเสร็จเป็นอันไป การงานที่
จะจัดต่อไปได้บอกให้นายสำเนียง ฯ ทราบไว้แล้ว ส่วนเรื่องสถานที่เล่าเรียน
ไม่จำเป็นจะต้องออกความคิดเห็น เพราะจะย้ายไปเรียนที่โรงเรียนใหม่* ใน
เร็ว ๆ นี้ วาดังการงานและการเล่าเรียน นับว่าเรียบร้อยดีงานที่เข้ามาแล้ว
ครบทุกคนทำได้ผลเป็นที่พอใจ นักเรียนมหาวิทยาลัยสูง ๆ กว่านักเรียนของ
จังหวัดมาก”

เมื่อย้ายมาอยู่ในกรุงเทพ ฯ แล้ว นอกจากงานประจำดังกล่าวแล้ว
ชนเขยวพทยาการยังมงานพิเศษอีกหลายอย่าง เนื่องจากเป็นผลจากความรั
ยเป็นอย่างดีในวิชาภาษาไทยและคณิตศาสตร์ จึงได้รับเกียรติเป็นผดวาย
การสอนโคลงฉันท์กาพย์กลอนแก่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทพย-
ธาดา เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ช่วยสอนวิชา
คณิตศาสตร์และภาษาไทยให้แก่โรงเรียนต่าง ๆ หลายแห่งในช่วงโมงพิเศษ
ได้เคยแต่งตำราเรียนทั้งวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย และโคลงฉันท์ กาพย์
กลอน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้เป็นจำนวนมาก แต่ในระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ บ้านประสยชคคภยเพราะถูกระเบิดทำลาย ซงทงลง
มาจากเครื่องบินทำให้ตำราตำราใหม่ไฟหมด ภายหลัมหาลสงครามครั
งนั้นแลวกไคแต่งตำราเรียนคณิตศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง ยังไม่ทันเสร็จก็ถึงแก่-
กรรมเสียก่อน นอกจากนยงเคยเป็นกรรมการออกข้อสอบและตรวจกระดาษ

*โรงเรียนใหม่คือที่ตั้งอยู่ในปัจจุบันนี้ อยู่ในบริเวณสวนหลวงขออบสนามบิน ได้
ย้ายจากที่เดิมมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓

คำทอຍ ในการสอบไล่วิชาศตวรรษ ครุประถม วิชาคณิตศาสตร์และ
ภาษาไทย ก่อนจะลงแก่กรรมขณะกำลังป่วยอยู่ดกไม่ชนกพยายามตรวจ
กระดาษคำทอຍจนเสร็จ จึงเข้าโรงพยาบาลและลงแก่กรรม ขณะนั้นชน-
เชยวพทยาการได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จักรถาภรณ์-
มงกุฎไทย เบญจมาภรณ์ช้างเผือก และเหรียญพทกษรฐิธรรมนุญ

การสมาคม ขณะทชชนเชยวพทยาการรับราชการในต่างจังหวัดได้
บำเพ็ญตนเป็นผู้นำคณะครูในการสังสรรค์สมาคมในทางท้องถิ่น มานำใจ
เสียสละ เมื่อดามชวคตอยในกรงเทพฯ ก็ไต่มนำใจโดยอ้อมอารีต่อบคคล
ทั่วไป เมื่อดลงแก่กรรมลงหนังสือพิมพ์สภาพขรรษาวันจึงไต่ตั้งข่าวไว้
ดลยว่า “ชนเชยวฯ เป็นผมอดิษยาคัยละมณะไม เป็นทชชอบพอของเพื่อน
ฝูงและบรรดาคัยยทวไป เป็นผททกวางขวางในวงการครูผทหนึ่ง”

ชวคครอบคร้ว ชนเชยวพทยาการ ไต่สมรสกับนางสาวอบด
พรหมสุศรี เมอ พ.ศ. ๒๔๖๗ และได้หลักฐานอยทชานเลขท ๘๖
ถนนสัพระยา จังหวัดพระนคร มีบุตรธิดารวม ๗ คน คอ

๑. แพทย์หญิงฉววรรธ ศิริพนธ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงพยาบาล
จังหวัดลำพูน
๒. เด็กชายเฉวียงศิริ เชยวพทยาการ ดงแก่กรรม
๓. นางสมถดทา โชติภกรระกุล กศ.ย. โรงเรียนวัดศุททิวราราม
๔. นายชวรินทร์ เชยวพทยาการ
๕. นายนรารภษ เชยวพทยาการ

๖. นางสาวจรรจรณ เชี่ยวพทยาการ (กำลังศึกษาอยู่ในประเทศเยอรมัน)

๗. นางสาวจรรจรณ เชี่ยวพทยาการ

ขุนเชียวพทยาการเป็นผุ้รักครอบครัวมาก พยายามสร้างหลักฐาน

และหาความสขมาให้ครอบครัว แต่กตองประสบเคราะห์ร้ายอย่างหนัก คือ

ในวนท ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ซึ่งเป็นเวลาอยู่ในระหว่างสงคราม

โลกครั้งที่ ๒ เครื่องบินซาคักไคเข้าโจมตีจังหวัดพระนครและจังหวัดใกล้เคียง

บ้านจึงไคถูกถระเบิดทำลาย ททรัพย์สินเสียหายจนหมดสิ้น แม้แต่

ชีวิตก็แทบไม่รอด เรียกไคว่าสันเนอประกาศิต จากวันนั้นไคก็อพยพไปอาศัย

อยู่ที่อนอย่างทรกนการ ครนสงครามสงบแล้ว ขุนเชียวพทยาการก็คองมานะ

อดทนนอกจากปฏิบัติงานในหน้าที่ตามปกติแล้ว ก็ไปสอนพิเศษนอกเวลา

เพื่อหารายไคมาจนเจือครอบครัวและเตรียมปลุกบ้านใหม่ ด้วยความมขยัสถ

จึงปลุกบ้านใหม่ในทคนแห่งเดิม รวบรวมบุตรมาศึกษาตอไปในกรุงเทพร แต่

ท่านมีชีวิตไคอยู่ในบ้านใหม่นเพียงขเดียวกถงแก่กรรม ยังความเศร้าสลดใจ

และว่าเหวให้แก่ครอบครัวเป็นทขง ขณะนั้นบุตรทุก ๆ คนกำลังอยู่ในวัย

เล่าเรียน ค่าครองชีพสูง ด้วยสงครามเพ่งผ่านพ้นไปใหม่ ๆ พระราชบัญญัติ

บำเหน็จบำนาญก็ยังมีไคแก่ไขใหม่ตงขจขบนน เช่นเหตุให้ขุนเชียวพทยาการ

ถึงแม่จะรับราชการเป็นเวลาครบ ๒๕ ปี และถึงแก่กรรมในระหว่างรับราชการ

ก็มีไครับบำเหน็จแต่ประการไค คงไครับแต่เงินช่วยเหลือจากคณะข้าราชการ

ในกระทรวงศึกษาธิการเป็นการส่วนตัวจำนวนหนึ่งเท่านั้น

ทัศนคติในการสอน เมื่อวันที่ ๗-๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๐

โตมการอบรมครูใหญ่ทั่วราชอาณาจักร ที่โรงเรียนสตรีวิทยา จังหวัดพระนคร
ชวนเชียวพิทยาการได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่กองกลาง และยังเป็นผู้
บรรยายวิชาสอนวิชาคณิตศาสตร์และวิชาภาษาไทยด้วย จึงใคร่ขอนำคำ
บรรยายมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ โดยคัดลงให้พอเหมาะพอควรดังต่อไปนี้

“การสอนคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นวิชาที่เกี่ยวด้วยชีวิต
ประจำวัน ผู้ศึกษาต้องใช้ความคิด ความเข้าใจในเบื้องต้น รอบรสนเชิงและ
แม่นยำในของปลาย การบรรยาย ณ ที่นี้ มุ่งหมายจะขอสำคัญเฉพาะที่ไป
พบเห็นมาพูดเพื่อจะได้แก้ไขต่อไป

(๑) การสอนวิชานี้ ควรให้นักเรียนได้เห็นและได้ใช้ของจริง การ
ใช้อุปกรณ์การสอนจะทำให้นักเรียนเข้าใจได้รวดเร็ว และซาบซึ้งติดตา
นักเรียนบางจังหวัดไม่เคยเห็นรถไฟ ถ้าได้ทำรถไฟจำลองเป็นเครื่องใช้ ก็จะ
เข้าใจโทษภัยรถไฟดีขึ้น ส่วนตอนใดจะใช้เครื่องใช้เพียงใดอย่างไรนั้น อยู่
ในดุลยพินิจของผู้สอน โรงเรียนจึงควรจัดหาเครื่องใช้ไว้มาก ๆ เช่น รูปทรง
ต่าง ๆ (Solids) เครื่องชั่งตวง เงินเหรียญ นาฬิกาจำลอง รถไฟจำลอง ฯลฯ

(๒) สิ่งที่ต้องสอนไปแล้ว ควรกล่าวถึงประโยชน์และการใช้ในขั้นต่อไป
ด้วย เช่น ขยายของลดราคา ผู้ซื้อผู้ขายต้องตั้งเกณฑ์อย่างไร คอกเบี้ย
สมการ ทฤษฎีบท วิชาใดที่ผู้สอนมีได้แสดงประโยชน์ไว้ให้ชัดเจน วิชาอื่น
นักเรียนมักจะหยิบใช้ไม่เป็น เช่น เฉลย ครูมักสอนตามหนังสือ ให้หา
รายละเอียดของสิ่งของต่าง ๆ อาจนักเรียน สติคนเกิด คนตาย ชายของได้
เป็นเคอน เป็นวัน เป็นต้น

(๓) ก่อนลงมือสอน ควรให้นักเรียนเข้าใจโจทย์โดยแจ่มแจ้ง ไม่ควรรับลงมือสอนทันที ทักนักเรียนยังไม่เข้าใจ ถ้าย่อโจทย์หรือให้นักเรียนย่อเองก็จะช่วยความจำ เป็นการมอบภาระแก่สมอง ในส่วนความคิดอย่างเคย จะทำให้ความคิดแรงขึ้น

(๔) การตรวจงานของเด็ก เมื่อนักเรียนมีความรู้บ้างแล้ว ให้ทำแบบฝึกหัด ครูต้องคอยตรวจในเรื่องความละเอียด สุขุม ระเบียบ การวางรูปให้งดงาม ใต้แบบแผน ถ้านักเรียนทำผิดแปลก ๆ และใต้หลักเกณฑ์ควรส่งเสริม วิชาไม่ควรแนะนำให้เห็นว่าไม่ได้อย่างไร

ขออย่าว่า แบบฝึกหัดทักเรียนท่านนั้น ย่อมมีวิวัฒนาการเพื่อขยายทุกครั้งที่ครูไม่ตรวจก็มองไม่เห็น การมองคุณผลดีอย่างเคย จะทำให้นักเรียนมีคุณภาพคงขนาดไม่ได้

.....
.....

“ การสอนเรขาคณิต สิ่งที่จะต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด มีดังนี้

- ๑. ต้องเขียนรูปให้ถูกต้อง ได้สัดส่วนตรงกับความจริง การเขียนรูปถูกต้อง ช่วยความคิดจากตาเห็นได้อีกทางหนึ่ง
- ๒. ทฤษฎีบทที่คล้ายคลึงกัน ควรสรุปให้นักเรียนเพื่อช่วยความจำ เช่น

(ก) สามเหลี่ยมมุมฉากเท่ากัน ๒ ด้าน และมีมุมระหว่างด้านที่เท่ากันเท่ากัน

(ข) สามเหลี่ยมมุมฉากเท่ากัน ๓ ด้าน ด้านต่อด้าน เท่ากัน

(ค) สามเหลี่ยม มุมเท่ากัน ๒ มุม และด้านเท่ากันด้าน
หนึ่ง เท่ากัน

(ง) สามเหลี่ยมมุมฉาก มีด้านตรงข้ามมุมฉากเท่ากัน และมี
ด้านอื่นเท่ากันอีกหนึ่งด้าน เท่ากัน

๓. เมื่อสอนทฤษฎีบทแล้ว ควรหาของจริงมาทำให้ดู ทั้งส่วนที่เป็น
ไปได้และเป็นไปไม่ได้ เช่น

สามเหลี่ยมใด ๆ ด้านสองด้านรวมกัน ย่อมยาวกว่าด้านที่สาม
ภายหลังการพิสูจน์ ควรชี้แจงไม่สามท่อนประกอบเป็นสามเหลี่ยม แล้ววัด
ด้านหนึ่งเปรียบเทียบกับความยาวของอีกสองด้าน สดความยาวของสองด้านลง
จนที่สกัดสั้นกว่าด้านที่สาม แล้วประกอบเป็นสามเหลี่ยมให้นักเรียนดู นักเรียน
ก็จะเห็นส่วนที่เป็นไปไม่ได้

๔. วิชาคียบอนหลังใช้ได้ประโยชน์มาก มีคำอธิบายอยู่ในประมวล
แล้ว

หอสมุดครูสภา

๕. การใช้ภาษาต้องให้รัดกุม และคลุมความให้กระชับ เช่น Regular
Hexagon เราใช้หนังสือว่า รูปหกเหลี่ยมด้านเท่า นั้น หาเพียงพอไม่ เพราะ
รูปเหลี่ยมมุมไม่เท่ากัน มันก็เป็นหกเหลี่ยมด้านเท่า ตามภาษาเดิมกินความ
ไปถึงมุมด้วย ฉะนั้น น่าจะแปลว่า รูปหกเหลี่ยมด้านเท่าปรกติ

๖. ในชั้นสูงครู ควร ถือเหตุผลของการ อ่าง ลักษณะถูกต้อง เท่านั้น
ไม่ควรบังคับนักเรียนให้อ่างตามลำดับทฤษฎีบท เช่น การพิสูจน์ทฤษฎีบท
๔๐ นักเรียนจะใช้ทฤษฎีบท ๔๙ ก็ยอมทำได้

๗. รูปกลัษต่าง ๆ ควรยกมาสอนให้สิ้นเชิง เช่นในทฤษฎีบท

๓๘, ๓๙, ๔๐

วิธีสอนนอกจากดังกล่าวข้างต้น ยังมีวิธีสอนภาษาไทย แยกแยะเป็น
วิธีสอนอ่าน อ่านเขาเรื่องหรือกวนพันต์ คัดไทย การเขียนตามคำบอก
การแต่งความ การร้อยกรองความ จดหมาย ข้อความ และไวยากรณ์ไทย
อย่างละเอียด ๆ น้อย ๆ

(ในการเรียบเรียงครั้งนี้ ผู้เขียนได้รบคำขอกเล่าจากนายภักดี คุ้มสุข
ผู้เคยเป็นครูโรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย และนายคณิศ พทธีรัตน์ อาจารย์
โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ผู้เคยเป็นศิษย์โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ในสมัย
ขุนเสวยพทยาการเป็นอาจารย์ ขอขอบพระคุณท่านทั้งสองไว้ ณ โอกาส
นี้ด้วย)

สุมนทา ไชติภักดิ์

นายสนธิ จุฑารพ

พ.ศ. ๒๔๔๔—๒๕๐๐

นายสนธิ จุฑารพ หรือบุตรจากคนเคยเรียกขานกันว่า “ครูสนธิ” “อาจารย์สนธิ” หรือเรียกตามตำแหน่งสุดท้ายของท่านสนธิว่า “ท่านผู้ว่าราชการ” นั้น เป็นบุตรจากคนหนึ่งในวงการศึกษาด้านฝึกหัดครู สมัยเมื่อเกือบ ๓๐ ปีล่วงมาแล้ว เพราะเกือบตลอดเวลาที่บรรพชากรอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ นายสนธิ จุฑารพ ได้ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนฝึกหัดครูประถมเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าภายหลังจะได้ย้ายไปรับราชการในกระทรวงมหาดไทยก็ตาม แต่ก็ได้นำจริยวัตรของครูไปใช้ในการปกครอง ทำให้บังเกิดผลดีแก่ราชการ และได้มีโอกาสช่วยสนับสนุนด้านการศึกษาด้วยวิธีต่าง ๆ และเป็นอาจารย์โรงเรียนข้าราชการปกครองของกระทรวงมหาดไทยด้วย ดังนั้นจะเรียกว่าท่านเป็นครูอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ขาดระยะก็ไม่ได้

นายสนธิ จุฑารพ เกิดเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๔ ณ ตำบลกุดกีน อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เป็นบุตรนายนวม และนางใย จุฑารพ การศึกษารุ่นต้นเรียนอยู่ในบ้าน เพราะเป็นบุตรและหลานคนแรกของครอบครัว บิดามารดาและญาติจึงทะนุถนอมห่วงใยมาก ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนมัธยมวัดสี่ทิศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ จากนั้นได้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนมัธยม

หอสมุดจุฬารัตนา

นายสนธิ์ จฑะรพ

วัดบวรนิเวศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ แล้วไปศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สอบไล่ได้ชั้นมัธยมบริบูรณ์ชาย (ชั้นมัธยมปีที่ ๘) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ซึ่งในขณะนั้น ทหารอาสาสมัครนักเรียนเข้าสอบ ๘๔ คน สอบไล่ได้ ๖๓ คน

หลวงพิลาศวรรณสาร ผู้เคยเป็น อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ ได้เลาถางการเริ่มเข้ารับราชการเป็นครูที่โรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศของนายสนธิ จุฑารพไว้ว่า

“พอคุณสนธิสอบไล่ได้ชั้น ม. ๘ ทางการกส่งมาเป็นครูในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ส่งมาในวันนั้นหลายคนด้วยกัน เจ้าคุณผดุง ฯ เป็นอาจารย์ใหญ่ชั้น ม. ๘ ในสมัยนั้นผมแผนกเคียว ความรักอันข้างแข็ง แต่การเป็นครูอ่อน เพราะไม่ได้ฝึกหัดในการเป็นครูมาก่อนจึงมีความรู้ แต่สอนนักเรียนค่อนข้างออกอก ถ้ายความรู้ออกไม่สะดวก และการสอนนักเรียนก็ตองทงสอน ทงว่าเด็ก เลยชกกระฮา และเขยอหน้าย เห็นเป็นของจุกจิกและยากลำบาก ซวน ๆ จะเหี้ยวเรอออก

“ในโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ มีทงนักเรียนฝึกหัดครู และนักเรียนสามัญตงแคช่น ป. ๑ ถึง ม. ๖ อาจารย์ใหญ่เห็นว่าทำคุณสนธิรวนเร และเขยอหน้าย ท่านก็แกไขด้วยวิธีของ ท่าน โดยให้คณสนธิได้สิมรตการสอนในชั้นต่าง ๆ ทงนักเรียนสามัญและนักเรียนครู และแนะนำวิธี การเป็นครูให้ อาคัยทคณสนธิเป็นคนคล่องแคล่วและฉลาด คณสนธิทงได้ รัยประกาศนียบัตรครุ ป.ม. ในเวลาไม่ช้า และได้เป็นครูประจำแผนกฝึกหัดครู อยู่ในโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศตลอดมา”

นายภักดี นวสุช ศิษย์คนหนึ่งของนายสนธิ จุฑารพ เล่าว่า “ผม
เคยเป็นศิษย์ของท่านอาจารย์สนธิ จุฑารพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ท่านเป็น
ครูประจำชั้นมัธยมที่ ๑ ก. ซึ่งผมก็กำลังเรียนอยู่ในชั้นนั้นรวมกับเพื่อน ๆ
อีก ๓๑ คน ท่านสอนวิชาหลัก ๆ ทั้งหมดเช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ
และคณิตศาสตร์ ผมยังจำได้ ท่านนั่งผ้าม่วงและสวมเสื้อขนนอกคอขี้ก
กระตุม ๕ เม็ด เวลาสอนต้องสวมเสื้อขนนอกขกกระตุมทง ๕ เม็ด และ
ขอคอเสื้อเรียบร้อยตลอดเวลา สอนเสียงดังชัดๆ เจนไม่อ้อ และขมขมแจ่มใส
วิชาพีชคณิตและวิชาเรขาคณิต ซึ่งสมัยนั้นวิชาหลังเรียกว่าวิชาอ้อมคร
เพลงมาเริ่มเรียนกัน ในชั้นมัธยมที่ ๔ นักเรียนแรกเรียนวิชาด้านนี้เรียน
ไม่เข้าใจเสียแต่ในระยะแรกแล้วก็ยอมเป็นการยากที่จะเรียนได้ต่อไป แต่
อาจารย์สนธิ จุฑารพท่านมีวิธีสอนที่ สอนละเอียดตลอด นักเรียนต้องเข้าใจ
ทั่วไปจึงจะยอมให้ผ่านบทต่อไปได้ โดยเฉพาะวิชาเรขาคณิตท่านเขียนรูปใน
กระดานดำใกล้ความจริงที่สุด เช่นเส้นตรง ทกเส้นต้องใช้ไม้บรรทัดขีด
เส้นโค้ง หรือวงกลม หรือครึ่งวงกลม ท่านก็ใช้วงเวียนชัย มม ๔๕,
๖๐, ๙๐ หรือ ๑๒๐ เหล่านี้ ท่านก็พยายามเขียนใหม่จนกว่าใกล้ความ
จริงที่สุด ควรใช้ไม้ฉากได้ท่านก็ใช้ ตอนใดควรใช้ชอล์คสีเพื่อให้นักเรียน
เห็นชัดท่านก็ใช้ ท่านปฏิบัติเช่นนี้สม่ำเสมอตลอดไป ทำให้นักเรียนพลอยสนุก
ไปด้วยในวิชานี้ ผมเองก็เพื่อน ๒-๓ คน โชคดีได้เข้า เช่นจากชั้นมัธยม
ปีที่ ๒ ขึ้นเรียนชั้นมัธยมที่ ๔ เลย ยังขอบพระคุณท่านอยู่มีหลายเพราะท่าน
ช่วยเอาใจใส่และสั่งสอนทงพากันสอบไล่ได้ผลดีในปลายชั้นนอก บรรดา

ศิษย์รักท่านมาก ถึงกับในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ พวกผมก็สอบไล่ไปเรียน
 ชั้นมัธยมที่ ๕ ใต้ปากนันทนงสี่ขอร้องท่านอาจารย์ใหญ่ขอให้อาจารย์
 สนิท จุฑารพ ตามขึ้นไปประจำชั้นมัธยมที่ ๕ อีก แต่ท่านอาจารย์ใหญ่มิได้
 สอนตามความต้องการของเรา พวกเราจึงจากท่านไปเป็นศิษย์ของ
 อาจารย์คนอื่น ๆ ทั่วไปจนออกจากโรงเรียน งานธุรการในชั้นท่านก็ปฏิบัติ
 ใต้อย่างครบถ้วน เช่นทำสมุดรายงานประจำตัวนักเรียนภาคละ ๑ เล่มต่อ
 นักเรียน ๑ คน บันทึगतองท่า ๙๖ เล่ม ลงเวลามาเรียนทุกสัปดาห์
 รายงานสอบซ่อมและความประพฤติลงทุกเดือน แล้วสรุปผลการเล่าเรียน
 ความประพฤติ อุปนิสัย และสติปัญญาเสนอท่านอาจารย์ใหญ่ลงนามทุกภาค
 อีกด้วยนับว่าเป็นภาระอันหนักและละเอียดลออ อดไม่น้อย แต่อาจารย์สนิท
 จุฑารพ ก็ปฏิบัติไปโดยไม่เห็นอกเห็นใจลูกศิษย์มิได้ถือสูกเอาเผากินลวก ๆ
 คิดว่าศิษย์ของท่านคือลูกหลานอยู่เต็มอ ศิษย์จึงขอสดุดีท่านไว้ ณ โอกาส
 นี้ด้วยความจริงใจ

ใน พ.ศ. ๒๔๖๕ นายสนิท จุฑารพ ใต้ขอลาราชการเพื่อเข้า
 ศึกษาวิชานายคชทูทหารที่โรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม ในกรมยทศึกษา
 กระทรวงกลาโหม เพราะอายุครบเกณฑ์ที่จะเข้ารับราชการทหาร ทจริงกม
 สิทธิจะขอยกเว้นผ่อนผันการเกณฑ์ทหาร ใต้ในข้อที่กลางเป็นครอยู่ แต่
 นายสนิท จุฑารพ เป็นผู้ใฝ่ใจในการศึกษาทุกด้าน และมีความตั้งใจว่าจะ
 ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีให้ครบถ้วน จึงไม่ขอสิทธิยกเว้น เมอสอบไล่ใต้ตาม

หลักสูตรของวิชานายกายได้รับยศเป็นนายกาย และออกราชการทหารค
 แคว้นที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ แล้ว ก็กลับเข้ารับราชการเป็นค
 โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศตามเดิม และเนื่องจากนายสนธิ จุฑารพ
 สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๘ แล้วออกจากราชการเป็นครูกิ่งกลาวก็ได้พยายามเรีย
 วิชาศุครุมมัธยมต่อที่สามัคยาจารย์สมาคม ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน
 สวนกุหลาบวิทยาลัย ในเวลาเย็นหลังจากเลิกสอนในโรงเรียนแล้ว จนสอบ
 ได้ได้ประโยคศุครุมมัธยม (ป.ม.) ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ครั้นวัน
 ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ จึงได้รับประกาศนียบัตรประโยคศุครุมมัธยมแล
 ได้เงินเดือนเดือนเป็นครู ชั้น ๔ เอก ๘๐ บาท และในเดือนมกราคม
 ได้ขอขานนเองก็ได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี

นายสนธิ จุฑารพ อุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เม
 วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวง
 วชิรญาณวงศ์ (หม่อมราชวงศ์ ชน นพวงศ์) เมื่อครั้งยังทรงสมณศักดิ์
 เป็นพระญาณวราภรณ์ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระอุปัชฌาย
 ลาสิกขาบทเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ รวมอุปสมบทอยู่เต็ม ๑
 พรรษา ในระหว่างอุปสมบทก็ได้หมั่นศึกษาธรรมวินัยจนมีความวิสัยได้ใ
 วิชาธรรมศึกษาหลักสูตรวิชานกธรรมของคณะสงฆ์สำนักวัดบวรนิเวศ
 วิหาร

นายสนธิ จุฑารพ เป็นผู้มีความเพียรพยายามแล้วตามความ
 ประสงค์แห่งชีวิตคือ ได้รับยศทางทหารเป็นนายกาย ได้รับพระราชทาน

ยศทางพลเรือนเป็นรองอำมาตย์ตรีในตำแหน่งวิชาความวิจิตรสำเร็จชั้นมัธยมบท ๘ และได้ประโยชน์क्रमิขยม (ป.ม.) ได้รับเงินเดือนชั้นสัญญาบัตร ๘๐ บาท ซึ่งสมัยนั้นถือว่าอาปรหยคหน้อยกพอตงเนอตงทวไค และประการสำคัญคือได้อุปสมบทสนองพระคุณมารดา (บิดาถึงแก่กรรม) เรียกกันในสมัยโบราณว่าเป็นคนสุกแล้ว และถือกันว่าลูกผู้ชายต้องบวชให้พ่อแม่เสียก่อนจึงจะแต่งงาน ฉะนั้น นายสนิท จุฑารภ กเพยบพรอมตามประเพณีทกอย่าง สมบูรณ์ จึงได้ทำการสมรสกับนางสาวปลมจิตต์ นครานนท์ บุตรี พันตรี พลจวโรสธประสทธิ เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ มีบุตรธิดาด้วยกันรวม ๕ คนคือ

๑. นายสมควร จุฑารภ
๒. นางสาวพร ศรีสกุลปลง ภค.บ. อาจารย์ โรงเรียนการช่างสตรี ไซติเวซ
๓. นางสาวสมพันธ์ จุฑารภ ทำงานที่โรงพิมพ์ ส่วนทองถิ่น ของกระทรวงมหาดไทย
๔. นางสาวจิตตขยา จุฑารภ ทำงานที่องค์การยูนิเซฟ
๕. นายสมคิด จุฑารภ กำลังศึกษาอยู่ที่ศูนย์ฝึกการบิน พลเรือนประเทศไทย (Civil Aviation Training Centre)

ชีวิตของนายสนิท จุฑารภ ในตอนนั้นเป็นไปทีละขั้นตามประเพณีนิยมประเพณีปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นทหารรับใช้ชาติ บวชให้บิดามารดา และมีครอบครัว ในเวลาเดียวกับนายสนิท จุฑารภได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการได้ผลดี

และมชวตทสยมบรรณ ดังนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ จึงไต่รบคำสั่งจากกระทรวง
 ธรรมการให้เป็นผู้ช่วยควบคุมลูกเสือไทยจำนวน ๑๘ คน โดยมีพระเสนา
 พจนพากย์ (เสนาอ รักเสียม) เป็นหัวหน้า ไปสมมนมเกยวบกักการลูกเสือ
 ที่ประเทศญี่ปุ่น ไต่ออกเดินทางไปทางเรือตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.
 ๒๔๗๒ และกลับไทยทางเรือเช่นกัน ถึงกรุงเทพฯ ในเดือนกันยายน
 พ.ศ. ๒๔๗๒ เนื่องจากไปปฏิบัติงานครั้งนั้นได้ผลดี นำความดีงามและช
 เสียงเกียรติคุณลูกเสือไทยไปเผยแพร่ ณ ต่างประเทศ ไต่เล่นเงินเดือน
 ๑ ชน จาก ๘๐ เป็น ๑๐๐ บาท เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

หลวงพิลาศวรรณสาร กล่าวอีกตอนหนึ่งว่า

“คุณสนิทเป็นครุฑ สามารถทั้งในการสอนและการปกครองนักเรียน
 จึงไต่รบหน้าที่เป็นครุฑปกครองนักเรียนประจำด้วยอีกหน้าที่หนึ่ง และ “คุณ
 สนิทเป็นคนรกรงาน มีความปรารถนาดีต่อเด็ก เมื่อยามว่างนอกจาก
 สอนตามตารางสอน มักพยายามค้นคว้าหาวิชาความรู้รอบตัวมาเล่าให้เด็ก
 ฟัง เพื่อความเพลิดเพลินและเพื่อประดับสติปัญญาของเด็กเกือบจะเป็นกา
 ประจำ ซึ่งเป็นการพอใจแก่เด็กที่อยู่ในปกครองเป็นอย่างยิ่ง และอีกประการหนึ่ง
 คุณสนิทเป็นนักดนตรีด้วย มีความชำนาญในการใช้เครื่องดนตรีหลาย
 อย่าง เช่น ซอ ออร์แกน ฯลฯ จึงเป็นคนร่าเริง ไม่หงอยเหงาเป็น
 เครื่องช่วยให้การสอนของคุณสนิทมีชีวิตชีวา เป็นการช่วยให้เด็กชอบ
 อยู่ในบังคับบัญชาและเชื่อฟังคำสั่งสอนโดยง่าย นับว่าเป็นครุฑเด่นอยู่ใน
 โรงเรียนฝึกหัดครูคนหนึ่ง”

นายเลียง พุกกะโช ซึ่งเป็นเพื่อนนักเรียนร่วมชั้นและเคยเป็นครู

โรงเรียนเดียวกันมา ได้กล่าวถึงนายสนิท จุฑารพ ไว้ว่า

“เนื่องจากคุณสนิท มีความชำนาญในการสอนวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ จึงได้รับหน้าที่เป็นครูสอนวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์

ทางแผนกฝึกหัดครูตลอดมา เมื่อเจ้าคุณผดุงวิทยาเสด็จย้ายเข้าประจำ

กระทรวงศึกษาธิการ และคุณหลวงพิลาศวรรณสารเป็นอาจารย์ใหญ่แทน

คุณสนิทก็ยังเป็นที่ยกย่องและไว้นใจของคุณหลวงพิลาศวรรณสารเช่นเดิม

ต่อมาคุณหลวงพิลาศฯ ก็ได้ขอแต่งตั้ง ให้เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่

คุณสนิทดำรงตำแหน่งนี้เรื่อยมาจนคุณหลวงพิลาศฯ ได้ลาออกจากตำแหน่ง

หนาทราชการ และทางกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคุณหลวงศรีภษะ-

เวทินดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่แทนคุณหลวงพิลาศวรรณสาร

“ในตอนทโรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศย้ายไปเขตจังหวัดนครปฐม

เรียกว่าโรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐมสนามจันทร์ คุณสนิท จุฑารพ ได้ติดตามโรงเรียนไปด้วย

จนโรงเรียนย้ายกลับเข้ากรุงเทพฯ มาอยู่ทถนนศรีอยุธยา ซึ่งขณะนั้นเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการกองพลที่ ๑ เรียกว่า โรงเรียน

ฝึกหัดครูประถมพระนคร คุณสนิทก็ได้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่อยู่

เรื่อยมาจนได้โอนไปรับราชการกระทรวงมหาดไทย”

นายสนิท จุฑารพ เป็นคนที่ทำอะไรทำจริง เมื่อข้งงานสิ่งใดแล้วก็ตั้งใจทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่นเป็นคนรักดนตรี ก็เรียนดนตรีให้รเลิศวิ

รหลัก และรู้หลายชนิด สามารถเล่นได้ไพเราะ มี ขิม ซอด้ว ซออู้ ซอด้วง พิณพาทย์ แมนโคลิน ออร์แกน ทำหน้าที่ใดก็ทำเป็นผบรรเลงดนตรี และ

ขอรับรองว่า รวมทั้งประเพณีเนอรอง ให้ใช้ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ได้อย่าง
 เหมาะเจาะ และไพเราะน่าฟัง นายสนธิ จุฑารพ มักจะนึกแฉะเชอเชอ
 เพอนฝูงทนายมคมนตรีไทยมาร่วมชอมเครื่องสายกันอยู่เนอง ๆ เป็นการพักผ่อน
 ที่ให้ประโยชน์ในค่านความสามัคคีในหมู่คณะ และการผูกมิตรอยุ่มีใช้น้อย
 เช่นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ก็ได้ประพันธ์บทของทำนองเขมรไทยโคสำหรับ
 นักเรียนฝึกหัดครุประถมร้องเล่นว่า

๑.	ฝึกหัดครุ	โรงเรียนเก่า	เราเคยอยู่
	รำลกดู	ความหลัง	ยังจำได้
๒.	ในเรือนนอน	ตงเตยง	เรียงกันไป
	ยามค่ำไฟ	ฟ้าสว่าง	กระจ่างตา
	โน่นห้องนั่งเล่น	ยามเย็นสนทนา	
	สรวลเสเฮฮา	หัวเราะคิกคัก	ชนบาน
๑.	ในห้องเรียน	ภาพแขวนไว้	ได้ระเบียบ
	โต๊ะตงเรียบ	เป็นแถว	สะอาดสอ้าน
๒.	ข้างหน้าชน	ตงขาหย่าง	วางกระดาน
	ห้องสมุด	หนังสืออ่าน	มมากมาย
	โน่นที่รับประทาน	อาหารมีขาย	
	เครื่องตมเรียงราย	รสชาติโอชา	ชวนกิน

นายสนธิ จุฑารพ เมื่อทำการสอนภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ใน
 โรงเรียนฝึกหัดครุ ก็ตงออกตงใจหาความรู้ความชำนาญใส่ตัวให้มากที่สุดเพื่อ
 ให้นักเรียนได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วยจากการสอนของตน เมื่อครั้งอยู่โรงเรียน

เกศหัตถ์บรรณวิเวคได้แต่งตั้งสอเคลือบัญญาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ชน
ลุ่มหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์แก่นักเรียนและผู้สนใจกันมาก เพราะ
สมัยนั้นยังไม่มีการพิมพ์หนังสือเช่นชนแพร่หลาย

ในระยะเวลาที่พระยาผดุงวิทยาเสริมเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครู
วัดบวรนิเวศอยู่ และพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เมื่อยัง
มีใค้ทรงกรมทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการนั้น ทรงพระดำริ
จะให้อาจารย์ทสอวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ
จึงใ้กรมการคัดเลือกผู้สมควรจะส่งไปศึกษาใ้ นายสนธิ จุฑารพ เป็น
หนึ่งที่มีความรักและทำการสอนอยู่ในข่ายที่ทาง กระทรวงธรรมการพิจารณา
ว่าเหมาะสม แต่ นายสนธิ จุฑารพ มีอายุเกินกว่าที่ทางราชการกำหนด จึง
พลาดโอกาสที่จะได้เพิ่มเติมความรู้ทางด้านนี้ไปอย่างน่าเสียดาย นายสนธิ
จุฑารพ ก็มีใ้ข้อยกข้อ คงหาความรู้ในแขนงที่ตนสนใจใ้ตัวเรื่อย ๆ ไม่ยอม
ปล่อยเวลาและวัยใ้ล่วงไปโดยเปล่าประโยชน์ ต่อมาจึงใ้เข้าศึกษาวิชา
กฎหมายด้วยความมานะพากเพียร คือ ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้เข้าเรียนวิชา
กฎหมายภาค ๑ ที่โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ต่อมาใน พ.ศ.
๒๔๗๕ ได้เข้าเรียนกฎหมายภาค ๒ ที่คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้นทางราชการโอนคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์
จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปตั้งเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือ
เมือต้น พ.ศ. ๒๔๗๗ แล้ว นายสนธิ จุฑารพ ก็สอบใ้ได้ปริญญาธรรมศาสตร
บัณฑิต (อ.บ.) ใน พ.ศ. ๒๔๗๘

นายสนธิ จุฑารพ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครู
ประถม จนกระทงวนท๑กนิยายน พ.ศ. ๒๔๘๐ จึงได้โอนไปดำรงตำแหน่ง
ผู้ตรวจการเทศบาล ประจำกองควบคุมเทศบาล กรมมหาดไทย รวมเวลา
รับราชการเป็นครู ๑๗ ปี และในจำนวนนั้นเป็นอาจารย์โรงเรียนฝึกหัดครูประถม
แห่งเดียวกันติดต่อกัน ๑๔ ปี จึงนับได้ว่าเป็นผู้ของบรรดาศาสน์ชั้นในชั้น
มากมาย

นายสนธิ จุฑารพ ได้ย้ายจากกรุงเทพฯ ไปเป็นผู้ตรวจการเทศบาล
จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ในระยะต่อมา ๔ ปี
ก็ได้รับตำแหน่งเป็นนายอำเภอต่าง ๆ คือ อำเภอฮอด อำเภอสารภี อำเภอ
พะเยา และอำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงใหม่และเชียงใหม่ตามลำดับ ใน
ระหว่างเป็นนายอำเภอดังกล่าว นายสนธิ จุฑารพ ได้แสดงความสามารถ
ในการปกครองราษฎรเป็นอย่างดี เพราะมีหลักคิดไปแล้วจากการเป็นครู จึง
ปรียัตวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ได้โดยง่าย ประกอบกับเป็นผู้ลงซึ่งความ
มคตา กรุณา โอบอ้อมอารี ไม่มีอคติ ใช้พระคุณมากกว่าพระเดช จึงเป็นที่
เคารพนับถือของประชาชนทุกท้องถิ่น เมื่อออกตรวจท้องที่ให้ความเป็นกันเอง
แก่ราษฎร ในการสนทนาก็ให้คำแนะนำที่ประโยชน์ในต่าง ๆ และเป็น
ที่พัฒนาท้องถิ่นไปด้วยในตัว เช่นการทำถนน และขุดลอกเหมืองฝาย
ขึ้นต้น แนะนำให้ราษฎรเข้าใจถึงประโยชน์ของการเสียสละแรงงานและเวลา
พอส่วนรวม ซึ่งราษฎรก็เข้าใจและให้ความร่วมมือพัฒนาท้องถิ่นของตน
ด้วยดี

แม้ว่านายสนธิ จุฑารพ จะได้ไปรับราชการทางกระทรวงมหาดไทยแล้ว

ก็ตาม แต่ในด้านการศึกษาก็ได้ทอดทิ้งไม่ ท่านเข้าก็พวกครูประชาบาล
ในอำเภอใดก็ตาม สามารถนำครูทั้งอำเภอร่วมแรงร่วมใจกันทำงานที่ยัง
ประโยชน์ให้แก่วงการศึกษาก็ได้ เช่น ในท้องที่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ใน

สมัยที่นายสนธิ จุฑารพ เป็นนายอำเภอเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๓ ได้
ริเริ่มจัดทำทัศนศึกษา และจัดให้มกรฐานนักเรียนประจำชน ๗ ทน

ก่อนกลายเป็นแหล่งชุมนุมของประชาชนในเทศกาลต่าง ๆ ไปด้วยในตัว เมื่
ต้องการจะหาเงินมาปลูกสร้างอาคารเพิ่มเติมในโรงเรียนประจำอำเภอ ก็ให้

จัดให้คณะครูประชาบาลแต่ละครูเรื่อง "จันทร์เจ้าชา" นายสนธิ จุฑารพ
เป็นผู้ควบคุมการฝึกซ้อม และกำกับดูแลด้วยตนเองตลอดเวลา นับว่า

เป็นการทำงานที่น่ายกย่อง และผู้ชมก็พลอยได้กุศลไปด้วยในตัว ได้ผลดีด้วย
กันทุกฝ่าย จนสร้างโรงเรียนประชาบาลในอำเภอนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๕

-๒๔๘๓ เป็นจำนวน ๑๕ โรงเรียน คิดเงินที่ร่วมในการปลูกสร้างเฉพาะแ
ส่วนที่ประชาชนในท้องที่บริจาครวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๔,๔๖๐.๒๓ บาท

ไม่นับเงินที่รัฐบาลออกสมทบให้อีกประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาทด้วย โรงเรียน
เหล่านี้ นายสนธิ จุฑารพ ได้วิ่งเต้นช่วยเหลือตลอดจนเป็นประธานและอำนวยการ

การในพิธีเปิดและฉลองด้วย นายสนธิ จุฑารพ ได้รายงานไปยังข้าหลวง
ตรวจการศึกษา ภาค ๔ ในเรื่องการจัดสร้างโรงเรียนประชาบาลครั้งนี้ ต่อ

หนังสือว่า "การที่ข้าพเจ้าได้เอาใจใส่ช่วยเหลือดำเนินการยกย่องการศึกษา
ประชาบาลในท้องที่อำเภอมากเช่นนี้ นอกจากจะโดยตำแหน่งหน้าที่นายอำเภอ

โดยทรงแล้ว ก็ยังเอนองด้วยซาพเจ้ามีความสนใจในเรื่องการศึกษา เพราะ
ได้เคยรับราชการเป็นครูในกระทรวงศึกษาธิการ มาก่อน เป็นเวลานานด้วย
จำหรับอำเภออื่น ๆ นอกจากอำเภอสารภีซึ่งไม่ปรากฏการก่อสร้างนั้นก็ได้โดย
เรื่องระหว่างดำเนินการบ้าง ซาพเจ้าได้มีโอกาสประจำอยู่ชวาระระยะเวลาอันสั้น
และเกี่ยวกับสถานการณ์การเมืองซึ่งถูกเนืออยู่ในครั้งนั้นบ้าง

มีว่าท่านจะไปรับราชการในอำเภอไหนท่านก็ได้สนับสนุนด้านการศึกษาด้วย
การต่างๆ อยุ่ตลอดเวลา เพราะท่านมีความเข้าใจและมีความรู้ทางด้านงานเขียน
อยู่แล้ว จึงเขียนบริหารและดำเนินงานได้โดยไม่ผิดพลาด และได้ผลดีทุกครั้งที่ไป

นายสนิท จุฑารพ นอกจากมีน้ำใจรับใช้ประเทศชาติมาหลายประการ
ถึงกล่าวแล้ว และเนื่องจากเขื่อนนายคาบกองหนนุทหารบกอยู่ด้วย จึงยินดี
รับใช้ประเทศชาติ โดยสมัครเข้ารับราชการทหารในคราวสถานการณ์ของ
บ้านเมืองเข้าที่คชชนคราวศึกอินโดจีนฝรั่งเศสอีกด้วย คราวนั้น นายสนิท
จุฑารพ เป็นนายอำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย โดยย่นหนังสือต่อผบงคชการ
จังหวัดทหารบกเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ขอกลับเข้า
รับราชการทหารและขอพลัดถิ่นเข้าปฏิบัติในราชการสนาม ผบงคชการจังหวัด
ทหารบกเชียงใหม่มีหนังสือตอบมาคงสำเนาต่อไป —

ที่ ๖๐๔/๘๔ ทว่าการจังหวัดทหารบกเชียงใหม่

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๔

รอง ขออาสาสมัครรับใช้ราชการทหาร
ก ผบ. จว. ทบ. ชม.
ง นายคาบ สนิท จุฑารพ

ตามหนังสือของท่านเรื่องขออาสาสมัครรับใช้ราชการทหาร และขอ
เส้นรายงานขึ้นไปตามลำดับชั้น นั้น

ข้าพเจ้าได้จัดการไปตามความประสงค์ของท่านแล้ว บัดนี้ ผบ. มณฑล
๔ ได้พิจารณาและส่งมาว่า ก. กองหนุนที่ทางราชการจะบรรจุเข้ารับราชการใน
ตำแหน่ง ผบ.หมวดหรือหนาท่อน ๆ นั้น เฉพาะแต่ผู้ที่ทางราชการได้เรียก
เข้ารับการฝึกวิชาทหารและได้รับการอบรมเสร็จแล้ว หรือเป็นผู้ที่อยู่ในเกณฑ์
ผ่อนผันตามกฎหมายกระทรวง ฯ แต่ได้สละสิทธิขออาสาสมัครเข้ารับการฝึ
วิชาทหารพร้อม ก. กองหนุนที่ทางราชการเรียกเข้ารับการฝึกวิชาทหาร
ดังกล่าวแล้ว สำหรับท่านมีสิทธิได้เรียกเว้นตามกฎหมายกระทรวง ฯ ถ้าหากได้ส
ละสิทธิเข้ารับการฝึกวิชาทหารพร้อมกบฏนายตายนั่น ทางราชการก็คงไม่ขัดข้อง
ในการที่จะปฏิบัติไปตามเจตนาอันดีต่อประเทศชาติของท่าน ถึงอย่างไรก็

ในนามของทหารบก ทางราชการทหารขอแสดงความขอบคุณในความปรารถนา
อันดีเป็นอย่างสูง

หอสมุดครูสภา

ขอแสดงความนับถือ

(ลงนาม) พร พึ่งสว่าง

(นายพร พึ่งสว่าง)

อัยการศาลจังหวัดทหารบกเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๔๘๕ นายสนิท จุฑารพ ได้ย้ายกลับเข้ามาประจำอยู่ที่
กระทรวงมหาดไทย ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกต่าง ๆ ในกรมมหาดไทย มี

หน้าที่เกี่ยวข้องกับการอบรมราษฎร กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และโตเรียบเรียงหนังสือ
ชนเล่มหนังสือคอกำนันผู้ใหญ่บ้านและพนักงานปกครองท้องที่ หนังสือเล่ม
เป็นทนายมาก ต้องจับพมพชนถึง ๓ ครั้ง ต่อมาทางราชการได้แต่งตั้งให้

นายสนธิ จุฑารพ ดำรงตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง
ออกตำแหน่งหนึ่งด้วย ได้รับหน้าที่เป็นผบรยายวิชาการปกครอง วิชาภูมิ-
ศาสตร์และประวัติศาสตร์ นักศึกษามหาวิทยาลัยหลายประเภทเป็นต้นว่า เป็น
ข้าราชการพลเรือนชั้นตรีเข้าเรียนเพื่อสอบคัดเลือกและแต่งตั้งเป็นนายอำเภอ
พวกหนึ่ง และปลัดอำเภออีกพวกหนึ่ง เพื่อบริการแต่งตั้งเป็นปลัดอำเภอชั้นตรีอีก
พวกหนึ่ง นายสนธิ จุฑารพ ได้รับหน้าที่สอนโดยตรง ก็หมกมุ่นกับงาน
จนในระยะเวลาอันรวดเร็ว ได้กินไปนอนที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองที่
พระที่นั่งนางควาณสุไมสร เป็นประจำ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ นายสนธิ จุฑารพ กำลังดำรงตำแหน่งหัวหน้า
แผนกสำมะโนครัวของทะเบียน กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยได้ส่ง
ไปรับราชการฝักอบรมวิชาการสำมะโนเกษตรและสถิติ ซึ่งองค์การอาหารและ
เกษตรแห่งสหประชาชาติจัดใหม่ขึ้น ณ ศูนย์การฝักอบรมวิชาสำมะโนและสถิติ
ระหว่างชาติสำหรับเอเชียอาคเนย์และโอเชียเนีย ที่กรุงเคลี ประเทศอินเดียน
มอกลบมาแล้วก็ได้ทำงานคานาที่เพิ่งไปรับการศึกษามานั้นโดยเต็มสติกำลัง

นายสนธิ จุฑารพ ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการชั้นเอก และให้ดำรง
ตำแหน่งข้าหลวงตรวจการ กรมมหาดไทย ภาค ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕

ย้ายไปประจำ ณ ทตงททการภาค คือจังหวัดลำปาง มีพลเอก หลวง
มัยปนาทแสนยากร เป็นผู้ว่าราชการภาค และเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง
ท่านผมนึกกล่าวถึงนายสนธิไว้ว่า

“เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการ
ภาค ๕ และนายสนธิ จุฑารพ เป็นมหาดไทยภาค ขึ้นในบังคับบัญชา
ของข้าพเจ้า ภาค ๕ มีเขตการปกครอง ๘ จังหวัด คือ จังหวัดลำปางเป็น
จังหวัดภาค จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย จังหวัด
แม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ และจังหวัดอุตรดิตถ์

“นายสนธิ จุฑารพ เป็นผุ้คนสยเยือกเย็น สุขุม รอบคอบ โอบอ้อม
อารีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลทั่วไป ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ สุจริต
เข้มเป็นลักษณะของครูโดยแท้ จึงเป็นการง่ายต่อการปกครองบังคับบัญชา
และปรากฏว่าผู้ใต้บังคับบัญชามีความเคารพนับถือมาก การปฏิบัติงานใน
หน้าที่ก็เรียบร้อยทุกอย่างเป็นที่พอใจของข้าพเจ้าอย่างยิ่ง

“นอกจากงาน ณ ทตงปกติแล้ว ยังจะต้องออกตรวจผลงานทุกอำเภอ
ทุกจังหวัด ในเขตภาค ๕ อีกด้วย นายสนธิได้พยายามเดินทางไปเกือบ
ทุกอำเภอใน ๘ จังหวัด ซึ่งบางอำเภอการเดินทางลำบากตรากตรำมาก
นายสนธิก็พยายามเดินทางไปจนได้ ต่อมาสุขภาพจึงไม่ใคร่ดีในภายหลัง
เมื่อไปเป็นผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร และได้ออกตรวจท้องที่
โดยมีช่วยลงเงินในที่สุดก็ต้องถึงแก่กรรมในหน้าที่ราชการ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดาย
ยิ่งนัก นับว่าทางราชการได้สูญเสียข้าราชการที่ดีคนหนึ่งไปคนหนึ่ง”

ในบริษัชน คอเมอวนต์ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ ก็ได้รับ
การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งมหาดไทยภาค ๕

นางปลมจิตต์ จุฑารพ ได้เล่าถึง การมีหวัคศิรเริ่มของนายสนธิ
จุฑารพ ไว้ว่า

“ระหว่างที่คนสนิทเป็นมหาดไทยภาค ๕ ประจำอยู่ต่าง ๆ เมื่อมี
การประชุมที่กรุงเทพฯ ในระดับผู้ว่าราชการภาค หรือต่ำกว่านั้น คนสนิท
มักได้รับคำสั่งจากท่านผู้ว่าราชการภาค คือ คุณหลวงกัมปนาทแสนยากร
ให้เข้าไปประชุมแทนท่านบ่อยครั้ง มอຍครงหนง สมัยที่ คุณเผ่า ศรียานนท์
เป็นอธิบดีกรมตำรวจ และเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยด้วย
ได้เป็นประธานในการประชุมคราวนั้น คนสนิทได้แสดงความคิดเห็นชนใน
ที่ประชุมเห็นว่า ควรททางราชการจะไต่จกตั้งโรงเรียนสอนหนังสือแก่ชาว
เขาเผ่าต่าง ๆ ที่มีอยู่หลายเผ่าตามชายแดนไทย เพื่อดึงพวกนี้ให้เข้าใจเร
มากชน เพราะเท่าที่เขามอຍขณะนั้น ชนเผ่านี้ไม่เข้าใจเราเห็นคล้ายเป็น
ศัตรู คอยแต่จะหนีหน้า นอกจากสอนหนังสือแล้วควรส่งเสริมในยามว่าง
ใจเช่นเดียวกับพวกมิชชันนารีปฏิบัติอยู่ทั่วไปซึ่งเขาทำไต่ผลดี ขอเสนอแนะ
คุณเผ่า ศรียานนท์ ชอบใจและชมว่าเป็นความคิดที่คิดเห็นด้วย”

นายสุวรรณ กฤตธรรม ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเคยเป็น
ศิษย์ของนายสนธิ จุฑารพ ที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง มีโอกาส
ได้ใกล้ชิดในฐานะที่เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บังคับบัญชา กล่าวถึงนายสนธิ จุฑาร
ไว้ว่า

“ข้าพเจ้าเคยติดตามท่านไปตรวจราชการบางแห่ง ซึ่งถ้าผมมีตัว
เป็นผู้ส่งอายุท่านก็ให้กำลังใจว่า ควรยอมให้คนอื่นคิดว่าสังขารแก่แต่อย่าง

เดี่ยว แต่อย่ายอมให้การทำงาน หรือ สมรรถภาพ ในการปฏิบัติราชการแก่
ไปด้วย”

อีกตอนหนึ่ง นายสุวรรณ กฤตธรรม กล่าวว่

“สำหรับลูกศิษย์ ท่านอาจารย์ที่ท่านเป็นครูอยู่ตลอดเวลา เมื่อดิฉัน

คนโตเจริญก้าวหน้าในราชการ ท่านก็แสดงเมตตาธรรม แต่ถ้าดิฉันตก

มรสุมของชีวิต ท่านก็แสดงเมตตากรุณาต่อศิษย์ ให้กำลังใจเพื่อจะต่อสู้

กับชีวิตต่อไป ข้าพเจ้าเคยได้รับฟังความห่วงใยของท่านเสมอ ๆ ครั้งหนึ่ง

ท่านเคยให้ข้อคิดว่ เมื่อบุคคลหนึ่งมีพร่องของจิตใจ จงพยายามอย่าให้

ช้อยพร่องนั้นเป็นของเรา เมื่อเขามองไรท์ไม่คิด ก็อย่าให้ความไม่คิดนั้นมออยู่

ในตัวเรากด้วย”

เมื่อย พ.ศ. ๒๕๒๒ ในระหว่างที่นายสนธิ จุฑารพ ดำรงตำแหน่ง

ข้าหลวงตรวจการมหาดไทยภาค ๕ กระทรวงมหาดไทยได้เตรียมการเลือก

ตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทวประเทศ และกระทรวงมหาดไทยมีความ

ประสงค์จะสร้างภาพยนตร์เรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อ

เป็นที่คึกคักศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป เมื่อได้พิจารณาด้วยคคลทกรรมมอบหมาย

ให้ไปดำเนินการ เห็นสมควรจะมอบหมายหน้าที่ให้นายสนธิ จุฑารพ

จึงมีคำสั่งให้มาช่วยราชการส่วนกลางและดำเนินการนี้โดยเฉพาะ นายสนธิ

จุฑารพ ได้เขียนบทประพันธ์ภาพยนตร์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งนี้เพื่อให้เสร็จทันเวลา นายสนธิ จุฑารพ

ได้เขียนผู้อำนวยการสร้าง ผู้กำกับกรแสดง และจัดทำตัวนักแสดงภาพยนตร์

ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า การถ่ายทำภาพยนตร์นั้นต้องมเป็นไปด้วยความ

ยากลำบาก ต้องผูกข้อมือแสดง ต้องถ่ายทำทั้งกลางวันและกลางคืน ท่าน
มีความอดสาหัส วิริยะ โดยมีเห็นแก่เห็นคนเห็นชอบใจรักทำงานสำเร็จและได้
นำภาพยนตร์เรื่องนี้ออกฉายให้ประชาชนชมทั่วประเทศ เพื่อให้เข้าใจใน
ระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เมื่อใกล้จะสิ้น
ตนเอง ก็มคำสั่งเป็นทางราชการให้ย้ายนายสนธิ จฑะรพ กลับเข้ามารับ
ราชการ ในกระทรวงมหาดไทย ตำแหน่งเดิม ตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๙๙ และในวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ก็ได้รับแต่งตั้ง
ให้เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร

นายสนธิ จฑะรพ เมื่อได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่งดังกล่าว ณ
จังหวัดกำแพงเพชรก็รีบเดินทางไปยังภูเขาศรีวิชัย เมื่อได้จัดราชการทางบ้าน
ตัวจังหวัดเรียบร้อยแล้ว ก็ออกตรวจท้องที่ เพาะไร่นาไร่สวนไร่ต่าง ๆ ไป
ในคันความเข็นอยู่ การดำรงชีพ และภาวะเศรษฐกิจของราษฎรอย่างใกล้ชิด
ซึกด้วยตนเอง แต่การคมนาคมในเวลานั้นยังไม่สะดวก การเดินทางจึง
ตรากตรำมาก ครบวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ กลับจากตรวจ
เยี่ยมตามอำเภอและตำบลต่าง ๆ มาหลายวัน ก็เริ่มช่วย นายแพทย์ผู้
อำนวยการโรงพยาบาลกำแพงเพชรมาตรวจและได้แนะนำให้ลาพักรักษาตัว
นายสนธิ จฑะรพ ไม่ยอมพัก บอกว่า "เราช่วยยังรักษาได้ งานเลี้ยง
เราลำบาก" ยังคงไปปฏิบัติหน้าที่ศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชรทุกวัน
จนวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย
ให้ลาป่วยได้ ก็ไม่ยอมพัก อยู่กับบ้าน คงไปปฏิบัติที่ศาลากลางจังหวัด
อยู่อีก บอกว่าห่วงงานชนบทใหม่ของจังหวัด งานงานนี้ใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๐

เสด็จเรียบร้อยแล้ว ในวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงเดินทางเข้ามา
รักษาตัวในกรุงเทพฯ แต่อาการก็แต่ทรงกัณฑ์ทรนอยมา เหลือกำลังของ
นายแพทย์ที่จะเยียวยาได้ จึงถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบที่โรงพยาบาล
จุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ สิริรวมอายุได้ ๕๖ ปี
และรวมเวลาราชการ ๓๗ ปี คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้จ่ายบำนาญตกทอด
พิเศษแก่ทายาท ด้วยเหตุที่เสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุหนาทราชการ

นายสนธิ จุฑารพ ในระหว่างรับราชการ ได้รับพระราชทานยศเป็น
รองอำมาตย์ตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ และได้รับพระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย จัตุรตาภรณ์ช้างเผือก จัตุรตาภรณ์
มงกุฎไทย และเหรียญบรมราชาภิเษก (เงิน) รัชกาลที่ ๗ ได้รับเงินเดือน
เริ่มแต่ ๖๐ บาท จนเดือนถึงแก่กรรมได้รับ ๕๐๐ บาท ซึ่งเมื่อรวมทั้ง
เงินเพิ่มพิเศษ ยามสงครามแล้วก็ได้รับ ๓,๖๐๐ บาท นายสนธิ จุฑารพ
เป็นครูอยู่ในกระทรวงศึกษาธิการ ๑๗ ปี ถึงแม้ว่าต่อจากนั้นจะได้โอนไป
รับราชการในกระทรวงมหาดไทย แต่ความเป็นครูมิได้จ้างไป เพราะได้ยก
หลักครุฑ และนำมาใช้กับการปกครองโดยเคร่งครัด คือมีความรัก สอนดี
และปกครองดี ทำให้เกิดผลดีแก่ทางราชการสมกับผลเริ่มชีวิตการงานด้วย
การเป็นครู จึงนับได้ว่านายสนธิ จุฑารพ เป็นครูแทกน่ายกย่องของคนหนึ่ง

สมพร ศรีสุกปลั่ง

บรรณานุกรม

การสอนคณิตศาสตร์และภาษาไทย (เนื่องในการอบรมครูใหญ่ทั่วราชอาณาจักร

อาณาจักร ปี ๒๔๙๐). พระนคร : เทพไพบูลย์. ๒๔๙๐

๒ ก. ชั้นมัธยมปีที่ ๘ พ.ศ. ๒๔๗๘-๒๔๗๙-๒๔๘๐-๒๔๘๑

ทะเบียนนักเรียน. โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

นครราชสีมา. (รวบรวมโดยศิษย์เก่าราชสีมာวิทยาลัย). พระนคร :

พระจันทร์. ๒๔๘๐

บัญชีของอนุสรณ์. พระนคร : บริษัทการพิมพ์ไชยวัฒน์. ๒๕๐๔

ประมวล พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๕๐๒.

พระนคร : มงคลการพิมพ์. ๒๕๐๔

ประมวลระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวกับกรมวิสามัญศึกษา. พระนคร : การ

ศึกษา. ๒๕๐๔

ประวัติครู

ประวัติการลูกเสือไทย (ฉบับฉลองครบ ๕๐ ปี). พระนคร : ครูสภา ๒๕๐๔

พระประวัติและผลงานของมหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าพันธุ์เกษม เกษมศรี

พระนคร : บริษัทประสมช่างจำกัด. ๒๕๐๗

วิทยากร

ไว้ลำดับแก่ คุณสนธิ ฑูฑรพ. พระนคร: กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๐๐

ราชกิจจานุเบกษา

รายงานการศึกษากระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๖๔ (ฉบับภาษาอังกฤษ

ค.ศ. ๑๙๒๒)

สมุดประวัติประจำตัวข้าราชการ

สวนกุหลาบอนุสรณ์ ๒๔๙๙. ฉบับ: พาณชัยเจริญ. ๒๔๙๙

อนุสรณ์ครบรอบ ๖๐ ปี ร.ร. วัดเทพมณเฑียร. พระนคร: พระจันทร์. ๒๕๐๓

เอกสารของกรมวิชาการ ชุด พัฒนาการทางการศึกษาอนดขย ๑. พระนคร:

มณฑลการพิมพ์. ๒๕๐๔

หอสมุดคุรุสภา

ในระดับต่าง ๆ ปีการศึกษา ๒๔๕๑

ที่	สถานศึกษา	ปริญญา	อน ปริญญา	ป.ม.	ป.กศ. สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๑	แผนกวิชาครุศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๔๑	๑๕				
๒	วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร	๓๐	๑๖			๓๖	
๓	วิทยาลัยครูจันทระเกษม			๑๖๖			
๔	วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา			๒๗		๑๔๐	
๕	วิทยาลัยครูสวนสุนันทา			๓๑		๓๕	
๖	วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ			๗๑		๒๖	
๗	โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร					๓๙	
๘	โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลัย					๔๙	
๙	วิทยาลัยครนครราชสีมา					๒๔	
๑๐	โรงเรียนฝึกหัดครูคณะเซิงเทรา					๒๙	
๑๑	โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย					๔๖	
๑๒	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา (คอนย่า)					๙	

สถิติแสดงจำนวนผู้สำเร็จวิชาการศึกษา วิชาครูศาสตร์ หรือวิชาครู
ในระดับต่าง ๆ ปีการศึกษา ๒๔๕๘

ที่	สถานศึกษา	ปริญญา	อนุปริญญา	ป.ม.	ป.กศ. สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๑	แผนกวิชาครูศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๔๔	๑๒				
๒	วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร	๓๘	๓๔			๓๖	
๓	วิทยาลัยครูจันทระเกษม			๑๒๐			
๔	วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา					๖๗๑	
๕	วิทยาลัยครูสวนสุนันทา					๒๒๖	
๖	วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ			๒๑		๒๐๕	
๗	โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร					๑๐๑	
๘	โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลัย					๑๑๘	
๙	โรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี					๑๐๓	

ที่	สถานศึกษา	ปริญญา	อนุปริญญา	ป.ม.	ป.กศ. สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๑๐	วิทยาลัยนครราชสีมา					๓๐	
๑๑	วิทยาลัยครูเชียงใหม่					๓๔	
๑๒	โรงเรียนฝึกหัดครูนครเขื่อนขันธ์กา					๓๘	
๑๓	โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา					๑๑๓	
๑๔	โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย					๒๓	
๑๕	โรงเรียนการเรือนนครราชสีมา					๓๐	
๑๖	โรงเรียนการเรือนคำเที่ยงอนุสรณ์					๔๔	
๑๗	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา				๒๗		
	รวมทั้งสิ้น	๘๒	๔๖	๑๖๘		๑,๗๗๓	

สถิติแสดงจำนวนผู้สำเร็จวิชาการศึกษา วิชาครูศาสตร์ หรือวิชาครู
ในระดับต่าง ๆ ปีการศึกษา ๒๔๕๕

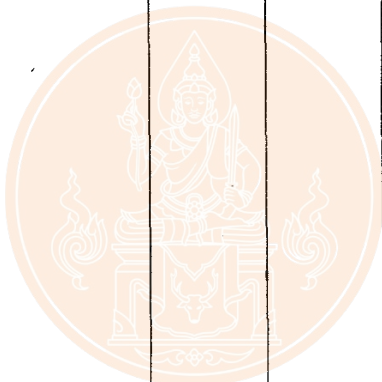
ร.ท.	สถานศึกษา	ปริญญา	อนุปริญญา	ป.ม.	ป.กศ. สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๑	แผนกวิชาครูศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	๓๖	๙				
๒	วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร พระทมนวัน	๗๐	๑๐๐	๗๕			
๓	วิทยาลัยครูจันทระเกษม			๑๐๓			
๔	วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา			๓๓		๙๙	
๕	วิทยาลัยครูสวนสุนันทา			๕๒		๙๖	
๖	วิทยาลัยครูสวนดุสิต			๒๙		๓๗๒	

ที่	สถานศึกษา	ปริญญา	อนุปริญญา	ป.ม.	ป.กศ. สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๗	โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร					๕๐	
๘	โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์					๕๔	
๙	โรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี					๗๑	
๑๐	วิทยาลัยครูเชียงใหม่					๓๒	
๑๑	วิทยาลัยครูนครราชสีมา					๓๔	
๑๒	โรงเรียนฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา					๓๕	
๑๓	โรงเรียนฝึกหัดครูราชวชิรศึกษา					๑๑๗	
๑๔	โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์					๔๗	
๑๕	โรงเรียนการเรือนนครราชสีมา					๓๑	
๑๖	โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา			๗๑			
	รวมทั้งสิ้น	๑๐๖	๑๐๙	๓๕๒		๑๐๒๘	

สถิติแสดงจำนวนผู้สำเร็จวิชาการศึกษา วิชาครูศาสตร์ หรือวิชาครู
ในระดับต่างๆ ปีการศึกษา ๒๕๐๐

ก	สถานศึกษา	ปริญญา	อนุปริญญา	ป.ม.	ป.กศ. สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๑	แผนกวิชาครุศาสตร์ ฟูฟาลงกรณ- มหาวิทยาลัย	๔๔	๔				
๒	วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ปทุมวัน บางแสน	๑๗๒	๔๔				
๓	วิทยาลัยครูจันทระเกษม		๑๒๐	๗๑			
๔	วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา						๒๕๐
๕	วิทยาลัยครูสวนสุนันทา					๑๒๑	

ร.ท.	สถานศึกษา	ปริญญา	อนุปริญญา	ป.ม.	ป.กศ.สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๖	วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ			๓๕		๓๑๐	๒๓๒
๗	โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร					๔๗	
๘	โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลัยนครพนม					๖๒	
๙	โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นตรี					๑๐๕	
๑๐	วิทยาลัยครูเทพสตรี						๒๐๕
๑๑	วิทยาลัยครูเชียงใหม่						๑๓๓
๑๒	วิทยาลัยครูอุดรธานี						๑๑๒
๑๓	วิทยาลัยครูอุบลราชธานี						๑๒๙
๑๔	วิทยาลัยครูนครราชสีมา						๑๓๓
๑๕	วิทยาลัยครูสงขลา						๖๙
๑๖	วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก						๑๔๘
๑๗	วิทยาลัยครูมหาสารคาม						๖๑

หอสมุดคุรุสภา

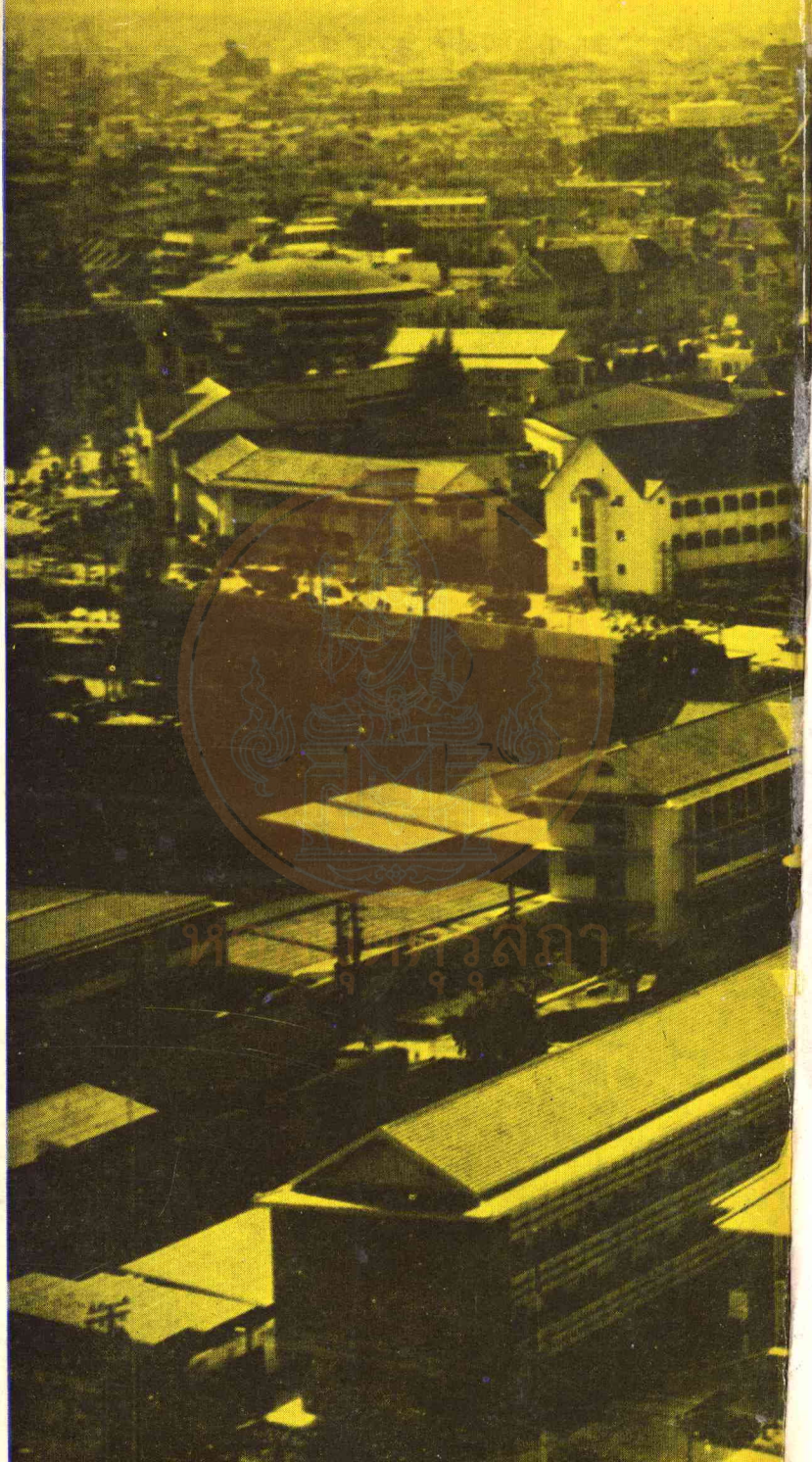
ที่	สถานศึกษา	ปริญญา	อนุปริญญา	ป.ม.	ป.กศ. สูง	ป.ป.	ป.กศ.
๑๘	โรงเรียนสตรีผกหัตถกรรมนครปฐม						๔๕
๑๙	วิทยาลัยครูยะลา						๔๓
๒๐	โรงเรียนสตรีผกหัตถกรรมสงขลา						๕๖
๒๑	โรงเรียนผกหัตถกรรมเพชรบุรี						๕๙
๒๒	โรงเรียนผกหัตถกรรมพระนครศรีอยุธยา						๑๑๒
๒๓	โรงเรียนสตรีผกหัตถกรรมพระนครศรีอยุธยา						๙๐
๒๔	โรงเรียนผกหัตถกรรมอุดรธานี						๕๕
๒๕	โรงเรียนผกหัตถกรรมระยอง						๖๔
๒๖	โรงเรียนการเรือนนครราชสีมา					๗๐	
๒๗	โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์						๕๖
๒๘	โรงเรียนผกหัตถกรรมอาชีวศึกษา						๕๖
	รวม	๒๑๖	๑๖๘	๑๐๖		๙๖๑	๒,๐๔๘

หอสมุดคุรุสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา นายกำธร สติรกุล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

• ๒ มกราคม ๒๕๐๕

มหาวิทยาลัยบูรพา